

audit FINANCIAR

1/2010

● Viitorul auditului după criza financiară

- Standardizarea contabilă internațională: **reîntoarcerea politicului ?**
- **Comunicarea auditorului** cu persoanele însărcinate cu guvernanta
- Responsabilitatea administratorilor și auditorilor în **evaluarea continuității activității**
- Modificări aduse în **Codul Fiscal** - implicațiile pentru **auditul financiar**

6422657000013

Din activitatea organismelor internaționale

Participarea delegației CAFR la Consiliul anual al IFAC

În perioada 16-18 noiembrie 2009 a avut loc, la Washington, Statele Unite, **Consiliul anual al Federației Internaționale a Contabililor - IFAC**, la care Camera Auditorilor Financiari din România a fost reprezentată de prof. univ. dr. **Ion Mihăilescu** președinte și **Adriana Coșa** - expert relații internaționale. În calitate de membru cu drepturi depline al IFAC, CAFR a avut, în acest an, drept de vot, exercitat de președintele Camerei.

Pe lângă lucrările propriu-zise ale Consiliului IFAC, în care au fost prezentate și aprobate materialele de pe ordinea de zi, delegația CAFR a participat în ziua de 17 noiembrie 2009 la seminarul organizat de IFAC în două sesiuni care au tratat „**Evitarea viitoarei crize financiare**” și „**Auditul și raportarea financiară în interes public**”, iar la 18 noiembrie - la atelierele „**Standardele internaționale - Standardele Internaționale de Audit clarificate**” și „**Relevanța profesiei - întreprinderile mici și mijlocii și practicile mici și mijlocii**”, organizate de către IFAC.

În cadrul ședinței Consiliului, Federația Internațională a Contabililor a subliniat caracterul de urgență al acțiunilor necesare pentru realizarea adoptării la nivel global a standardelor financiare, mai ales în domeniul auditului și contabilității.

Robert L. Bunting, președintele IFAC, a afirmat: „**Nu poate exista informație de calitate, dacă aceasta nu este corelată de activitatea contabililor - și în consecință, nicio ieșire din actuala stare de criză nu poate fi previzionată fără o astfel de informație de calitate. Ceea ce avem nevoie este un nivel ridicat al acurateței informației în cadrul raportării financiare. Ceea ce nu avem nevoie se numește arbitraj contabil transatlantic și interferența politică în aspectele tehnice și în procedura de stabilire a standardelor. Guvernele, organismele pentru stabilirea standardelor și profesiunea contabilă trebuie să coopereze îndeaproape dacă sunt conștiente de necesitatea stabilirii, adoptării și implementării standardelor de înaltă calitate pentru domeniul auditului și contabilității. Acest proces implică și realizarea unor standarde pentru contabilitatea guvernelor, multe din acestea fiind evident că au devenit investitori majori în sectorul privat pe parcursul acestei crize.**”

Pentru a întări cele menționate de președintele IFAC, **Ian Ball**, directorul executiv al IFAC, a adăugat faptul că rolul IFAC în transmiterea acestor mesaje către diferitele guverne și organisme membre înseamnă asumarea unei responsabilități extrem de importante. „**Noi am prezentat importanța standardelor pentru audit și contabilitate Grupului celor 20 în repetate rânduri pe parcursul acestui an, înaintea celor două summit-uri care au avut loc în Londra și Pittsburgh și considerăm ca a sosit timpul să adoptăm o poziție proactivă pentru întreprinderea acțiunilor necesare, la nivel de țară, dacă avem intenția să realizăm ceea ce s-a stabilit de către Grupul celor 20.**”

Aceste două mesaje au fost frecvent reiterate în cadrul atelierelor și seminariilor organizate pe parcursul celor două zile de desfășurare a acestui eveniment IFAC, care a fost găzduit prin bunăvoința Institutului American al Contabililor Publici Autorizați.

Deliberările formale ale Consiliului IFAC au inclus aprobarea acțiunilor strategice pentru anul 2010, acțiuni ce vor viza:

- ◆ Dezvoltarea continuă a standardelor în domeniul auditului, eticii profesionale, a educației contabile și a contabilității sectorului public, toate aceste standarde vizând direct interesul public;
- ◆ Promovarea, adoptarea și implementarea acestor standarde;
- ◆ Abordarea necesităților entităților mici și mijlocii și căutarea unei modalități de a evita împovărarea acestora cu un cadru de reglementare excesiv.

Printre altele, este de menționat aprobarea primirii în IFAC de către Consiliu a trei noi organisme membre: Asociația Contabililor Publici Autorizați din Iran (IACPA); Asociația Auditorilor Autorizați din Lituania (LACA) și Societatea Auditorilor și Contabililor Autorizați din Kosovo (SCAAK).

Au fost aprobați și doi membri asociați: Institutul Contabililor Publici din Brunei Darussalam (BICPA) și Ordinul Experților Contabili din Luxembourg (OEC). [Adriana Coșa, Alexandra Jora]

Sumar

Contents

Evaluări

Alain BURLAUD, Bernard COLASSE, Franța

- Standardizarea contabilă internațională: reîntoarcerea politicului (I)?**3
 - *International Accounting Standardisation: Politics Return? (I)*

Cercetări în audit și raportări financiare

Prof.univ.dr. Maria MANOLESCU, conf.univ.dr. Aureliana Geta ROMAN,
 prof. univ.dr. Constantin ROMAN & drd. Mihaela MOCANU

- Comunicarea auditorului cu persoanele însărcinate cu guvernanta** ..12
 - *The Auditor's Communication with Those Charged with Governance*

Conf.univ.dr. Laurențiu DOBROȚEANU, conf.univ.dr. Camelia DOBROȚEANU,
 lect.univ.drd. Daniela CIOLPAN, preparator univ.drd. Diana MANEA

- Crizele economice generează modificarea percepțiilor privind rolul auditului?**18
 - *Do Economic Crises Modify the Perceptions on the Audit's Role?*

Prof. univ. dr. Eugeniu ȚURLEA, drd. Mihaela MOCANU

- Considerații privind responsabilitatea administratorilor și auditorilor în evaluarea principiului continuității activității**24
 - *Reflections upon the Accountability of Management and Auditors in Evaluating Going Concern*

Prof.univ.dr. Ion IONAȘCU, Lect.univ.dr. Stere MIHAI
 & Lect.univ.dr. Mihaela IONAȘCU

- Implementarea IFRS și reducerea costului capitalului pentru companiile românești cotate**32
 - *The Impact of IFRS Adoption on the Cost of Equity Capital of Romanian Listed Companies*

Auditul și raportările financiare de la teorie la practică

Dr. Georgeta PETRE, drd. Monica AVRAM, drd. Elisabeta DUINEA

- Politici contabile – între necesitate și obligație legală**36
 - *Accounting Policies – Between Need and Legal Requirement*

Ionuț SAS, Romana SCHUSTER

- Modificări aduse de Codul Fiscal impozitelor directe aplicabile societăților – implicațiile pentru auditul financiar**42
 - *Changes to Fiscal Code Provisions Regarding Direct Taxation of Corporations - Implications for Financial Audit*

Smaranda ȘTREANGĂ

- Viitorul auditului după criza financiară**54
 - *Future of Audit After the Financial Crisis*

Un studiu KPMG concluzionează: Funcțiile de audit intern trebuie consolidate pentru a susține companiile în condițiile economice actuale55

- *A KPMG Research Concludes: Internal Audit Functions Must Be Strengthened to Help Companies Meet Current Economic Challenges*

Revistă recunoscută de CNCIS, categoria B+
B.D.I.: <http://www.ulrichsweb.com>; <http://www.proquest.com>
Editor: *Camera Auditorilor Financiari din România*
Str. Sirenelor, nr. 67-69, sector 5, București

Consiliul științific

Academician	Constantin IONETE	Academia Română
Academician	Iulian VĂCĂREL	Academia Română
Prof. univ. dr.	Dinu AIRINEI	auditor financiar, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca
Prof. univ. dr.	Veronel AVRAM	auditor financiar, Universitatea din Craiova
Prof. univ. dr.	Sorin BRICIU	Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia
Prof. univ. dr.	Alain BURLAUD	Institut National des Techniques Economiques et Comptables, Paris
Prof. univ. dr.	Tatiana DĂNESCU	auditor financiar, Universitatea „Petru Maior”, Târgu Mureș
Prof. univ. dr.	David HILLIER	Leeds University Business School, Marea Britanie
Prof. univ. dr.	Allan HODGSON	Amsterdam Business School, Olanda
Prof. univ. dr.	Ion IONAȘCU	auditor financiar, Academia de Studii Economice, București
Prof. univ. dr.	Dumitru MATIȘ	auditor financiar, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca
Prof. univ. dr.	Marilen PIRTEA	Universitatea de Vest, Timișoara
Prof. univ. dr.	Vasile RĂILEANU	auditor financiar, Academia de Studii Economice, București
Prof. univ. dr.	Victoria STANCIU	auditor financiar, Academia de Studii Economice, București
Prof. univ. dr.	Ioan TALPOȘ	auditor financiar, Universitatea de Vest din Timișoara
	Mircea BOZGA	auditor financiar, ACCA, București
Dr.	Alexandra LAZĂR	auditor financiar, director adjunct în Ministerul Finanțelor Publice
	Andreia MANEA	director ACCA Europa de Sud-Est
	Monica ȘTEFAN	auditor financiar, ACCA, București

Director științific: Prof. univ. dr. **Pavel NĂSTASE**, ASE București

Director editorial: Dr. **Corneliu CÂRLAN**

Redactor șef: **Cristiana RUS**

Colectiv redacțional: Marina ANTOFIE, Adriana COȘA, Cristina DOBRE, Alexandra JORA, Alice PETCU,
Daniela ȘTEFĂNUȚ, Angela TUDOR

Secretar de redacție: Cristina RADU; Marketing - publicitate: Stancu LICĂ

Prezentare grafică și tehnoredactare: Nicolae LOGIN

Consiliul științific și colectivul redacțional nu își asumă responsabilitatea pentru conținutul articolelor publicate în revistă.

Telefon: (021) 410.74.43 interior 120; Fax: (021) 410.03.48; E-mail: revista@cafr.ro; <http://revista.cafr.ro>

Tipar: Universal Color S.A., str. Victoriei, bl. A2-A3, Pitești, tel.: +40 (248) 215788

ISSN 1583 - 5812

Standardizarea contabilă internațională: reîntoarcerea politicului? (I)

Alain BURLAUD* & Bernard COLASSE**

Abstract

International Accounting Standardisation: Politics Return? (I)

Lacking political legitimacy, international accounting standardisation is founded on procedural and substantial legitimacies challenged by the current financial crisis. This article highlights the limits of the due process, that is, however transparent, but does not permit an effective participation of all stakeholders. In fact, only those who have substantial financial and intellectual resources can afford to get involved. Further, we discuss the weaknesses of the theoretical basis (in particular efficient markets theory) that supports the conceptual framework of IASB. In today's crisis context, these limits and weaknesses raise the question of a re-politization of international accounting standardisation.

Key words: IASB, IFRS

Cuvinte cheie: IASB, IFRS

Introducere

Standardizarea contabilă internațională s-a dezvoltat în limitele instituțiilor politice, guvernamentale sau interguvernamentale, dotându-se cu o

legitimă¹ în egală măsură procedurală și de substanță. S-a dovedit că aceste două legitimități, foarte discutabile, sunt puternic zdruncinate de criza actuală. Ceea ce anunță, după cum se pare, o reîntoarcere a

politicii într-un domeniu cu o tentă politică puternică, dar pe care politicienii l-au abandonat experților.

Dovadă a acestei posibile reîntoarceri stau recente presiuni exercitate cu succes asupra organismului internațional de standardizare, *International Accounting Standards Board* (IASB), de către Uniunea Europeană și Grupul celor 20 (G20) pentru a modifica anumite standarde. O dovadă este și publicarea, în Franța, a unui raport parlamentar foarte critic (Baert & Yanno, 2009), consacrat evoluțiilor recente ale standardizării contabile.

Mai întâi, vom examina și vom încerca să stabilim care sunt bazele legitimității standardelor emise de IASB.

În a doua parte a lucrării vom demonstra fragilitatea acestor baze, mai ales în perioade de criză.

În sfârșit, în a treia secțiune vom analiza intervențiile recente ale organizațiilor politice în procesul standardizării contabile internaționale, ca și problemele pe care le ridică aceste intervenții referitor la viitorul standardizării contabile internaționale.

1. Fundamentele legitimității IASB/IASB

Organizația care avea să devină în 1973 *International Accounting Standards Committee* (IASC), din care provine IASB, a fost concepută de către Henry Benson, asociat al biroului londonez al companiei Coopers & Lybrand. **Acesta dorea să creeze o organizație care să emită norme posibil a fi adoptate în mai multe țări ale lumii, astfel încât, progresiv, referențialele naționale să convergă.** Acest proces de conver-

* Profesor al Conservatorului Național de Arte și Meserii, Paris, director general al INTEC, membru al Centrului de Cercetări în Contabilitate (CRC), e-mail: alain.burlaud@cnam.fr.

** Profesor la Universitatea Paris-Dauphine, membru al Dauphine Recherches en Management (DRM), e-mail: bernard.colasse@dauphine.fr

1 Pentru mai multe detalii privind conceptul de legitimitate, cf. Laufer & Burlaud (1997)

gență a fost denumit *armonizare*. Armonizarea este diferită de standardizare, luându-se în considerare faptul că aceasta are ca obiect aplicarea de standarde identice într-un spațiu geografic dat și urmărește uniformizarea practicilor contabile în spațiul respectiv. Din contră, armonizarea permite autorizarea unei diversități de practici și urmărește numai să stabilească echivalențe între acestea; este, în principiu, mai puțin restrictivă decât standardizarea. Altfel spus, putem considera că armonizarea este o formă atenuată a standardizării și o primă etapă către aceasta (Colasse, 2009), ceea ce arată de altfel evoluția armonizării contabile internaționale.

Henry Benson a convins *Institutul Contabililor Autorizați din Anglia și Țara Galilor (ICAEW)*, al cărui președinte era, că ar trebui să invite organizațiile profesionale din diferite țări pentru a participa la crearea acestui nou organism. Profesiile contabile din nouă țări (Germania, Australia, Canada, Statele Unite ale Americii, Franța, Japonia, Mexic, Țările de Jos și, evident, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord) aveau să participe, deci, în 1973, la crearea *International Accounting Standards Committee (IASC)*, al cărui prim președinte a fost Henry Benson însuși. Din 1974 fondatorilor li s-au alăturat noi membri: Belgia, India, Pakistan, Noua Zeelandă și Zimbabwe.

În acest stadiu, se cuvine să remarcăm că ideea constituirii IASC aparține unui asociat al unei firme mari, că datorăm această creație inițiativei profesiei britanice și că membrii fondatori sunt profesiile contabile din nouă țări bogate (cu excepția Mexicului), cu tradiții contabile diferite. Simplificând², să spunem că cele

nouă țări fondatoare se împart între referențialul anglo-saxon (Australia, Canada, SUA, Regatul Unit) și referențialul continental european (Germania, Franța), cu o preponderență a țărilor a căror tradiție contabilă este mai degrabă anglo-saxonă, poziție consolidată de altfel în 1974 odată cu venirea a noi membri din cinci foste colonii britanice.

De asemenea, trebuie să amintim că inițiativa lui Henry Benson coincide cu lansarea de către Comunitatea Economică Europeană (CEE) a unui program ambițios de armonizare a directivelor de drept comercial ale statelor membre. Acest program avea o componentă importantă legată de contabilitate, care a condus în mod special la publicarea celei de-a Patra Directive (1978) referitoare la conturile societăților de capital și a celei de-a Șaptea Directive (1983) referitoare la conturile consolidate. Este greu să nu observi în crearea IASC o ripostă profesională britanică în fața programului european și debutul unui joc strategic între organizațiile profesionale și organizațiile politice, ca și între partizanii modelului anglo-saxon și cei ai modelului continental.

Cu toate acestea „călcâiul lui Ahile” al IASC era lipsa sa de legitimitate politică. Fiind un organism profesional internațional de drept privat, IASC nu avea putere coercitivă (Walton 2008) și nu avea posibilitatea să-și impună normele în statele membre în care activau profesiunile. Acestea din urmă își luau doar angajamentul să-și folosească influența pentru a promova normele respective în țările lor. În statele în care puterea de standardizare nu revenea profesiei, aplicarea standardelor IASC nu era posibilă decât în măsura

în care acestea nu erau opozabile normelor naționale. Acesta era cazul Franței, reprezentată în cadrul IASC de către Ordinul Experților Contabili (și Contabililor Autorizați) și de Compania Națională a Comisarilor de Conturi, organizații care nu aveau puterea să standardizeze, această putere revenind, în perioada respectivă, Consiliului Național al Contabilității și, din 2009, Autorității Standardelor Contabile.

În lipsa legitimității politice, IASC a fost nevoită să-și construiască o altă legitimitate, fondată – așa cum vom vedea – pe independența, imparțialitatea și competența sa; aceasta, în așteptarea legitimității politice care îi lipsea din partea organizațiilor guvernamentale sau interguvernamentale. Acest lucru s-a întâmplat în 2002, atunci când Uniunea Europeană a emis o reglementare (CE nr. 1606/2002), care impunea societăților cotate ale statelor membre să-și elaboreze contabilitatea de grup în conformitate cu normele IASC/IASB, începând cu 1 ianuarie 2005.

1.1. Construirea independenței și imparțialității IASB

Până la reforma din 2001, deși conducerea sa a evoluat în mod constant de la începuturile sale, IASC a rămas o organizație plasată sub controlul profesiei contabile. Pentru a-și afirma independența față de aceasta din urmă, dar fără a fi necesar să facă concesii organizațiilor guvernamentale sau interguvernamentale chemate să-i confere o legitimitate politică, IASC se transformă în anul 2001 în fundație, lăsând activitățile operaționale în seama IASB. Această fundație finanțează și numește

2 Simplificând ... Există, de fapt, diferențe importante între aceste țări obligate să aplice același model contabil, de exemplu, între Marea Britanie și SUA sau între Germania și Franța.

membrii IASB. Noua structură de standardizare este similară celei din Statele Unite, unde există de asemenea o fundație – care finanțează *Financial Accounting Standards Board (FASB)* și îi numește pe membri. Această nouă structură este destinată să consolideze independența și competența organismului de standardizare, și anume IASB.

Independența IASB se bazează în mod esențial pe modul de recrutare și de remunerare a membrilor săi. Membrii săi sunt aleși în așa manieră încât să grupeze persoane care reprezintă cea mai bună combinație posibilă de competențe tehnice și de experiență în afaceri internaționale și în cunoașterea condițiilor de piață. Cel puțin cinci dintre aceștia trebuie să aibă o experiență în audit, cel puțin trei – o experiență în pregătirea situațiilor financiare, trei sau minimum unul – experiență în utilizarea situațiilor financiare, cel puțin unul – o experiență universitară. Criteriul principal de recrutare este, deci, competența profesională și nu se face nicio referire la naționalitate. Membrul ideal al IASB este un expert care cumulează mai multe astfel de criterii, liber de orice asociație națională, adică de orice ancorare politică.

Doisprezece din cei paisprezece membri ai IASB lucrează cu timp integral de muncă și trebuie să se dedice exclusiv activității lor de standardizare. În schimb, ei primesc o remunerație relativ mare, o sumă echivalentă cu salariul pe care l-ar putea primi la o companie privată pentru o slujbă corespunzătoare competențelor lor. Acest statut are ca obiect garantarea independenței lor, protejându-i de conflictele de interese și de eventualele tentative de corupție.

Imparțialitatea IASB se bazează nu numai pe independența membrilor

săi, ci și pe procedura pe care o urmează în elaborarea de standarde, așa-numitul *due process*, o procedură care conferă transparență modului de elaborare a standardelor, cu scopul de a permite tuturor părților interesate să-și facă auzite vocile.

Acest *due process* cuprinde trei etape principale de informare sau de consultare publică înainte de adoptarea unui standard:

- includerea proiectului de standard în programul de lucru (*active agenda*) al IASB;
- publicarea unui document de lucru (*discussion paper*), care prezintă problema, abordările posibile și opțiunile luate în considerare de către Consiliu și la care publicul poate reacționa;
- publicarea unei propuneri de standard (*exposure draft*) care prefigurează standardul și constituie etapa cea mai importantă a consultării publice, cu un timp obișnuit de răspuns de 120 de zile; pe site-ul IASB se afișează un rezumat al comentariilor primite și răspunsurile Consiliului.

Chiar dacă această procedură face ca elaborarea de standarde să fie foarte transparentă, după cum vom vedea mai departe nu este deloc sigur că ea permite exprimarea efectivă a diferitelor opinii ale părților interesate de elaborarea acestora.

1.2. Construirea competenței IASB

Competența IASB pornește nu numai de la competența membrilor săi, dar și de la utilizarea de către aceștia a unui cadru conceptual. Într-adevăr, IASB a creat în 1989 un cadru conceptual, o replică a celui al FASB din SUA, cadru care se află în curs de revizuire în colaborare cu FASB.

La puțin timp după crearea sa, FASB a decis să instituie un cadru conceptual definit ca „un sistem coerent de obiective și principii fundamentale legate între ele, care ar putea conduce la standarde solide și ar putea indica natura, rolul și limitele contabilităților financiare și ale situațiilor financiare” (FASB 1976). După cum arată și această definiție, un cadru conceptual nu este altceva decât instrumentul teoretic cu care se înarmează un standardizator pentru a-și elabora normele, care sunt oarecum deduse substanțial.

Concret, un cadru conceptual conține o declarație referitoare la obiectivele contabilității și ale situațiilor financiare, o declarație privind calitatea informațiilor contabile solicitate pentru realizarea acestor obiective și o declarație de principii și concepte asociate realizării acestor obiective.

Elementul de bază al unui cadru conceptual îl reprezintă, evident, declarația privind obiectivele contabilității și ale situațiilor financiare. Această declarație identifică, printre numeroșii potențiali destinatari ai informațiilor financiare, pe cei care vor fi privilegiați sau vor avea prioritate și pune viitoarele standarde la îndemâna lor. Are, deci, un puternic caracter politic deoarece face o alegere cu privire la guvernarea întreprinderii. Ar putea părea surprinzător că o astfel de declarație pornește de la un grup de experți fără legitimitate politică. Mai ales este foarte surprinzător că Uniunea Europeană ar putea adopta standardele internaționale fără a se pronunța asupra cadrului conceptual care stă la baza acestora și a obiectivului pe care acest cadru îl conferă contabilității; ca și cum o persoană ar cumpăra un automobil fără să se intereseze ce tip de combustibil folosește. Care este acest obiectiv? Să furnizeze informații investitorilor

care, astfel, sunt implicați în guvernarea întreprinderilor.

Vom reveni ulterior asupra acestei orientări pro-investitor a cadrului conceptual al IASC/IASB pentru a-l critica, dar, în acest stadiu, am dori să arătăm cum contribuie definirea și utilizarea unui cadru conceptual de către un standardizator la crearea unei bune reputații privind competența sa. În mod tradițional, standardele contabile sunt elaborate într-o manieră foarte inductivă prin trimitere la practici considerate cele mai frecvente în cadrul comunității contabile; de aici provine noțiunea americană de „principii contabile general admise” (*Generally Accepted Accounting Principles - GAAP*).

Este de la sine înțeles că acest mod de elaborare nu este scutit de critici: practicile cele mai frecvente nu sunt neapărat cele mai bune. Standardele create astfel nu sunt întotdeauna coerente unele cu altele; în fine, există multe operațiuni cu totul noi, care sunt în esență ignorate de practicile curente. De aici, ideea care a încolțit în anii 60 în SUA, aceea de a elabora standarde contabile pornind de la un cadru teoretic fixat *a priori*, numit „cadru conceptual” (*conceptual framework*). Astfel, inducția era substituită cu deducția și, în același timp, standardizarea devenea mai științifică și dădea mai multă strălucire și legitimitate normalizatorului. Standardizarea contabilă dădea impresia unui raționament matematic și primea, în mod simbolic, o legitimitate cvasi-științifică. Nu era o funcție neînsemnată, chiar dacă implicită, a cadrului său conceptual (Peasnell, 1981). Având în vedere faptul că, în practică, un normalizator, chiar dacă deține un cadru conceptual, operează atât prin inducție, cât și prin deducție, pentru ca standardele sale să aibă șansa de a fi acceptate, se con-

vine, într-adevăr, ca acestea să nu lovească frontal practicile curente. Dar rămâne ca acest cadru conceptual să demonstreze opțiunile politice de guvernare ale normalizatorului și, ca atare, merită a fi examinat și criticat.

Se pare, la sfârșitul acestei secțiuni, că independența și imparțialitatea IASB reprezintă esențialul pentru punerea în aplicare a reglementărilor și relevă ceea ce am putea numi o logică substanțială. Rămâne de văzut ce valoare au, din punct de vedere practic și teoretic, cele două logici. Acest lucru îl vom examina în cele ce urmează.

2. Aspecte critice privind fundamentele legitimității IASC/IASB

În această parte vom demonstra fragilitatea fundamentelor pe care se sprijină legitimitatea IASC/IASB, atât din punct de vedere al procedurilor pe care le urmează în elaborarea standardelor sale, cât și din punct de vedere al conținutului acestora și al cadrului conceptual care le susține. De asemenea, vom arăta că această fragilitate este mai mult sau mai puțin mascată de o retorică a neutralității și a obiectivității.

2.1. Limitele legitimității procedurale a IASC/IASB

Legitimitatea procedurală se bazează, după cum am văzut, pe modalitatea de desemnare a membrilor organismului de standardizare, care garantează independența acestora, și pe transparența procesului de standardizare, care garantează absența unor greșeli intenționate.

Nu este de ajuns să aduni la un loc experți presupuși a fi independenți pentru ca grupa formată să fie independentă. Independenți și imparțiali din punct de vedere statutar, cooptați de către cei 22 de mandatarii (*trustees*) ai Fundației IASC, membrii Consiliului nu reprezintă o putere guvernamentală, un grup politic sau o putere economică. Nu trebuie să dea socoteală pentru alegerile lor. Chiar dacă modul lor de recrutare și de remunerare sau faptul că sunt originari din țări care au culturi radical diferite par a garanta această independență, aceștia pot fi uniți prin alte legături. Opțiunile lor pot fi ghidate – și acest lucru dă logică și coerență standardelor – de reprezentarea comună a contabilității financiare – și anume o imagine sau o reprezentare fără erori a unei realități, la dispoziția investitorilor, după cum vom vedea în subcapitolul 2.2.

Transparența schimburilor de informații între Consiliu și restul lumii se bazează pe un anumit procedeu (*due process*). Acest procedeu, care organizează minuțios transparența, este oare suficient pentru a legitima opțiunile IASB?

Evident, aceste alegeri nu sunt democratice. „Publicul” nu votează și nu alege membrii Consiliului. În lipsa dreptului de a vota, poate avea publicul o influență reală? Acesta poate să cunoască cine a făcut comentarii în cazul unui document supus consultării publice și ce poziții au luat cei care au răspuns. Dar IASB rămâne liber să facă alegeri.

Publicarea spre consultare publică a unui document (în fr: *exposé-sondage*) nu reprezintă un sondaj de opinii. Nu se constituie un eșantion reprezentativ al utilizatorilor de informații financiare din cadrul populației. Răspunsurile nu provin de la persoane luate la întâmplare. Pentru a

răspunde, este nevoie de o motivație, adică de un interes, precum și de resurse.

Comisia Europeană are evident interesul de a-și face cunoscută opinia cu privire la viitoarele standarde, deoarece va trebui să le valideze pentru a le integra în dreptul contabil european. Marile organizații profesionale, echivalente cu Ordinul Experților Contabili din Franța, sau marile cabinete de audit din lume, Big Four și alți câțiva, la fel ca și companiile foarte mari au un interes evident. Dar diferitele state, reprezentanții salariaților, analiștii financiari, cele mai multe întreprinderi, în special IMM-urile, nu au un interes direct în procesul de standardizare. Lumea academică, mai ales în Franța, participă la fel de puțin, mai ales prin intermediul asociațiilor sale naționale sau internaționale³.

A formula comentarii asupra unui memoriu preliminar sau a unui document expus spre consultare publică mobilizează resurse considerabile de competență tehnică și de timp din cauza complexității standardelor și a barierelor de limbă, deoarece răspunsurile trebuie date în engleză.

În lipsa acestor resurse, numeroase entități interesate de standardizarea contabilă internațională, cum ar fi în special țările din lumea a 3-a, sunt slab reprezentate.

Pe scurt, așa numitul *due process* poate fi comparat cu o votare a unei probleme de mare tehnicitate, cu participanți plători la scrutin, fără ca rezultatul acestui vot să aibă o valoare de constrângere pentru cel

care îl organizează. *Due process* este suportul unei guvernări realizate de către experți (Pigé et Paper 2009). În aceste condiții, cum să ne mirăm că „rata de absentism” este ridicată, fiind apropiată de 100% pentru cei care nu dispun, de altfel, de o puternică forță de presiune asupra IASB?

Suntem în situația de a constata că legitimitatea procedurală a IASB este slabă. Independența membrilor săi nu îl fac, doar prin acest fapt, să fie un organism independent. În ceea ce privește procedeul de elaborare (*due process*), acesta se ostenește să asocieze ansamblul părților interesate de deciziile luate; în definitiv, lumea standardizării contabile este „o lume mică”, limitată la companii foarte mari, producătoare de conturi, marile cabinete, marile organizații profesionale și, alături de utilizatorii informațiilor financiare, la „jandarmii” burselor de valori, reprezentați de Organizația Internațională a Comisiilor Titlurilor de Valori (*International Organization of Securities Commissions - IOSCO*).

Concentrându-și lucrările asupra situațiilor financiare consolidate, IASC/IASB a realizat încă de la început o strategie abilă de evitare a conflictelor cu statele. Astfel, situațiile financiare consolidate nu sunt afectate nici de dreptul fiscal, nici de dreptul societăților, nici de dreptul penal al afacerilor, care intră în competența exclusivă a acestora. Această limitare a numărului de părți interesate și de îndepărtare a statelor de procesul de standardizare contabilă internațională nu a fost explicată nici-

odată și este posibil să nu fi fost gândită, dar să corespundă realității. Consecința este concentrarea puterii de standardizare în mâinile experților privați care împart același spațiu cognitiv și o formă de complicitate intelectuală.

Procedeul de elaborare a permis mascarea acestei situații, dar, pentru a asigura succesul IAS/IFRS, era nevoie totuși ca acesta să se sprijine și pe o legitimitate substanțială, adică pe un acord al experților asupra fondului.

2.2. Slăbiciunile legitimității de substanță a standardelor internaționale și a cadrului conceptual

Aflat în mâinile unei puteri tehnocrate și la adăpostul presiunilor politice, IASC/IASB a știut să dezvolte în peste 35 de ani, mai discret la început, o expertiză care i-a conferit forță. Având ca misiune realizarea de standarde pentru lumea întreagă, avea nevoie să se ferească de dreptul asociat puterii statelor. Deci, contabilitatea a devenit autonomă în raport cu dreptul de proprietate care a fost fundamentul teoretic timp de mai multe secole și cu dreptul fiscal, care asigura legătura cu politicile de reglementări economice. Contabilitatea internațională standardizată nu este algebra dreptului⁴. Cadrul său conceptual nu putea fi dat de către știința dreptului, mai ales de dreptul proprietății, rămas în responsabilitatea statului. Acesta a fost furnizat de către finanțe, o disciplină fără frontiere⁵. Standardele contabile inter-

3 Este vorba în special de următoarele asociații: Asociația Francofonă a Contabilității (AFC), Asociația Europeană a Contabilității (EAA) și Asociația Internațională pentru Educare și Cercetare în Contabilitate (IAAER). AFC nu este reprezentată în Consiliul Național al Contabilității și nici în cadrul Autorității Normelor Contabile (ANC); unele cadre universitare au făcut sau fac parte din organismul de standardizare, dar cu titlu personal sau ca reprezentanți ai unei entități interesate.

4 Titlu trunchiat al unei lucrări a lui Pierre Garnier (1947): *Contabilitatea, algebră a dreptului și metodă de observare pentru științele economice*, Ed. Dunod

5 Finanțele islamice au aceleași pretenții de universalitate ca și finanțele „occidentale”. Conform: Causse-Broquet G. (2009), *Finanțele islamice*, Ed. Revue Banque, 215 p.

naționale aparțin unei lumi deteriorizate în care standardizarea este făcută de piețele financiare și nu de stat sau de organizații interguvernamentale. Dar, în lumina crizei apărute în 2008, acest sprijin pare astăzi problematic, după cum vom vedea în cele ce urmează în critica obiectivelor, a fundamentelor teoretice, a neutralității și obiectivității standardelor IAS/IFRS.

2.2.1. Informație financiară pentru investitori

Articolul 9 al cadrului conceptual al IASC/IASB formulează lista utilizatorilor potențiali ai situațiilor financiare: investitori, salariați, creditori, furnizori, clienți, stat și, în general, publicul. Dar articolul 10 al aceluiași cadru simplifică problema, enunțând: „Dacă toate nevoile de informații ale tuturor acestor utilizatori nu pot fi satisfăcute de situațiile financiare, există totuși unele informații necesare tuturor. Cum investitorii aduc în entitate capitaluri de risc, se presupune că situațiile financiare care le satisfac nevoile de informații, satisfac de asemenea și nevoile altor utilizatori care ar putea fi mulțumiți de raportările financiare.” Se înțelege, deci, că satisfăcând nevoile de informații ale investitorilor, se presupune că standardele răspund, în esență, și necesităților altor utilizatori.

Acest articol cuprinde următoarea rațiune: cum investitorii sunt cei care aduc capitalul de risc, în virtutea acestui fapt nevoile lor le înglobează pe cele ale majorității altor utilizatori și sunt în oarecare măsură prioritare. Acest raționament merită atenție, pentru că este cel puțin contestabil (Aglietta și Rebérioux, 2004): este

adevărat că investitorii riscă mai mult decât, de exemplu, salariații întreprinderii? Presupunând că ar fi așa, nu s-a dovedit nici că aceștia din urmă sau celelalte părți interesate au nevoie de informații suplimentare. Acest raționament este mai curând o explicație decât o demonstrație logică sau empirică.

Investitorul este deci așezat în centrul dispozitivului de standardizare contabilă internațională. Dar care investitor, mai exact? Cadrul conceptual nu dă un răspuns precis la această întrebare, care ar merita unul.

De fapt, investitorii nu constituie o categorie omogenă și se diferențiază prin interesele pe care le au, prin nivelul de risc la care se supun, prin accesul la informație și, în fine, prin nevoile lor de a deține informații contabile. Investitorul captiv, cel care își plasează capitalul într-o firmă familială ale cărei titluri nu sunt cotate la bursă, nu este vizat (Burlaud 2007); nici cel care participă direct sau indirect la gestionarea întreprinderii, pentru că beneficiază de acces privilegiat la informații. Putem presupune că investitorii vizați de standardele internaționale sunt cei care își plasează economiile pe piețele financiare și au de luat decizii în privința cumpărării, vânzării sau păstrării titlurilor. Pentru ei este vorba de gestionarea unui portofoliu de acțiuni prin practicarea unui nomadism bursier. Astfel, standardele contabile internaționale nu au alt obiect decât acela de a-i ajuta să practice acest nomadism; în acest sens ele contribuie, în conformitate cu unul dintre considerentele Reglementării UE 1606/2002, la crearea unei „piețe a capitalurilor eficiente și armonioase”.

Mai trebuie să remarcăm că nevoile de informații ale acestor investitori bursieri nu sunt specificate, ceea ce ar fi presupus realizarea unui sondaj prealabil în rândul lor, lucru pe care IASB nu l-a făcut. De notat că astfel de demersuri au precedat sau însoțit realizarea cadrului conceptual al FASB. Ca anecdotă să-i cităm, de exemplu, pe acei precursori ai unui anume David Tweedie⁶, devenit președinte al IASB... Există câteva sonde recente, dar acestea se referă în general la cererea de informații contabile de către analiștii financiari, în special în țările anglo-saxone. Acestea ar trebui să se intereseze mai mult de nevoile de informații ale investitorilor individuali și instituționali. În lipsa unor astfel de sonde, ceea ce se spune despre nevoile de informații ale investitorilor și mai ales despre utilizarea valorilor actuale rămâne pură speculație.

2.2.2. Un cadru conceptual bazat pe teorii contestate

Din moment ce investitorii bursieri sunt desemnați ca destinatari privilegiați ai informațiilor contabile, ar putea părea logic să înscriem elaborarea normelor contabile în teoria de agent (fr: *la théorie de l'agence*) și în teoria piețelor eficiente (fr: *la théorie des marchés efficients*).

„Teoria de agent propune ca acționarilor să realizeze proceduri de monitorizare și de stimulare pentru a verifica dacă acela care conduce compania acționează conform intereselor lor”⁷. Articolul 14 din cadrul conceptual al IFRS face referire în mod explicit la această teorie, dar fără să o numească. „Raportările financiare arată (...) rezultatele gestionării

6 Lee, T.A. și Tweedie, D.P. (1975), *Informația contabilă: o investigație pentru utilizare privată de către acționar*, Accounting and Business Research, toamna: 280-291. De aceiași autori (1975) - *Informația contabilă: o investigație pentru înțelegerea de către acționarul privat*, Accounting and business research, iarna: 3-13.

7 Guyvarc'h A. & Thauvron A. (2008), *Finance*, Ed. Foucher, p. 456. A se vedea și: Mourgues N. (1993), *Financement et coût du capital de l'entreprise*, Ed. Economica, p. 268.

întreprinderii de către manageri și le permite să prezinte un raport privind utilizarea resurselor care le-au fost încredințate. Acei utilizatori care doresc să evalueze modul în care managerii conduc întreprinderea și capacitatea lor de a întocmi raportări, o vor face pentru a lua decizii economice, de exemplu, decizia de a păstra sau de a vinde partea lor de investiție în entitate sau decizia de a menține sau de a înlocui managerii”⁸.

Conform teoriei de agent, compania este privită ca o sumă de delegări asociate controalelor, un nod (punct de intersecție) de contracte, dar nu un grup social, o instituție care are obiective complexe și nu doar economice, având grija propriei sale continuități. O astfel de reducere a viziunii și funcțiilor întreprinderii are consecințe contabile. Raportările financiare participă la reducerea asimetriei informațiilor în beneficiul acționarilor (mandanți) și în detrimentul managerilor (mandatari). Ca exemplu, valoarea justă îi împiedică pe manageri să păstreze plusvalori latente și uneori oculte care ar putea fi realizate la inițiativa lor în cazul obținerii unui rezultat insuficient pentru a oferi dividende. Dar recuperarea imediată a plusvalorii latente în rezultat sau în capitalurile proprii poate determina distribuirea mai rapidă a dividendelor în loc de a le investi, de exemplu.

Cea de-a doua teorie este cea a piețelor eficiente, care justifică în special recurgerea la valoarea justă ca un criteriu de evaluare.

Piața este eficientă dacă integrează imediat toate informațiile pertinente și disponibile. Aceasta presupune că

orice operator dispune fără întârziere și în mod gratuit de această informație și că reacționează imediat, într-un mod rațional. În sfârșit, se presupune că operatorii sunt suficienți de numeroși pentru ca niciunul să nu poată de unul singur, să influențeze prețul unei acțiuni. Informația disponibilă nu este, în mod evident, doar informația financiară obținută din conturi. Dar aceasta din urmă joacă un rol central.

Eficiența piețelor și contribuția informației contabile publicate la obținerea acestei eficiențe sunt departe de a fi dovedite. Rezultatele cercărilor sunt cel puțin temperate și demonstrează că numeroase titluri de valoare nu se negociază pe piețe eficiente. Celor care încă se îndoiau de acest lucru, criza le-a demonstrat-o. „În toată succesiunea de evenimente la care am asistat, fie că era vorba de euforie, de crahuri, de secarea lichidităților sau de marea scădere a prețurilor, cauza o constituie rolul pervers al concurenței financiare, incapacitatea sa de a produce contra-forțele prin care dezechilibrele să fie combătute la timp. (...) Și astăzi, chiar dacă toate prețurile⁹ sunt incredibil de scăzute, nici un investitor nu se încumetă să cumpere. Iată ceea ce dezmințe clar ipoteza eficienței. Pentru a fi mai exacti, există un investitor care cumpără, chiar cu toată puterea sa, dar aceasta este puterea publică și, dacă cumpără, motivația sa scapă cu siguranță logicii financiare. Altfel spus, acțiunea respectivă a venit din afara sistemului financiar. Acesta nu are o autoreglementare.” (Orléans, 2009, p. 99)¹⁰.

În ceea ce privește impactul informației contabile publicate asupra comportamentului actorilor, acesta nu ar trebui supraestimat. Sondajele relevă faptul că analiștii financiari care nu acordă situațiilor financiare decât o slabă atenție și care folosesc informații privilegiate care nu sunt difuzate gratuit și oricui, consideră informația contabilă publicată prea tardivă, prea complexă și puțin importantă pentru previzionare. (Chambost, 2005).

În final, recurgerea la valoarea justă ca un criteriu de evaluare este justificată de „încrederea” în eficiența piețelor. Totuși, această „încredere” se lovește de realitate și IASB a trebuit să admită că „valoarea justă” ar putea fi operaționalizată nu doar prin valoarea de piață, ci, în lipsa pieței sau în cazul slăbiciunii acesteia, prin valoarea de utilitate calculată pornind de la un model actuarial; aceasta revine în mod paradoxal la a substitui o valoare subiectivă - valoarea de utilitate, unei valori pretins obiective - valoarea de piață.

Validitatea cadrului conceptual al IASB se bazează deci pe ipoteze foarte restrictive și care nu sunt verificate. Există o discrepanță mare între acest cadru și realitate, discrepanță care explică utilizarea în chip de valoare justă a unei valori pretins obiective, valoarea de piață. Această discrepanță relevă slăbiciunea legitimității de substanță a IFRS. Ceea ce poate explica faptul că, pentru a compensa această slăbiciune, IASB/IASB a dezvoltat o întreagă retorică a neutralității, a fidelității transparenței și chiar a corectitudinii informației financiare.

⁸ Evaluarea modului de gestionare a entităților de către manageri cu ajutorul informațiilor financiare este de asemenea menționat de Regulamentul CE nr. 1606/2002 al Parlamentului European și al Consiliului, art. 3.2.

⁹ Este vorba bineînțeles numai de prețurile de pe piețele financiare.

¹⁰ Anticipările actorilor declanșează pe piețele financiare fenomene de autorealizare, fenomene cumulative care sunt sursa bulelor speculative independente de economia „reală”.

2.2.2. O retorică a neutralității, fidelității și transparenței informației financiare

Locul privilegiat al acestei retorici se află în Cadrul conceptual, în secțiunea care se ocupă de caracteristicile calitative pe care trebuie să le posede o informație contabilă bună. Sunt evocate în special noțiunile de neutralitate și de fidelitate care au făcut obiectul unei literaturi academice extrem de abundente, care dorește să demonstreze că – scoase din cadrul lor științific original – fizica – și transpuse în context contabil, aceste noțiuni capătă o altă semnificație.

Astfel, în măsura în care standardele internaționale sunt concepute în funcție de interesele investitorilor, acestea nu pot fi **neutre** în sensul obișnuit, dar și științific al cuvântului. În Cadrul său conceptual, IASC/IASB face din neutralitate o simplă condiție a fiabilității, pe care o definește astfel (conf. art. 36.): „Pentru a fi fiabilă, informația conținută de raportările financiare trebuie să fie neutră, adică fără subterfugii. Raportările financiare nu sunt neutre dacă – prin selecția sau prezentarea informațiilor – influențează luarea de decizii sau raționamentul în vederea obținerii unui rezultat sau a unui efect predefinit.” O informație este, deci, neutră dacă și numai dacă nu influențează decizia sau judecata investitorilor, dar... poate influența judecata altor părți interesate.

În același mod, noțiunea de **imagine fidelă** dobândește un sens foarte deosebit și decalat de cel reținut de dreptul contabil european.

Potrivit articolului 2 alin. 3 din cea de-a Patra Directivă care l-a introdus în

dreptul contabil european, „situațiile financiare anuale trebuie să ofere o imagine fidelă a patrimoniului, a poziției financiare, ca și a rezultatelor societății”; această definiție este reluată în Reglementarea 1606/2002, care vorbește de „**imaginea fidelă a întreprinderii și corectitudinea raportării financiare și a rezultatelor întreprinderii**”. Dreptul contabil european lasă, deci, să se înțeleagă că ar exista o imagine a întreprinderii care traduce o realitate independentă de observator și care este aceeași pentru toate părțile implicate. Această idee, care provine de la o concepție contemplativă a contabilității, este în mod evident contestabilă și în literatura de specialitate se consideră că există atâtea imagini ale întreprinderii câți observatori sau părți implicate sunt și că reprezentarea contabilă înseamnă o construire și nu o simplă restituire a unui obiect.

Cu privire la acest aspect, Cadrul conceptual al IASC/IASB este foarte ambiguu. De altfel, în articolul 33 al acestui Cadru nu se reia expresia britanică „*imagine fidelă*” (*true and fair view*), ci expresia americană „*reprezentare fidelă*” (*faithful presentation*): „Pentru a fi fiabilă, informația trebuie să reprezinte fidel tranzacțiile și alte evenimente pe care urmează să le reprezinte sau care au perspectiva rezonabilă de a fi reprezentate.” De notat caracterul circular al definiției: informația „**trebuie să reprezinte fidel tranzacțiile și alte evenimente pe care urmează să le reprezinte sau care au perspectiva rezonabilă de a fi reprezentate**”. Se evită să se precizeze care sunt aceste tranzacții și alte evenimente, dar o astfel de precizare este inutilă din moment ce raportările financiare le sunt desti-

nate investitorilor: tranzacțiile și alte evenimente despre care se vorbește sunt cele care îi interesează pe aceștia. Se trece, deci, fără a se spune, de la o concepție obiectivă a fidelității, la fidelitate în raport cu un obiect pre-existent, la o concepție în întregime subiectivă, fidelitatea în viziunea unui anumit subiect. Această concepție îl autorizează pe contabilul entității să-și manifeste intențiile. Astfel, utilizarea în IAS 36 (§ 6) a valorii de folosire (*value in use*) pentru realizarea testului de depreciere a activelor, introduce subiectivism în situațiile financiare, cu excepția situației în care este asimilată valorii de piață, ca în cazul activelor financiare care trebuie să fie evaluate la valoarea justă. Pentru celelalte active, valoarea de intrare este comparată cu valoarea de folosire, definită ca fiind valoarea actualizată, estimată a fluxurilor de trezorerie viitoare. Cei care conduc entitatea economică trebuie „**să stabilească proiecțiile fluxului de trezorerie pe baza unor ipoteze rezonabile și documentate, care să reprezinte cea mai bună estimare a evoluției pentru ansamblul condițiilor economice care vor exista în timpul duratei de folosire a activului**” (IAS 36, § 33-a). Aceasta lasă mult loc de gândire pentru a defini ceea ce este rezonabil în materie de previzionări.

Dacă, potrivit cadrului conceptual al IASB, situațiile financiare reprezintă fără deformare, fidel și exhaustiv tranzacțiile și alte evenimente din viața întreprinderii, acestea pot să contribuie la transparența afacerii¹¹. Arătând totul, situațiile financiare pot permite realizarea comparațiilor de care investitorii au nevoie pentru a lua decizii economice. Ne aflăm în miezul unei retorici care demon-

¹¹ În ceea ce privește nevoia de transparență, IASB este pe deplin de acord cu discursul politicianilor transmis de către organizațiile guvernamentale sau interguvernamentale. De văzut, pe acest subiect: Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (*United Nations Conference on Trade and Development*) – 2009. După cum am arătat deja, transparența este la fel de necesară și pentru validarea teoriei piețelor eficiente.

strează valoarea transparenței, calitate necesară atât bunei funcționări a piețelor, cât și bunei funcționări a democrației. Alăturarea dintre piață și democrație nu este naivă. Totuși, în ciuda asigurărilor repetate privind transparența, suntem încă departe de a atinge acest ideal. Este de ajuns să vedem rezistența care se opune publicării salariilor managerilor! Transparența se lovește, de asemenea, de secretul afacerii. Pe piețe care se presupune că sunt eficiente, caracterizate în special prin difuzarea imediată a oricărei informații, nu există totuși secrete mai bine păzite decât condițiile puse furnizorilor sau cele oferite de clienți.

Acestui discurs despre neutralitate, fidelitate și transparență i se alătură un discurs privind corectitudinea, care se naște din utilizarea expresiei *fair value* (valoare justă) pentru a desemna valoarea de piață. În ce fel piața este corectă (justă) și echitabilă?¹² Este acesta singurul loc unde poate fi determinată în mod legitim valoarea unui activ? De ce să folosim o expresie care are o conotație atât de pozitivă, deși imaginea fidelă ar cere mai multă neutralitate și rezerve?¹³ Explicația este cu atât mai puternică cu cât se atribuie cuvântul „just” nu doar valorii de piață, ci și, în absența pieței, unei valori calculate! Astfel, în absența unei piețe active sau lichide, valoarea justă este deter-

minată de modele interne bazate pe informații de piață care nu sunt observabile¹⁴, cum ar fi valoarea actualizată a fluxurilor de trezorerie viitoare (cf. IAS 39, anexa § AG 74 și următoarele). De ce aceste tehnici ar fi mai juste, în sensul de echitabile? Alegerea folosirii unei astfel de expresii nu are cumva ca unic scop, așa cum s-a sugerat (Sunder 2008, p. 22), forțarea celor care se opun utilizării valorii de piață și a substitutelor acesteia să aducă argumente simbolice împotriva valorii „juste”?

Este posibil ca aceste norme, așa cum există ele astăzi, să reprezinte o trecere necesară pentru a se ajunge la un ansamblu de convenții foarte bine cunoscute în lume. Dar am dorit să-i demonstrăm fragilitatea. Această fragilitate este legată de faptul că ele se bazează pe o concepție implicită, dar contestabilă, a funcționării unei întreprinderi și, mai ales, pe o viziune foarte idealistă asupra piețelor, potențial generatoare de riscuri sistemice. Or, după cum s-a spus, „**riscul sistemic este riscul de care trebuie să ținem cont cel mai serios**”.¹⁵

În încheierea acestei a doua secțiuni, consacrată criticării bazelor legitimității procedurale și de fond ale IASC/IASB, să constatăm că standardizarea contabilă internațională nu urmărește corectarea efectelor nedorite ale mecanismelor de piață, ci doar ameliorarea funcționării acestora printr-o diseminare mai bună a informației financiare. Fragilitatea fundamentului lor procedural și de substanță subliniază, în definitiv, caracterul ideologic al standardelor internaționale și demonstrează că acestea nu sunt altceva decât instrumente în serviciul capitalismului de piață financiară (Chiapello 2005). Or, criza din 2008 a adus în atenție acest capitalism care face din „piața totală” condiția necesară și aproape suficientă a prosperității economice. Intervenția masivă în economie a statelor și a organizațiilor interguvernamentale, în cea mai bună tradiție keynesiană, aduce în atenție „piața totală”, ceea ce face mai fragilă legitimitatea IAS/IFRS și ar putea duce la reîntoarcerea¹⁶ politicii în realizarea standardelor.

Nota redacției: În partea a doua a articolului, care va fi publicată, împreună cu bibliografia, în numărul următor al revistei „Audit Financiar”, autorii arată cum standardele de contabilitate revin treptat în atenția politicienilor lumii, pe măsură ce devin tot mai vizibile multe neconcordanțe care apar între raportările financiare conform standardelor internaționale sau europene și evoluțiile reale ale companiilor, în special ale celor mari și foarte mari.

12 Cuvântul „corect” (fr. *juste*) are un dublu sens. La origine, desemna conformitatea cu legea divină. El s-a laicizat în secolul al XIII-lea luând un sens moral, care exprima grija față de echitate. În secolul al XIV-lea, cuvântul capătă și sensul de „exact”. Se spune, de asemenea, că un aparat de măsură este „corect”. În limba engleză, cuvântul „fair” nu lasă loc de îndoială. Este clar vorba despre sensul său moral pentru că, în acest context, înseamnă: loial, echitabil, imparțial, onorabil, cinstit.

13 Pe acest subiect: Chatelain-Ponroy & Lévy (2007)

14 Pe acest subiect: AGEFI: *Standardele contabile pe agenda G 20*, 26.03.2009. „În timp ce, în anul 2007, potrivit FMI, numai 6 % din active erau calculate la valoarea justă, această parte are tendința de creștere. Aceste evaluări care pornesc de la modele interne bazate pe date din piață neobservabile, au devenit mai frecvente”.

15 Christian Noyer, guvernator al Banque de France, *Criza economică și financiară: perspective după G20*, Hong Kong, 11.06.2009

16 Pentru Franța, este vorba despre o reîntoarcere, pentru că normele contabile (PCG) au fost elaborate de către Consiliul național al contabilității, care era un serviciu al ministerului însărcinat cu economia și finanțele. Astăzi, Autoritatea normelor contabile, agenție independentă înființată la 22 ianuarie 2009, în cadrul căreia profesioniștii au devenit majoritari, are în mod formal doar puterea de a propune, din moment ce standardele trebuie să fie omologate de o ordonanță ministerială.

Comunicarea auditorului cu persoanele însărcinate cu guvernanta

Maria MANOLESCU*, Aureliana Geta ROMAN**,
Constantin ROMAN*** & Mihaela MOCANU****

Abstract

The Auditor's Communication with Those Charged with Governance

The purpose of this article is to delineate the general framework of the auditor's communication with those charged with corporate governance, according to ISA 260 and ISA 265 (effective for the statutory audit of financial statements for periods beginning on, or after the 15th of December 2009). The presented aspects aim at clarifying this communication from the perspective of the two standards, and concern:

- the auditor's responsibility in communicating with the persons charged with corporate governance and identifying those persons according to the legislation in Romania;
- explaining the role communication has and the way it takes place;
- identifying and communicating the significant aspects regarding the accounting policies and practices of the audited entities, as well as the accounting estimates and the disclosure of appropriate information;
- characteristic features of public interest entities.

Key words: persons charged with governance, statutory audit of financial statements, communication process, accounting policies, accounting practices, internal control

Cuvinte cheie:

persoane însărcinate cu guvernanta, auditul statutar al
situațiilor financiare, proces de comunicare,
politici contabile, practici de contabilitate, control intern

Aspecte de ordin general

Articolul reprezintă diseminare în cadrul contractului de cercetare PN-II-ID-PCE-2007-1 nr. ID-795/ 2007, finanțat de la bugetul de stat prin CNC SIS-UEFISCSU, motiv pentru care ne-am propus să prezentăm aspectele de fond privind comunicarea auditorului cu persoanele însărcinate cu guvernanta sub forma unui text comentat, cu exemplificări privind modul de aplicare, considerând că pe această cale se asigură îmbunătățirea capacității de implementare de către cei interesați a ISA 260.

Cu privire la **metodologia de cercetare**, arătăm faptul că s-a recurs la o metodă de cercetare selectivă. Mulțimea folosită o reprezintă entitățile care au statutul bine definit de „entități de interes public”, cum sunt: instituțiile de credit, instituțiile financiare nebancare, fondurile de pensii, societățile comerciale cotate la Bursa de Valori București, companii naționale, societăți naționale.

Eșantionul este format aleatoriu, astfel încât să fie reprezentativ pentru toate entitățile care formează populația totală.

Mărimea totală a eșantionului este de 105 entități, ceea ce reprezintă 20% din populația totală. Răspunsurile au fost formulate în cea mai mare parte de către persoane calificate: administratori, membri ai comitetelor de audit, membri ai directoratului, directori executivi. Prelucrarea datelor a fost realizată pe baza unei analize SWOT, cu sprijinul institutului IRECSO – IRECSO ND.

Având în vedere faptul că, prin prezentul articol, ne-am propus să abordăm ansamblul aspectelor vizând

* Prof univ.dr., Academia de Studii Economice din București, e-mail: maria.manolescu@soter.ro

** Conf.univ.dr., Academia de Studii Economice din București, e-mail: romanaureliana@yahoo.de

*** Prof univ.dr., Academia de Studii Economice din București, e-mail: roman_costantin@yahoo.de

**** Drd., Academia de Studii Economice din București, e-mail: mocanu.miki@gmail.com

comunicarea auditorului cu persoanele însărcinate cu guvernanta corporativă la nivelul unei entități ale cărei situații financiare fac obiectul auditului statutar potrivit legii, am considerat că se impune ca, în cadrul aspectelor de ordin general, să abordăm **răspunderea generală a auditorului prevăzută de ISA 200**¹ în efectuarea unui audit al situațiilor financiare în conformitate cu ISA.

Astfel, potrivit ISA 200, scopul unui audit al situațiilor financiare este să îmbunătățească gradul de încredere al utilizatorilor vizați ai situațiilor financiare respective, iar acest lucru este obținut prin exprimarea unei opinii de către auditor cu privire la faptul dacă situațiile financiare sunt pregătite sub toate aspectele semnificative în conformitate cu un cadru de raportare financiară aplicabil. Potrivit reglementărilor contabile aplicabile în țara noastră există următoarele două tipuri de cadre de raportare financiară:

- cadrul de raportare financiară bazat pe reglementările contabile conforme cu directivele europene²;
- cadrul de raportare financiară al IASB aplicabil la elaborarea situațiilor financiare consolidate ale societăților ale căror valori mobiliare sunt tranzacționate pe piața reglementată și supravegheată de CNVM.

Forma opiniei exprimate de către auditor depinde de cadrul de raportare financiară aplicabil și de orice alte legi sau reglementări aplicabile. În speță, un raport de audit al situațiilor financiare întocmite pe baza regle-

mentărilor contabile conforme cu directivele europene va trebui să răspundă și cerințelor exprese formulate de acestea.

Efectuarea unui audit în conformitate cu Standardele Internaționale de Audit implică respectarea de către auditor a tuturor standardelor relevante pentru audit, înțelegerea corectă a întregului text al acestora și a modului de aplicare. Principiile fundamentale pe care auditorul trebuie să le respecte conform Codului IFAC în misiunile de audit al situațiilor financiare sunt: independența, integritatea, obiectivitatea, competența profesională, confidențialitatea și comportamentul profesional.

Cerințe în atenția auditorului

În primul rând trebuie subliniat faptul că auditorul care efectuează auditul statutar al situațiilor financiare are responsabilitatea de a comunica cu persoanele însărcinate cu guvernanta, iar pentru realizarea acestei cerințe auditorul trebuie să stabilească persoanele respective din entitățile care fac obiectul auditării.

Potrivit legislației naționale persoanele însărcinate cu guvernanta sunt administratorii entităților administrate în sistemul unitar, respectiv consiliul de supraveghere și directoratul entităților administrate în sistem dualist, după caz. Menționăm că reglementările contabile conforme cu directivele europene aprobate prin OMFP 3055/2009 aplicabile începând cu 1.01.2010 prevăd că în cazul entităților administrate în sistem

dualist potrivit legii, referirile la administratori se vor citi ca referiri la „membrii directoratului”³. ISA 260 precizează clar faptul că auditorul nu are obligația de a comunica cu conducerea executivă a entității și nici cu proprietarii (deținătorii de acțiuni sau părți sociale), cu excepția situației în care proprietarii sunt și persoane însărcinate cu guvernanta.

În Manualul de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate, în modulul de aplicare a ISA 260⁴ se precizează însă faptul că, înainte de a comunica anumite aspecte cu persoanele însărcinate cu guvernanta, auditorul le poate discuta cu conducerea executivă sau auditorul intern, după caz, în vederea obținerii unor clarificări, cu excepția situației în care acest lucru este inadecvat.

În cazul societăților pe acțiuni ale căror situații financiare anuale trebuie auditate conform legii, consiliul de administrație (sistem unitar) trebuie să creeze un comitet de audit format din cel puțin doi membri ai consiliului, iar cel puțin unul dintre membrii acestui comitet trebuie să dețină experiență în aplicarea principiilor contabile sau în audit și să fie administrator neexecutiv independent. Și în cadrul sistemului dualist de administrare și conducere apare obligativitatea legală de instituire a unui comitet de audit.

Comunicarea auditorului cu membrii comitetului de audit devine un element de bază în comunicarea cu persoanele însărcinate cu guvernanta. Astfel, auditorul ar trebui să fie invitat să participe la ședințele comitetului de audit, iar comitetul de audit se va

1 *Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate. Audit Financiar 2009.*, Coeditare CAFR-IRECSON, pag. 72-104, în vigoare pentru auditurile situațiilor financiare privind perioadele ulterioare datei de 15 decembrie 2009

2 OMFP 1752/2005 cu modificările și completările ulterioare, aplicabil până la 31.12.2009, publicat în M.O. nr.1080/30.11.2005 respectiv OMFP 3055/2009 aplicabil de la 1.01.2010, publicat în M.O. nr.766 bis/10.11.2009

3 Op. cit, Articolul 4

4 Op. cit, paragraful A 33

... scopul unui audit al situațiilor financiare este să îmbunătățească gradul de încredere al utilizatorilor vizați ai situațiilor financiare respective

întâlni cu auditorul în absența conducerii, cel puțin o dată pe an.

Rolul comunicării vizează, pe de o parte, cunoașterea de către auditor a entității auditate și a mediului său, stabilirea unei relații de lucru constructive, păstrându-se independența și obiectivitatea auditorului, iar, pe de altă parte, contribuie la înțelegerea de către persoanele însărcinate cu guvernanta a răspunderii auditorului care efectuează un audit statutar al situațiilor financiare.

Legat de modalitatea de realizare a comunicării, ISA 260 precizează că fiind importantă cerința de reciprocitate și de eficiență a comunicării; aceasta nu implică obligativitatea auditorului de a efectua proceduri specifice, iar, în situația unor restricții impuse de lege, este recomandată apelarea de către auditor la un serviciu de consiliere juridică.

Auditorul trebuie să comunice *în scris* cu persoanele însărcinate cu guvernanta dacă, conform raționamentului profesional al auditorului, comunicarea verbală nu este adecvată și trebuie să evalueze permanent gradul de adecvare al procesului de comunicare prin prisma capaci-

tății de a obține probe de audit adecvate și suficiente și de a evalua riscurile de denaturare semnificativă.

Deosebit de relevante în economia ISA 260 sunt **aspectele ce trebuie comunicate**, iar acestea sunt grupate astfel, de către standard:

a) **cu privire la responsabilitățile auditorului** în legătură cu auditul statutar al situațiilor financiare anuale, auditorul trebuie să comunice persoanelor însărcinate cu guvernanta următoarele două elemente esențiale:

- faptul că auditorul este responsabil cu formarea și exprimarea pe baza ISA a unei opinii asupra situațiilor financiare care sunt întocmite de conducere, sub supravegherea persoanelor însărcinate cu guvernanta;
- faptul că auditul situațiilor financiare nu absolvă conducerea sau persoanele însărcinate cu guvernanta de responsabilitățile pe care le dețin.

ISA 260 precizează faptul că punerea la dispoziția persoanelor însărcinate cu guvernanta a unei copii a scrisorii de misiune sau a unei alte forme potrivite de acord scris poate constitui un mod adecvat de comunicare cu privire la responsabilitățile auditorului.

b) Cu privire la **planificarea domeniului de aplicare și a momentului auditului**, auditorul va comunica un rezumat al planificării activității de audit statutar. Aspectele comunicate pot cuprinde modul în care auditorul își propune să trateze: riscurile semnificative, conceptul de prag de sem-

nificație în contextul misiunii de audit, activitatea de audit intern și controlul intern relevant pentru audit etc.

c) O componentă reprezentativă a procesului de comunicare vizează **constatările semnificative rezultate în urma efectuării auditului**. Astfel, ISA 260 stabilește că auditorul trebuie să comunice aspectele semnificative privind politicile și practicile contabile ale entității auditate, cu privire la estimările contabile și prezentările de informații corespunzătoare. De exemplu, „**conducerea fiecărei entități trebuie să stabilească politici contabile pentru operațiunile derulate. Aceste politici trebuie elaborate având în vedere specificul entității de către specialiști în domeniul economic și tehnic, cunoscători ai activității desfășurate și ai strategiei adoptate de entitate**”⁵.

Pe baza acestei cerințe legale, fiecare entitate are obligația să stabilească pentru operațiunile derulate opțiunea privind politicile contabile ce vor fi aplicate cu privire la: metoda și durata de amortizare, reevaluarea imobilizărilor corporale sau păstrarea costului istoric al acestora, capitalizarea dobânzii sau recunoașterea acestuia drept cheltuială a perioadei, alegerea metodei de evaluare a stocurilor etc.

Este foarte important însă ca fiecare entitate să stabilească politici contabile de recunoaștere în contabilitate a celorlalte tranzacții derulate, în strictă conformitate cu reglementările contabile aplicabile⁶. După cum este cunoscut, la elaborarea situațiilor financiare individuale ale operatorilor

5 potrivit punctului 224 din Reglementările contabile conforme cu Directiva a patra a CEE aprobate prin OMFP nr.1752/2005 (reglementări aplicabile la întocmirea situațiilor financiare privind exercițiul financiar 2009, urmând ca la 1.01.2010 să intre în vigoare OMFP 3055/2009)

6 Art.30, litera a) din Legea contabilității nr.82/1991, republicată în Monitorul Oficial nr. 454 din 18 iunie 2008

economici, reglementările contabile aplicabile sunt cele conforme cu directivele europene și, în consecință, reflectarea în contabilitate a operațiunilor derulate (tranzacții care generează înregistrarea în contabilitate a veniturilor din vânzări de bunuri și prestări de servicii, chiriilor, redevențelor, dobânzilor, dividendelor, veniturilor din subvenții, a cheltuielilor aferente exercițiului și a altor operațiuni derulate privind împrumuturi acordate sau primite; a tranzacțiilor de leasing etc.; recunoașterea ajustărilor pentru deprecierea activelor sau pentru pierderea de valoare, a provizioanelor etc.) trebuie să respecte conceptele, principiile contabile și regulile contabile prevăzute în aceste reglementări. În notele explicative trebuie prezentate informațiile corespunzătoare privind politicile contabile aplicate pentru operațiunile derulate de entitate, modificări ale politicilor contabile și efectul acestora asupra poziției financiare și a performanței entității etc.

În cazul entităților cotate care întocmesc situații financiare consolidate, având în vedere obligația acestora de a aplica IFRS, opțiunile privind aplicarea principiilor contabile prevăzute de fiecare IFRS sunt numeroase și, în consecință, informațiile care trebuie prezentate cu privire la politicile contabile aplicate trebuie să satisfacă cerințele de informare. Totodată, practicile de contabilitate ale fiecărei entități trebuie să fie conforme cu politicile contabile stabilite.

Auditorul trebuie să comunice persoanelor însărcinate cu guvernanta dificultățile semnificative întâlnite pe parcursul auditului privind: lipsa unor politici contabile generate de absența unor strategii ale entității pe care să se poată baza politicile respective, existența unor practici contabile inadecvate, aspecte calitative semni-

ficative privind estimările contabile (riscuri de denaturare semnificativă, prezentarea incertitudinii estimării etc.), prezentări insuficiente sau defectuoase de informații în notele explicative la situațiile financiare, întârzieri semnificative din partea conducerii societății client în furnizarea informațiilor contabile solicitate, indisponibilitatea unor informații așteptate etc.

Potrivit ISA 260, astfel de dificultăți, în anumite circumstanțe, pot conduce la influențarea opiniei auditorului.

d) cu privire la independența auditorului, aspectele ce trebuie comunicate diferă în funcție de circumstanțele misiunii, dar, în general, trebuie să trateze amenințările la adresa independenței auditorului, măsurile de siguranță prevăzute de reglementările profesiei de audit, precum și măsurile de siguranță din cadrul entității. În cazul entităților cotate și al entităților de interes public, auditorul trebuie să comunice persoanelor însărcinate cu guvernanta respectarea cerințelor de etică relevante privind independența auditorului, informații privind onorariile totale aferente serviciilor de audit și non-audit pentru entitatea auditată și orice filiale, sucursale etc. controlate de către aceasta, precum și măsurile de protecție luate pentru eliminarea oricărei amenințări la independența auditorului.

Rezultate din cercetarea privind comunicarea

În trimestrul 3 al anului 2009 am efectuat o cercetare pe bază de

Comunicarea auditorului cu membrii comitetului de audit devine un element de bază în comunicarea cu persoanele însărci- nate cu guvernanta

chestionar privind funcționarea cerințelor legale în materie de guvernanta corporativă la entitățile de interes public din România. Răspunsurile primite privesc cele mai reprezentative entități de interes public (instituții de credit, societăți comerciale cotate, fonduri de pensii private, instituții financiare nebankare, companii și societăți naționale etc.). Ne vom referi în continuare numai la răspunsurile care privesc funcționarea comitetelor de audit, în corelare pe baza atribuțiilor stabilite acestora prin OUG 90/2008 și la aspectele privind comunicarea auditorilor cu persoanele însărcinate cu guvernanta corporativă, după cum urmează:

- În cadrul organizației dvs. funcționează un comitet de audit?

Tabelul 1

	%
Da	46,67
Nu	44,76
Nu știu	8,57
TOTAL	100,00

La întrebarea dacă funcționează în organizație un comitet de audit, răspunsul este împărțit aproximativ la valori apropiate: 44,67% răspund "Da", iar 44,76% răspund "Nu". Un procent de 9% spun că nu cunosc

dacă există sau nu un comitet de audit.

La unele organizații există un comitet de audit cu funcții consultative, care nu este încă funcțional.

- **Dacă răspunsul este „Da”, vă rugăm să precizați dacă cel puțin un membru al comitetului de audit este independent și are competență în contabilitate și/sau audit.**

Tabelul 2

	%
Da	81.64
Nu	2.04
Nu știu	16.32
TOTAL	100.00

În tabelul 2 se prezintă o detaliere a componenței comitetului de audit. Cei intervievați spun în proporție de 81,64% că cel puțin un membru al comitetului de audit este independent și are competență în contabilitate și/sau în audit, iar 16,32% spun că nu știu.

În concluzie, respondenții care au răspuns „Nu” trebuie să ia de urgență măsuri de conformare la cerințele legale ca cel puțin un membru al comitetului de audit să fie independent, iar cei care au răspuns „Nu știu” trebuie să se asigure că funcționarea acestui comitet răspunde cerințelor pentru care acesta a fost creat.

- **Sunt realizate în organizația dvs. atribuțiile comitetului de audit prevăzute de OUG nr. 90/2008 privind:**

a) monitorizarea procesului de raportare financiară

În tabelul nr. 3 se prezintă o primă cerință privind atribuțiile comitetului

Tabelul 3

	%
Da	51.43
Nu	6.67
Nu știu	41.90
TOTAL	100.00

de audit prevăzute din OUG nr. 90/2008⁷ și anume dacă este monitorizat procesul de raportare financiară. Se observă că 51,43% spun că acest proces este monitorizat. 41,90% dintre respondenți afirmă că nu știu despre această activitate.

Solicitați să facă alte comentarii, respondenții spun că acest comitet de audit va respecta prevederile OUG 90/2008 după înființarea acestuia.

b) monitorizarea eficacității sistemelor de control intern, de audit intern și de management al riscurilor

Tabelul 4

	%
Da	51.43
Nu	6.67
Nu știu	41.90
TOTAL	100.00

Un procent de 51,43% dintre entitățile chestionate afirmă că în cadrul atribuțiilor comitetului de audit se regăsește și cerința de monitorizare a eficacității sistemelor de control intern, de audit intern și de management al riscurilor, în timp ce 6,67% nu au această componentă, iar 41,90% nu au cunoștință în acest sens.

c) monitorizarea auditului statutar al situațiilor financiare anuale

Tabelul 5

	%
Da	51.43
Nu	10.48
Nu știu	38.10
TOTAL	100.00

Întrebați dacă acest comitet de audit se implică în monitorizarea auditului statutar al situațiilor financiare anuale răspunsul este în proporție de 51,43% pozitiv, iar 10,48% negativ. Se menține un procent mare, respectiv 38,10%, al celor care nu știu.

d) verificarea și monitorizarea independenței auditorului statutar și a eventualelor situații în care acesta prestează servicii suplimentare entității auditate?

Tabelul 6

	%
Da	49.52
Nu	8.57
Nu știu	41.90
TOTAL	100.00

În tabelul 6 se prezintă opinia potrivit căreia comitetul de audit se implică în verificarea și monitorizarea independenței auditorului statutar și a eventualelor situații în care acesta prestează servicii suplimentare entității auditate.

Astfel, 49,52% au o opinie pozitivă față de această activitate, iar 8,57% răspund categoric că nu este monitorizată independența auditorului statutar, iar un procent exagerat de mare, respectiv 42%, declară că nu știu.

Toți cei care au fost chestionați cu privire la alte opinii au menționat că

7 O.U.G. nr.90/24.06.2008 privind auditul statutar al situațiilor anuale și al situațiilor financiare consolidate, publicată în M.O. nr.481/30.06.2008

acest comitet de audit trebuie să respecte prevederile OUG 90/2008.

Faptul că reglementările naționale care cuprind atribuțiile comitetului de audit sunt relativ recente (OUG 90/2008), poate constitui o explicație pentru răspunsurile cu „nu” sau „nu știu” a aproape 50% dintre respondenți.

Dacă avem în vedere însă statutul acestora de entități de interes public, situația poate fi apreciată ca total necorespunzătoare.

O explicație a dezinteresului rezultat poate fi pusă și pe seama lipsei de sancțiuni pentru nerespectarea prevederii legale.

- **Cunoașteți dacă auditorul statutar a raportat comitetului de audit aspectele esențiale care rezultă din auditul statutar și cu privire la deficiențele semnificative ale controlului intern în ceea ce privește raportarea financiară?**

Tabelul 7

	%
Da	32.38
Nu	32.38
Nu știu	35.24
TOTAL	100.00

La această întrebare proporția celor care au afirmat că au cunoștință că auditorul statutar a raportat comitetului de audit aspectele esențiale care rezultă din auditul statutar și cu privire la deficiențele semnificative ale controlului intern în ceea ce privește raportarea financiară este de 32,38%, egală cu a celor care au spus că nu cunosc. Cei care nu știu înregistrează un procent foarte mare - de 35,24%.

Notă: Răspunsul categoric cu „Nu” al peste 32% din respondenți reflectă defecțiuni majore privind comunicarea între auditorii statutari și responsabili cu guvernanta corporativă ai entităților auditate. Răspunsul cu „Nu știu” al peste 35% din respondenți poate fi apreciat ca fiind generat de limitele la accesul de informații ale persoanelor care au completat chestionarul.

La „alte comentarii” cu privire la raportul dintre auditorul financiar și comitetul de audit, prezentăm mai jos câteva comentarii care ni s-au părut mai reprezentative:

- auditorul financiar a raportat către comitetul de audit aspectele identificate în timpul auditului statutar fără a prezenta deficiențe semnificative ale controlului intern în ceea ce privește raportarea financiară;
- neavând un comitet de audit, auditorul statutar transmite o scrisoare către managementul societății cu scopul de a informa conducerea acesteia asupra unor aspecte constatate în urma auditului exercitat;
- auditorul financiar raportează deficiențele constatate către conducerea societății;
- auditorul statutar raportează consiliului de administrație aspectele esențiale care rezultă din auditul statutar și cu privire la deficiențele semnificative ale controlului intern;
- comitetul de audit a fost înființat, iar până la data completării prezentului chestionar nu i s-au făcut raportări de către auditorul financiar.

Concluzii

ISA 260 oferă un cadru comprehensiv pentru comunicarea cu persoanele însărcinate cu guvernanta și identifică aspectele specifice ale acestei comunicări. Totuși, acesta precizează faptul că o comunicare clară a aspectelor specifice prevăzute a fi comunicate de către fiecare ISA reprezintă un moment de esență al acestui proces.

Iată de ce, deosebit de utile în stabilirea corectă a dimensiunii comunicării auditorului cu persoanele însărcinate cu guvernanta sunt și cerințele specifice prevăzute de ISQC1 și alte numeroase ISA⁸, care prevăd obligativitatea comunicării unor aspecte specifice (de exemplu, comunicarea deficiențelor în controlul intern, efectuarea de interviuri cu persoanele însărcinate cu guvernanta pentru a determina dacă au cunoștință cu privire la orice fraudă suspectată sau bănuită ce afectează entitatea, comunicarea denaturărilor semnificative identificate pe parcursul auditului, cu excepția situației în care acest lucru este interzis prin lege sau regulament, precum și a denaturărilor necorectate și efectele pe care acestea le au în mod individual sau agregat asupra opiniei).

În ceea ce privește realizarea în practică a acestei comunicări, cercetarea a scos în evidență faptul că sunt limite majore în realizarea acesteia, ceea ce justifică în opinia noastră cuprinderea în programul de pregătire profesională continuă a auditorilor financiari pentru anul 2009 (așa cum s-a și procedat), precum și în anii următori a prevederilor ISA 260 care fac obiectul acestei comunicări.

8 cuprinse în „Manualul” citat, Anexa 1 la ISA 260

Crizele economice generează modificarea percepțiilor privind rolul auditului?

Laurențiu DOBROȚEANU*, Camelia DOBROȚEANU**, Daniela CIOLPAN*** & Diana MANEA****

Abstract

Do Economic Crises Modify the Perceptions on the Audit's Role?

Following the international financial scandals of early 2000 which ended up with a bankruptcy of one of the global leaders in auditing and consultancy services - Arthur Andersen - the public regulators and profession had focused their attention on reiterating the importance of external auditing and consolidation of its role in securing the investors' confidence in financial reports published by companies. Their major concern was strongly linked to the fact that the profession itself was facing a credibility problem. Consequently, a significant number of published articles and studies explained in a scientific manner the need for external audit as a key governance mechanism of protection against corporate failures. In spite of such considerable efforts, several years later the economic crises hit again the global economy, leaving room to speculations and questions about the legitimate role of auditing. The present paper identifies and explores some changes of public perceptions over the external audit's role in the context of actual economic circumstances. Questions such as: *Should external auditing be left with a voluntary choice or a legal requirement? Is external auditing a useful service? Why external auditing cannot prevent companies from economic crises implications?* etc., are approached in this paper as the authors developed their own hypothesis and views. Conducting a thorough analysis of the current international relevant literature represented the major methodological research procedure employed. The research results are based on the authors' professional reasoning and judgment. As the research subject - quite innovative in the context of Romanian literature - implies the consideration of connected sciences such as economics, sociology, and psychology, a statistical approach based on conducting a questionnaire would have been a scientific instrument enabling the validation of the results. However, it is worth mentioning that this study reveals the results obtained at a preliminary stage of a more comprehensive research which will employ statistical research instruments as well.

Key words: perceptions, audit, auditors, economic crises

Cuvinte cheie:
percepții, criza economică, auditori, audit

Introducere

Cercetările pe tema credibilității auditului extern, a percepției utilizatorilor rapoartelor financiare sau, în sens mai larg, a publicului față de utilitatea auditului extern reflectă în mare parte ciclicitatea vieții economice: perioadele de boom economic caracterizate printr-o

reflecție ceva mai ponderată, sunt urmate de perioadele tumultuoase, de crize financiare, când de multe ori publicul dornic de a găsi „țapul ispășitor” își îndreaptă criticile asupra auditorilor externi. Prin urmare, nu ar trebui să ne surprindă faptul că, momentan, traversăm o perioadă efervescentă de critici, căutări, dezbateri, poziționări, acuzații care plasează sub lupa microscopului rolul auditului extern și utilitatea acestuia în gestionarea crizelor economice. Studiul de față, care reflectă con-

* Conf.univ.dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: laurdll@yahoo.com

** Conf.univ.dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: camidll@yahoo.com

*** Lector univ.drd., Academia de Studii Economice București, e-mail: ciolpandana@yahoo.com

**** Preparator univ.drd., Academia de Studii Economice București, e-mail: vldyana@yahoo.com

cluziile preliminare dintr-o cercetare¹ mai amplă, își propune identificarea unor răspunsuri pertinente la întrebări precum: Declanșarea și evoluția crizei financiare atrage după sine schimbări semnificative de percepție a publicului față de rolul auditului extern? Care sunt acestea? Dacă și cum pot fi ameliorate percepțiile negative? Din punctul nostru de vedere, cine are dreptate, respectiv cine nu?

Metodologia de cercetare utilizată pentru realizarea obiectivelor studiului reflectă o combinație bazată esențialmente pe cercetarea calitativă. Analiza documentară care, prin excelență, reprezintă fundamentul unui demers științific de tip calitativ, ne-a permis explorarea unei game bogate de puncte de vedere și controverse expuse în contextul unor studii publicate în jurnale de prestigiu din circuitul internațional. Pe această fundație, am avansat câteva ipoteze pe care le dezbatem prin recursul la raționamentele de tip inductiv-deductiv. Validarea concluziilor studiului prin metode de cercetare de tip pozitiv – ca element de referință pentru cercetările cantitative – reprezintă în viziunea noastră mai curând o posibilitate de extindere a studiului, decât o limită intrinsecă a acestuia.

Contextul global al crizei financiare

Criza financiară globală pare să fi început în 2007, atunci când pierderea încrederii investitorilor în valoarea instrumentelor financiare bazate pe ipoteci din SUA a avut ca rezultat o criză de lichiditate, ale cărei efecte se cereau ameliorate prin injecții de capital ale Rezervei Federale (SUA), Băncii Angliei (UK), respectiv ale Băncii Centrale Europene. Marja TED² a atins un nivel maxim în iulie 2007, apoi a avut o evoluție volatilă până în septembrie – octombrie 2008, când maximul atins l-a depășit pe cel precedent. În aceste circumstanțe piețele globale de capital au cedat, parcurgând o perioadă de volatilitate ridicată, în timp ce un număr semnificativ de bănci, creditorii ipotecari și companii de asigurări au

Standardele de raportare financiară, care, se presupunea, ar fi avut menirea să optimizeze transparența informațiilor transmise pe piață, par să nu-și fi atins obiectivul în totalitate.

Pe de altă parte, regulile contabile au avut efecte surprinzătoare asupra raportărilor financiare bancare pe parcursul crizei financiare.

eșuat³.

În anii premergători crizei, rata de consum ridicată dublată de un nivel scăzut al economisirii au contribuit semnificativ la intrarea unor fluxuri masive de capital străin în SUA dinspre economiile asiatice sau țările producătoare de petrol. Acest flux de capital combinat cu ratele modeste ale dobânzii de pe piața americană din perioada 2002-2004 au facilitat extinderea creditelor care au alimentat la rândul lor așa numitele „house - and credit - bubbles”⁴. Credite de tipuri diferite (ipotecare, carduri de credit, pentru autoturisme etc.) erau ușor de obținut, iar consumatorii și-au asumat nivele de îndatorare fără precedent. În baza acestora s-au dezvoltat instrumente financiare (mortgage backed securities), a căror valoare derivă din plățile ipotecare și prețul imobilelor aflate în continuă creștere. Această inovație financiară a permis instituțiilor și investitorilor din toată lumea să investească în piața imobiliară americană. Atunci când prețul imobilelor a intrat într-o fază de declin, instituțiile care s-au împrumutat și au investit considerabil în aceste instrumente financiare au raportat pierderi semnificative. Aproape imediat efectul s-a extins asupra altor tipuri de credite din economie.

1 Proiect de cercetare CNCSIS ID-1798/2008 – „Studiu bipolar privind controversele de percepție asupra auditului (audit expectation gap): profesie versus utilizatori, performanța autohtonă versus performanțele europene și internaționale”, director de proiect, Laurențiu Dobroțeanu, 2008.

2 Marja TED este un indicator utilizat pentru a măsura nivelul riscului de credit din economie. Reprezintă diferența dintre rata dobânzii la titlurile guvernamentale pentru trei luni (considerate lipsite de riscuri) și rata dobânzii de creditare interbancară (LIBOR). În condiții normale marja TED fluctuează între 10-50 puncte. În septembrie – octombrie 2008, a atins nivele record de 300 puncte, respectiv 465 puncte.

3 Financial crisis of 2007-2009, <http://en.wikipedia.org>

4 Expresii folosite pentru a descrie extinderea masivă a creditelor ipotecare și de consum, care au stat la baza instrumentelor financiare cu rate de rentabilitate ridicate.

Printre cauzele crizei au fost invocate: colapsul creditelor pentru locuințe, sistemul financiar vulnerabil datorită contractelor și operațiunilor financiare care aveau atașat un grad de îndatorare foarte ridicat, politica monetară a SUA, care permitea un cost neglijabil al creditului ce încuraja creșterea îndatorării și, în general, o hipertrofie a sectorului financiar – financiarizarea⁵. Declarația⁶ emisă de către G20 la reuniunea pe problemele piețelor financiare și ale economiei mondiale cita: „*pe fondul unei perioade de creștere economică substanțială, fluxuri de capital și de stabilitate economică, actorii pieței au căutat obținerea unor surse de finanțare considerabil mai mari fără să aprecieze în mod adecvat riscurile. În același timp, normele de creditare deficitare, practicile greșite de administrare a riscurilor, creșterea complexității și a opacității produselor financiare, respectiv apetitul crescut, un nivel ridicat al îndatorării s-au combinat și au determinat o vulnerabilitate a sistemului. Reprezentații guvernelor, normalizatorii, respectiv responsabilii cu supravegherea din unele țări dezvoltate nu au evaluat adecvat riscurile piețelor financiare și măsurile cuvenite să soluționeze problemele apărute în consecință.*”

Criza a evoluat rapid și s-a extins la nivel global, având ca rezultat eșecul unor bănci europene, declinul indicilor bursieri, reducerea valorii de piață a acțiunilor și a mărfurilor. În asemenea circumstanțe, reducerea nivelelor de îndatorare impuse instituțiilor financiare a accelerat criza de lichiditate și a determinat scăderea semnificativă a comerțului internațional. În ciuda eforturilor politice, la finele anului 2008 criza valutară s-a resimțit dat fiind faptul că investitorii își transferau capitalurile vaste în monede mai puternice (de exemplu, yen, franci elvețieni etc.), ceea ce a împins multe economii emergente să apeleze la ajutorul Fondului Monetar Internațional.

Raportarea financiară în contextul crizei financiare

Considerând fondul economic, precum și ritmul accelerat de extindere a crizei la nivel global, autoritățile naționale, regionale și comunitatea internațională au încercat avansarea unor soluții menite să amelioreze efectele acesteia.

Contabilitatea, prin intermediul raportărilor financiare, servește drept instrument de informare pertinentă, obiectivă și relevantă a utilizatorilor cu privire la poziția financiară și performanțele raportorilor. Cel puțin acestea sunt așteptările utilizatorilor privitoare la rolul contabilității. În circumstanțele crizei economice globale, dincolo de limitele inerente ale contabilității apar o serie de probleme specifice care au intrat în atenția normalizatorilor și utilizatorilor. În pofida eforturilor de normalizare – pentru a asigura transparență, de convergență a standardelor de raportare financiară cu US GAAP, criza financiară a pus în lumină incapacitatea contabilității de a reda într-o manieră inteligibilă și coerentă riscurile asumate de către companii. Standardele de raportare financiară, care, se presupunea, ar fi avut menirea să optimizeze transparența informațiilor transmise pe piață, par să nu-și fi atins obiectivul în totalitate. Pe de altă parte, regulile contabile au avut efecte surprinzătoare asupra raportărilor financiare bancare pe parcursul crizei financiare. Potrivit convenției de evaluare la valoarea justă, prevăzută de IFRS, instituțiile financiare au obligația de a reevalua activele și datoriile sale, la intervale regulate, și să recunoască modificările de valoare în contul de profit și pierderi. Astfel, scăderea valorii creanțelor bancare ca urmare a deteriorării încrederii investitorilor în sectorul bancar a atras după sine reducerea valorii instrumentelor de datorie atașate, permițând creditorilor recunoașterea unor profituri, în esență, nemonetare. În plus, se pune problema reperului considerat pentru determinarea valorii juste în condițiile în care piața este caracterizată de o volatilitate extrem de ridicată: mai sunt oare credibile astfel de repere? În lipsa credibilității valorii oferite de piață, este necesară o revizuire a convențiilor contabile pentru a fi adaptate la situații de criză? Plecând de la această stare de fapt, există argumente pro și contra. Dacă, principial, contabilitatea este percepută drept un instrument de redare independentă a poziției financiare și a performanțelor companiilor raportoare, atunci regulile contabile nu ar trebui să fie guvernate de interesele de moment și, în consecință, ajustate pentru prezentarea unei anumite imagini dorite. Această poziție echivalează cu o abordare rigidă a contabilității în contextul economic. Dacă, pe de altă parte, contabilitatea este percepută drept un instrument de manipulare a pieței, atunci evident regulile contabile necesită o

⁵ În sens restrâns, financiarizarea se referă la acumularea de capital bazată pe profituri obținute prin canale financiare mai curând decât prin metode tradiționale de comerț și producție.

⁶ “Declaration of the Summit on Financial Markets and the World Economy”, 15 noiembrie 2008

⁷ Dezbaterile pe marginea utilizării valorii juste în condiții de criză sunt numeroase și vizează multiple fațete ale efectelor sale asupra raportărilor financiare. Având în vedere că problematica valorii juste este tangențială temei noastre, în lucrarea de față ne-am limitat doar la aspectele prezentate.

ajustare pentru a se acomoda circumstanțelor specifice. Deși formularea în sine s-ar putea să nu fie pe placul profesiei, în realitate ea surprinde un caracter flexibil al contabilității.

Pe fondul acestor probleme, comunitatea profesională internațională pare să reacționeze într-o manieră consecventă prin: reiterarea nevoii de convergență a standardelor și a practicilor de raportare financiară, ajustarea normelor, în special cele referitoare la evaluarea la valoare justă, extinderea sferei de divulgare a informațiilor în raportările financiare etc⁸. Cel puțin la prima vedere, pare administrarea aceluiasi medicament pentru afecțiuni diferite! În ipoteza implementării cu succes a acestor inițiative, există cel puțin următoarele semne de întrebare: supra-reglementarea va soluționa limitele intrinseci ale contabilității? Raportările financiare – dorite a fi transparente – vor divulga oare riscurile mai bine prin încărcarea lor cu informații din ce în ce mai tehnice și ermetice pe care, virtual, nimeni nu le citește sau nu le înțelege?! Numeroase studii arată că, pe piață, așteptările investitorilor – pesimiste sau optimiste – sunt cele care alimentează cu precădere crah-ul sau boom-ul bursier. Să fie acestea soluțiile normalizatorilor pentru eliminarea incapacității contabilității de a oferi informații predictive? Să reprezinte oare aceste măsuri mult așteptata frână pusă creativității contabile? Vor reinstitui ele încrederea investitorilor în raportările financiare?

Percepțiile utilizatorilor privind rolul auditului extern în credibilizarea raportărilor financiare

Dacă mecanismele enunțate vor reuși sau nu să revigoreze încrederea în raportările financiare rămâne o problemă deschisă dezbaterilor și numai proba timpului va fi cea care va valida sau nu justetea lor. Însă, atașat credibilității raportărilor financiare, auditul extern este din nou în lumina reflectoarelor cu accente critice. Problema transferului lipsei de credibilitate de la raportarea financiară asupra auditului nu este nouă, ci, mai curând, una ciclică. Ori de câte ori eșecurile financiare intră în atenția publicului, rolul auditului de „țap ispășitor” incită spiritele. Aceste suspiciuni determină normalizatorii, profesia și

Dacă, la originile sale, auditul a jucat rolul primordial de control asupra afacerilor și, implicit, cel de depistare a fraudelor, pe măsură ce societatea a evoluat și afacerile au căpătat o amploare globală fără precedent, rolul auditului a suferit mutații profunde, lăsând controlul afacerilor și descoperirea fraudelor în seama altor funcții organizaționale

organismele de supraveghere să reacționeze la rândul lor mai mult sau mai puțin în linie cu așteptările publicului. Definit într-o manieră succintă, fenomenul – cunoscut în literatura de specialitate sub denumirea de *audit expectations gap* (AEG) – surprinde discrepanțele dintre așteptările publicului larg vizavi de rolul auditului și performanța legitimă a acestuia⁹.

Diversitatea definițiilor AEG decurge din varietatea factorilor considerați în explorarea cauzelor acestui fenomen complex¹⁰. Există o seamă impresionantă de studii dedicate analizei atitudinilor și percepțiilor utilizatorilor asupra responsabilităților auditorilor privind fraudele, fiind, de departe, poate cea mai aprinsă temă de controversă ce pare nepuizabilă în dezbateri¹¹. Dacă, la originile sale, auditul a jucat rolul primordial de control asupra afacerilor și, implicit, cel de depistare a fraudelor, pe măsură ce societatea a evoluat și afacerile au căpătat o amploare globală fără precedent, rolul auditului a suferit mutații profunde, lăsând controlul afacerilor și descoperirea fraudelor în seama altor funcții organizaționale. Din nefericire, mentalitatea și gradul de informare a publicului larg nu au ținut pasul cu aceste schimbări survenite, ci, mai curând, au rămas ancorate la rolul tradițional al auditului, așteptându-se ca auditorii să fie responsabili de descoperirea fraudelor și divulgarea acestora. În varii ocazii, pe modelul acordeonului, sub presiunea criticilor publice aduse profesiei, normalizatorii au

8 Ricol, R – Report on the financial Crisis, octombrie 2008, <http://www.ifac.org/financial-crisis/>

9 Humphrey, C., *Debating Audit Expectations*, Current Issues in Auditing, 1997, p. 3-31.

10 Dobroțeanu, C. L.; Dobroțeanu, L; Ciolpan, D. – *A semiologic approach to audit expectations gap*, Conferința internațională *Integrarea europeană: noi provocări pentru România*, Oradea, mai 2009

11 Bostick, L. N., *Minimizing the expectation gap*, Academy of Accounting and Financial Studies Journal, www.FindArticles.com. April, 2009.

încercat o acomodare a pretențiilor publicului la practicile de audit, încercări care au eșuat în mod repetat¹². Printre argumentele majore aduse de profesie se numără lipsa competențelor profesionale impuse pentru depistarea fraudelor, respectiv obligația de respectare a confidențialității în contextul angajamentelor de audit. Proverbul „cartof fierbinte aruncat din mână în mână” nu a stat prea mult în sarcina auditorilor, chiar dacă numeroase cabinete de audit enunță în paleta de servicii de consultanță cele legate de prevenirea și depistarea fraudelor¹³. Standardul de audit actual (ISA 240) nuanțează responsabilitățile auditorilor în relație cu fraudă: de a lua în considerare riscul de fraudă în planificarea și derularea angajamentelor de audit, nuanță ce nu este percepută, potrivit unor studii recente, de către publicul larg.

La fel de dezbătută ca și fraudă, dacă nu chiar mai mult din punct de vedere cantitativ, independența auditorilor trezește suspiciuni în rândul utilizatorilor de situații financiare auditate. În principal, temerile legate de lipsa de independență pe care se fondează lipsa de credibilitate atașată raportului de audit, au la bază două motive:

- fie echivocul care caracterizează relația de angajare și responsabilizare a auditorilor – în ipoteza (susținută de cadrul conceptual IFAC) în care auditorii servesc interesele publicului larg: De ce sunt angajați și remunerați de companie? De ce destinatarul raportului de audit este acționariatul și nu publicul larg?
- fie conflictul de interese generat de posibilitatea de a eluda cerințele etice prin, spre exemplu, prestarea unor servicii non-audit simultan cu cele de audit aceluiași client.

În ciuda eforturilor comunității profesionale internaționale de diseminare din ce în ce mai largă a măsurilor adoptate pentru consolidarea mecanismelor de securizare a independenței auditorilor, percepțiile publicului par să rămână aceleași.

O gamă bogată de studii¹⁴ examinează percepțiile utilizatorilor rapoartelor de audit vizavi de utilitatea raportu-

lui de audit. Deși părerile, după cum și preferințele pentru forma lungă sau forma scurtă a raportului de audit sunt împărțite, în cele mai multe cazuri, utilizatorii reclamează ambiguitatea limbajului din raportul de audit drept unul dintre factorii majori care generează AEG. Unele studii¹⁵ subliniază tendința publicului de a percepe opinia exprimată de auditori drept o garanție 100% asupra corectitudinii raportărilor financiare ale auditaților. Noțiunea de asigurare rezonabilă nu-și găsește ecoul scontat în percepțiile publicului larg. Potrivit acestora, utilizarea sintagmelor echivoce și subiective prin referință la imaginea fidelă, prag de semnificație, raționament profesional etc. reprezintă una dintre piedicile majore în asigurarea inteligibilității raportului de audit și, implicit, în crearea unei punți de comunicare eficientă între auditor și utilizatori¹⁶.

Oarecum legate de factorii de cauzalitate expuși anterior, unele cercetări¹⁷ abordează AEG prin prisma funcției de audit analizată din perspective ceva mai pragmatice. Astfel de studii au încercat să găsească explicații ale cauzelor AEG în percepțiile eronate sau chiar exagerate ale publicului în ceea ce privește utilitatea auditului și modul în care acesta se derulează. În primul rând, mediatizarea excesivă a eșecurilor corporative timbrate cu imaginea auditorilor, rareori temeinic justificată – a se considera, spre exemplu, cuplul Enron-Arthur Andersen – a provocat o gravă problemă de imagine și de credibilitate a profesiei. În ciuda eforturilor considerabile de redresare a credibilității știrbite depuse de profesie, reacționând după concepția „*este mai ușor să acuzi și să critici, mai greu este să înveți și să înțelegi*”, percepțiile reticente ale publicului rămân ancorate în aceste pseudo-realități. Ceea ce pare însă nedrept vizează lipsa unei mediatizări a succeselor obținute de corporații, timbrate cu imaginea auditorilor! Principalele acuze publice la adresa profesiei aduc în prim plan, printre altele, incapacitatea acesteia de a semnala ex-ante perspectivele de prăbușire a auditaților.

Aceste percepții se fondează adesea pe suspiciunea că auditorii nu respectă standardele profesionale în deru-

12 Dobroțeanu, L., Dobroțeanu, C.L., Stanciu, L., Ciolpan, D., Burilescu, A., *Audit: studii și cercetări*, Editura InfoMega, 2007.

13 Dobroțeanu, C. L.; Dobroțeanu, L – *Audit Intern*, editura InfoMega, 2007

14 Lee, T.H., Azham Md. A., *The audit expectation gap: A review of the contributing factors*, Journal of Modern Accounting and Auditing, Vol. 4, No.8 (Serial No.39), Aug. 2008, p. 30-37

15 Porter, B., *An Empirical Study of the Audit Expectation – Performance Gap*, Accounting and Business Research, vol. 24 no. 93, 1993, p. 49-68.

16 Porter, B., Gowthorpe, C., *Audit expectation-performance gap in the United Kingdom in 1999 and comparison with the Gap in New Zealand in 1989 and in 1999*, ICAS, 2004

17 Humphrey, C., Moizer, P., Turley, W., *The audit expectation gap in Britain: an empirical investigation*, Accounting and Business Research, vol 23., 1993, p. 395-411.

larea angajamentelor fie din cauza incompetenței, fie a lacunelor din standarde care permit eludarea obligațiilor profesionale, fie, în fine, a conceptelor ambigue care jalonează activitatea auditorilor și care le lasă suficient câmp de manevră pentru manipularea rezultatelor auditului¹⁸.

Deși criza economică actuală marchează o premieră – de această dată, auditul pare să fi rămas într-un con de umbră, la adăpost de criticile publicului – în realitate percepțiile negative se resimt, dar la o altă scară pe care o considerăm mult mai periculoasă pentru profesie. Paradoxal, în timp ce regulile intrinseci ale economiei de piață – jocul cererii și al ofertei – sunt abandonate temporar deoarece se consideră că nu răspund adecvat ca mecanisme de reglare a dezechilibrelor generate de criză, ceea ce justifică intervențiile administrative ale statului în economie, în materie de audit există opinii care susțin liberalizarea pieței auditului. Potrivit acestora, eliminarea obligativității companiilor de a prezenta situații financiare auditate ar permite ca piața, prin jocul cerere-ofertă, să dovedească utilitatea auditului¹⁹. Circumscrie acestor percepții, există efecte negative asupra comportamentului profesional al auditorilor generate de obligativitatea auditului impusă corporațiilor. Aflați sub adăpostul obligațiilor legale, aparent, auditorii nu au o motivație reală de a-și asigura prezența pe piață: clienții nu pot renunța la audit, ci, cel mult, pot schimba un auditor cu altul, ceea ce conferă auditorilor un confort deloc neglijabil în considerarea pretențiilor publicului privind performanțele lor²⁰.

Concluzii

În contextul crizei actuale, percepțiile utilizatorilor nu par să se fi schimbat fundamental, ci, mai curând, și-au ajustat forma de manifestare. Lipsa acuzațiilor vehemente este o situație de aparență înșelătoare. În realitate, suspiciunile publicului atacă de această dată fundamentul auditului: utilitatea lui în credibilizarea informațiilor financiare. Justificate sau nu, percepțiile utilizatorilor asupra auditului și utilității acestuia în credibilizarea raportărilor financiare rămân probleme sensibile, cărora profesia trebuie să le facă față. Federația Internațională a Conta-

**...suspiciunile publicului
atacă de această dată fundamentul
auditului: utilitatea lui în
credibilizarea informațiilor
financiare. Justificate sau nu,
percepțiile utilizatorilor asupra
auditului și utilității acestuia
în credibilizarea raportărilor
financiare rămân probleme
sensibile, cărora profesia trebuie
să le facă față**

bililor (IFAC) a abordat o atitudine pro-activă din acest punct de vedere: site-ul instituției oferă o bogată sursă informațională privind criza actuală, efectele sale globale, inițiativele și responsabilitățile asumate de IFAC ca răspuns la implicațiile crizei. Printre acțiunile deja adoptate se numără revizuirea standardului de audit 540 – *Auditul estimărilor contabile*, inclusiv cele bazate pe valoarea justă, respectiv emiterea unor ghiduri profesionale care au drept scop asistarea auditorilor în evaluarea premiselor de continuitate și examinarea elementelor prezentate la valoarea justă în condițiile crizei actuale. Fără îndoială, AEG nu va fi eliminat prin intermediul acestor mecanisme, dar, cu siguranță, ele reprezintă o dovadă incontestabilă referitoare la atitudinea pro-activă a profesiei și normalizatorilor față de efectele crizei financiare²¹. Rolul IFAC, al auditorilor și, în ultimă instanță, al auditului în recâștigarea credibilității raportărilor financiare trebuie suplinit de convergența deplină a standardelor de raportare financiară.

Nu în ultimul rând, efortul fiecărui auditor de a manifesta un comportament profesional ireproșabil, poate contribui la atenuarea AEG. Conștientizând că fiecare auditor, individual, transmite o imagine despre profesie, asumarea acestei responsabilități ar putea infirma un vechi proverb, transformându-l într-unul nou: „*Cu fiecare floare se face primăvară!*”.

18 Lee, T.H., Gloeck, J.D., Palaniappan, A.K., *The audit expectation gap: an empirical study in Malaysia*, Southern African Journal of Accountability and Auditing Research, vol 7, 2007, p.1-15.

19 Manuzi, M., *Provocări europene pentru profesie*, Audit Financiar no. 12, 2008

20 Monroe, G.S., Woodliff, D.R., *An empirical investigation of the audit expectation gap: Australian evidence*, Accounting and Finance, vol. 34, no.1, 2009, p. 47-74.

21 Porter, B., *Narrowing the Audit Expectations – Performance Gap: A Contemporary Approach*, Pacific Accounting Review, no. 3(1), June 1991, p.1-36

Considerații privind responsabilitatea administratorilor și auditorilor în evaluarea principiului continuității activității

Eugeniu ȚURLEA & Mihaela MOCANU***

Abstract

Reflections upon the Accountability of Management and Auditors in Evaluating Going Concern

Currently, both at national and at international level, the economic world faces an increasing number of cases of insolvency and financial difficulties. On this background, the going concern assumption that, as a rule, underlies the preparation of financial statements, gains in significance. For investors and for the general public, the main source of signs of threats upon the going concern assumption of an entity consists in the entity's financial statements and in the auditors' report. The present article aims at presenting some reflections upon the accountability of management and auditors in evaluating the going concern assumption. First of all, the article's purpose is to identify the relevant regulations regarding this assumption, both at national and European level, and at North-American and international level. Second of all, the concept of accountability is defined and several types of accountability are pointed out (public, political, managerial, professional accountability etc.). Last but not least, the article aims at analyzing the main responsibilities of the management and of the financial auditor in evaluating the going concern assumption.

The authors conclude that, on one hand, the managers' accountability increased over time and, in general, refers to honest, authorised, efficient and effective use of funds, socially responsible behaviour (e.g. environmental, social and ethical), and effective corporate governance. In particular, the management is accountable for evaluating the adequacy of the going concern assumption, due to their accountability for the preparation of the financial statements, irrespective of the fact that the regulations contain explicit reference to this kind of accountability. On the other hand, the expectations from the financial auditor are high, since he/she is accountable for testing the management's argumentation with respect to the validity of the going concern assumption.

Key words: accountability, going concern, judgement errors

Cuvinte cheie:
**responsabilitate,
continuitatea activității,
erori de raționament**

Introducere

Articolul analizează responsabilitățile pe care le au administratorii companiilor și auditorii financiari în evaluarea principiului continuității activității. Ipoteza continuității activității este un principiu fundamental în pregătirea situațiilor financiare. Această ipoteză afirmă că o entitate este considerată ca prezentând o continuitate a activității sale în viitorul previzibil, neavând nici intenția și nici nevoia de a fi lichidată, de a-și suspenda activitatea sau de a căuta protecție față de creditori potrivit legislației. Situația economică actuală se caracterizează prin incertitudini, volatilitate a prețurilor, dificultăți în obținerea și menținerea succesului financiar. Numărul din ce în ce mai mare al insolvențelor de la nivel european, dar și internațional trezește interesul asupra temei continuității activității. Primele indicii asupra unor incertitudini privitoare la continuitatea activității unei entități pot fi obținute de investitori și de publicul larg din situațiile financiare și

* Prof.univ.dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: eturlea@yahoo.com

** Drd., Academia de Studii Economice București, e-mail: mocanu.miki@gmail.com

din raportul de audit. În consecință, devine esențială cunoașterea responsabilităților pe care le au administratorii și auditorii financiari în a evalua adecvarea principiului continuității activității.

Pe acest fundal, prezenta lucrare investighează principalele responsabilități ale managementului și auditorilor în privința principiului continuității activității. În primul rând, se identifică reglementările relevante la nivel internațional, nord-american, european și național. În al doilea rând, se prezintă conceptul de responsabilitate și se evidențiază principalele tipuri de responsabilitate care pot co-exista într-o companie și în mediul economic, în general. Nu în ultimul rând, se identifică principalele responsabilități ale managementului, respectiv auditorului, în evaluarea principiului continuității activității. Spre deosebire de alte articole pe această temă, prezenta lucrare oferă o analiză a obligațiilor pe care le au managementul și auditorii în evaluarea principiului continuității activității, în conformitate cu diversele cadre de reglementare.

Abordare metodologică

Din punct de vedere metodologic, articolul tratează subiectul continuității

activității din perspectiva **normativismului**. O astfel de abordare presupune explicarea și evaluarea normelor din domeniul contabilității și auditului și analiza modului cum sunt descrise practicile contabile și de audit (se arată „cum trebuie să fie contabilitatea, respectiv auditul”)¹. În concordanță cu această abordare normativistă, articolul prezintă conținutul principalelor reglementări din domeniul contabilității și auditului cu privire la principiul continuității activității, existente la nivel internațional, nord-american, european și național.

Lucrarea are o structură echilibrată, analitică, prin faptul că sunt identificate, în interiorul fiecărui cadru de reglementare (internațional, nord-american, european și național), responsabilitățile managerilor, pe de o parte, și cele ale auditorilor financiari, pe de altă parte.

Așadar, articolul se bazează în primul rând pe examinarea reglementărilor și literaturii relevante din domeniul investigat. De asemenea, într-o abordare conceptuală este definită „responsabilitatea”, conceptul-cheie care stă la baza prezentului articol. Prin această **abordare normativistă și conceptuală**, este atins obiectivul autorilor de a analiza care ar trebui să fie, în practică și în conformitate cu reglementările relevante, principalele responsabilități ale

managementului și auditorului financiar în a evalua adecvarea principiului continuității activității.

Sinteza literaturii de specialitate

În literatura de specialitate au existat numeroase dezbateri pe tema continuității activității, concentrate în special asupra rolului auditorului financiar în această problemă. Au fost investigate instrumentele pe care le au companiile la dispoziție pentru a evalua în ce măsură activitatea întreprinderii poate continua. S-au analizat efectele asupra situațiilor financiare pe care le-ar avea o încălcare a principiului fundamental al continuității activității². S-a dezbătut dacă standardele existente oferă suficiente indicații pentru auditorul financiar în considerarea aspectelor privind continuitatea activității³. Universitari, precum și practicieni (C. K. K. Lam⁴, R. E. LaSalle⁵ și M. Miller⁶) și-au pus problema, printre altele, dacă în emiterea unui raport de audit care evidențiază probleme referitoare la continuitatea activității ar trebui să primeze factori financiari, factori non-financiari sau o combinație de astfel de factori.

S-a pus în discuție și dacă auditorul ar trebui să aibă un rol activ sau pasiv în testarea principiului continui-

1 Ionașcu, I., *Epistemologia contabilității*, Editura Economică, București, 2007, p. 72-74

2 Berger, R., *Auswirkungen einer Abkehr von der Going Concern-Prämisse auf den handelsrechtlichen Jahresabschluss*, Steuer- und Bilanzpraxis Nr. 9, 2005, p. 381- 387

3 Masocha W., Weetman P., *Rhetoric in standard setting: the case of the going-concern audit*, Accounting, Auditing & Accountability Journal 20, 2007, p. 74-100

4 Lam K. C.K., Mensah, Yaw M., *Auditors' decision-making under going-concern uncertainties in low litigation-risk environments: Evidence from Hong Kong*, Journal of Accounting and Public Policy 25, 2006, p. 706-739; Lam K. C.K., Mensah, Yaw M., *A reply to Randall E. LaSalle. „The civil justice system and going-concern audit reports: Comments on ‘Auditors’ decision-making under going-concern uncertainties in low litigation-risk environments: Evidence from Hong Kong’ ”*, Journal of Accounting and Public Policy 25, 2006, p. 746-754

5 LaSalle R. E., *The civil justice system and going concern audit reports: Comments on „Auditors’ decision-making under going concern uncertainties in low litigation risk environments: Evidence from Hong Kong”*, Journal of Accounting and Public Policy 25, 2006, p. 740-745

6 Miller, M. C., *Auditor Liability and the Development of a Strategic Evaluation of Going Concern*, Critical Perspectives on Accounting 10, 1999, p. 355-375

tății activității⁷ ori s-a analizat răspunderea auditorului financiar⁸. Mai mult, procesul de raționament privind continuitatea activității a fost analizat de diverși autori din mai multe perspective, pentru a identifica factorii-cheie în procesul de decizie a auditorului. Unii autori, precum V. Arnold⁹ și P. Barnes¹⁰, au pus la îndoială chiar competența auditorilor financiari de a emite judecăți asupra continuității activității, precum și abilitatea lor de a rezista presiunilor din partea companiei-client și din partea mediului social, politic și economic. Există de asemenea o serie de studii care analizează reacția pieței la rapoartele de audit care dezvăluie incertitudini privind continuitatea activității, cum ar fi studiile lui R. J. Taffler¹¹, M. J. Peel¹², F. Jones¹³ și D. B. Citron¹⁴.

Reglementări privind principiul continuității activității

În analiza reglementărilor privitoare la principiul continuității activității este necesară distincția între reglementările contabile și reglementările aplicabile auditorilor financiari. Relevantă este și identificarea particularităților normative atât la nivel național,

cât și la nivel internațional. Prezentă analiză ia în considerare aceste două criterii: pe de-o parte, se face distincția între reglementările contabile care tratează principiul continuității activității și normele ce reglementează statutul și activitatea auditorului financiar; pe de altă parte, în cadrul fiecăreia dintre aceste categorii, se identifică reglementările existente la nivel internațional, nord-american, european și național. Tabelul 1 rezumă această analiză a cadrului normativ privitor la principiul continuității activității.

În primul rând, prevederile din reglementările contabile naționale și internaționale referitoare la principiul continuității activității conțin numeroase puncte comune. La **nivel internațional**, reglementările relevante sunt reprezentate de Cadrul Conceptual pentru întocmirea și prezentarea situațiilor financiare emis de International Accounting Standards Board (IASB) și standardul internațional de contabilitate IAS 1 „*Prezentarea situațiilor financiare*”. Pe de-o parte, Cadrul Conceptual menționează drept ipoteză fundamentală, pe lângă contabilitatea de angajamente, și continuitatea activității¹⁵. Potrivit acestui paragraf, situațiile financiare ale unei entități se întocmesc în ipo-

teza că entitatea își va continua activitatea în viitorul previzibil, neavând nici intenția și nici nevoia de a fi lichidată sau de a-și limita semnificativ activitatea. Pe de altă parte, IAS 1 tratează continuitatea activității în paragrafele 25 și 26 și stabilește că, la întocmirea situațiilor financiare, managementul entității va evalua capacitatea acesteia de a-și continua activitatea¹⁶.

În **spațiul nord-american**, Financial Accounting Standards Board (FASB) are în derulare un proiect al cărui obiectiv este de a încorpora în reglementările FASB instrucțiuni cu privire la întocmirea situațiilor financiare pe baza principiului continuității activității și la responsabilitatea entității de a-și evalua capacitatea de continuitate a activității, precum și cerințe specifice în cazul în care situațiile financiare nu sunt întocmite pe baza principiului continuității activității și există incertitudini semnificative asupra validității acestui principiu. În cadrul acestui proiect, pe 9 octombrie 2008, FASB a emis o propunere privitoare la principiul continuității activității (Exposure Draft „*Going Concern*”)¹⁷, care în prezent continuă să fie deliberată cu intenția de a-i fi lărgită aria de cuprindere.

7 International Auditing and Assurance Standards Board, Staff Audit Practice Alert, *Audit Considerations in Respect of Going Concern in the Current Economic Environment*, January 2009, [Http://web.ifac.org/download/IAASB_Staff_Audit_Practice_Alerts_2009_01.pdf](http://web.ifac.org/download/IAASB_Staff_Audit_Practice_Alerts_2009_01.pdf)

8 Miller, M. C., *Auditor Liability and the Development of a Strategic Evaluation of Going Concern*, Critical Perspectives on Accounting 10, 1999, p. 355-375

9 Arnold V., Collier P. A., Leech S. A., Sutton G. S., *The Impact of Political Pressure on Novices Decision Makers: Are Auditors Qualified to Make Going Concern Judgments?*, Critical Perspectives on Accounting 12, 2001, p. 323-338

10 Barnes P., *The auditor's going concern decision and Types I and II errors: The Coase Theorem, transaction costs, bargaining power and attempts to mislead*, Journal of Accounting and Public Policy 23, 2004, p. 415-440

11 Taffler, R. J., Lu J., Kausar A., *In denial? Stockmarket underreaction to going-concern audit report disclosures*, Journal of Accounting and Economics 38, 2004, p. 263-296

12 Peel M. J., *The Going-Concern Qualification Debate: Some UK Evidence*, British Accounting Review 21, 1989, p. 329-350

13 Jones F. L., *The Information Content of the Auditor's Going Concern Evaluation*, Journal of Accounting and Public Policy 15, 1996, p. 1-27

14 Citron D. B., Taffler, R. J., Uang J., *Delays in reporting price-sensitive information: The case of going concern*, Journal of Accounting and Public Policy 27, 2008, p. 19-37

15 International Accounting Standards Board, *Cadru Conceptual pentru întocmirea și prezentarea situațiilor financiare*, adoptat în 2001, paragraful 23

16 International Accounting Standards Board, IAS 1 „*Prezentarea situațiilor financiare*”, emis în 2007, paragrafele 25-26

17 Financial Accounting Standards Board, *Exposure Draft „Going Concern”*, 2008

Tabel 1 - Reglementări actuale privitoare la principiul continuității activității

Cadrul de reglementare	Reglementări în domeniul raportării financiare	Reglementări în domeniul auditului
Internațional	- Cadrul Conceptual pentru pregătirea și prezentarea situațiilor financiare (IASB), Paragr. 23 - IAS 1 „Prezentarea situațiilor financiare”, Paragr. 25-26	- ISA 570 „Principiul continuității activității” (IAASB)
Nord-American	- Propunere de standard privind continuitatea activității, emis în octombrie 2008 și aflat în prezent în deliberări (FASB)	- AU Section 341 „Considerațiile auditorului privind capacitatea unei entități de a-și continua activitatea”
European	- Directiva a IV-a a Consiliului 78/660/CEE, Secțiunea 7 „Reguli de evaluare”, Art. 31	- ISA 570 „Principiul continuității activității” - Reglementări/instrucțiuni emise de corpurile profesionale din Statele Membre
Național	- Ordinul ministrului finanțelor publice 3055/2009 pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, Secțiunea 7 „Principii contabile generale”, Art. 38	- Camera Auditorilor Financiar din România, Normele minimale de audit, Secțiunea B2 „Revizuirea principiului continuității activității”, Secțiunea F „Abordarea auditului”*

* Camera Auditorilor Financiar din România, Normele Minimale de Audit, Editura Economică, București, 2001

La nivel european, acest principiu contabil fundamental este reglementat în Directiva a IV-a a Consiliului 78/660/CEE (cu modificările și completările ulterioare). În Secțiunea 7 „Reguli de evaluare”, la articolul 31, alineatul 1, paragraful a), se prevede că Statele Membre se vor asigura că elementele din situațiile financiare sunt evaluate în conformitate cu șase principii generale, între care cel dintâi menționat este acela că trebuie să se poarte de la premisa că entitatea își va continua activitatea¹⁸. **La nivel național**, legislația contabilă a încorporat reglementările emise de Uniunea Europeană. În consecință, în Ordinul ministrului finanțelor publice 3055/2009 pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, la Articolul 38 din Secțiunea 7 „Principii contabile generale” se stipulează într-o exprimare similară principiul continuității activității.

Potrivit Ordinului, elementele de nesiguranță asupra valabilității acestui principiu trebuie prezentate în notele explicative. În plus, în cazul în care situațiile financiare anuale nu sunt întocmite pe baza principiului continuității, această informație trebuie prezentată, împreună cu explicații privind modul de întocmire a acestora și motivele care au stat la baza deciziei conform căreia entitatea nu își mai poate continua activitatea. De asemenea, este subliniat faptul că deteriorarea rezultatelor din exploatare și a poziției financiare, ulterior datei bilanțului, indică nevoia de a analiza dacă presupunerea privind continuitatea activității este încă adecvată¹⁹.

Reglementările din domeniul auditului financiar privitoare la principiul continuității activității sunt mult mai ample decât prevederile contabile

menționate și conțin detalii privitoare la obiectivele și procedurile auditorului în evaluarea principiului continuității activității. La **nivel internațional**, International Auditing and Assurance Standards Boards (IAASB) a emis Standardul Internațional de Audit ISA 570 „Principiul continuității activității”, care, după o scurtă prezentare a acestui principiu, descrie responsabilitățile în testarea lui și stabilește cerințe la adresa auditorului financiar²⁰. În mod similar, în **spațiul nord-american** este în vigoare AU Section 341 „Considerațiile auditorului privind capacitatea unei entități de a-și continua activitatea”, în care sunt stabilite responsabilitățile auditorului și sunt prezentate procedurile pe care acesta trebuie să le efectueze și aspectele pe care trebuie să le ia în considerare în evaluarea principiului continuității activității²¹.

18 Consiliul European, *Directiva a IV-a 78/660/CEE privind conturile anuale ale anumitor forme de societăți comerciale*, cu modificările și completările ulterioare, Secțiunea 7, articolul 31, alineatul 1, paragraful a

19 Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009 pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 766 bis din 10.11.2009, Secțiunea 7, articolul 38

20 International Auditing and Assurance Standards Boards, ISA 570 „Principiul continuității activității”, 2009

21 Public Company Accounting Oversight Board, AU Section 341 „Considerațiile auditorului privind capacitatea unei entități de a-și continua activitatea”, 2007

În **spațiul european**, o parte dintre Statele Membre au aderat la Standardele Internaționale de Audit, astfel că în testarea principiului continuității activității de către auditorul financiar, ISA 570 este standardul aplicabil în prezent. Spre exemplu, în Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, autoritatea de reglementare (The Auditing Practices Board) a emis, în noiembrie 1994, standardul SAS 130 „*The Going Concern Basis in Financial Statements*” (Principiul Continuității Activității în Situațiile Financiare)²². Acest standard a fost înlocuit prin adoptarea Standardelor Internaționale de Audit, adaptate și completate pentru Marea Britanie și Irlanda, astfel că pentru situațiile financiare aferente perioadelor începând cu 15 decembrie 2004, testarea principiului continuității activității de către auditorii din acest Stat Membru se face potrivit cu ISA 570. Pe de altă parte, în Germania este valabil standardul 270 „*Evaluarea principiului continuității activității în cadrul auditului*”, publicat în 2003 de IDW (Institut der Wirtschaftsprüfer)²³. La **nivel național**, Camera Auditorilor Financieri din România stabilește în Secțiunea B2 „*Revizuirea principiului continuității activității*” și în Secțiunea F – „*Abordarea auditului*” a *Normelor Minimale de Audit* necesitatea ca auditorul să testeze dacă principiul continuității activității este o bază adecvată pentru întocmirea situațiilor financiare ale companiei auditate. (vezi tabelul 1)

Conceptul de responsabilitate

Potrivit dicționarului explicativ al limbii române, responsabilitatea în-

seamnă „obligația de a face un lucru, de a răspunde, de a da socoteală de ceva, de a accepta și de a suporta consecințele; calitatea de a fi responsabil”. Această definiție include implicit noțiunea de pedeapsă dacă sarcinile nu sunt îndeplinite satisfăcător. Potrivit lui Harris și Spanner, citați de Porter²⁴, între răspundere („answerability”) și responsabilitate („accountability”) există o distincție. O persoană este răspunzătoare pentru acțiunile sale dacă o altă persoană are dreptul de a-i solicita să îi explice de ce a acționat într-un anumit fel. Conceptul de responsabilitate este mai extins, căci presupune că, dacă o persoană nu-și îndeplinește obligațiile și nu dă socoteală în mod satisfăcător de acțiunile sale, va fi pasibilă de pedeapsă. Cu toate acestea, este dificil de stabilit o delimitare clară între acești termeni, deoarece conceptul de „responsabilitate” nu poate fi definit în mod precis.

Responsabilitatea poate fi clasificată, potrivit lui Gray și Manson²⁵, în: responsabilitate politică, responsabilitate publică, responsabilitate managerială, responsabilitate profesională și responsabilitate personală. Aceste tipuri de responsabilitate pot fi descrise astfel:

- **Responsabilitatea politică** descrie legătura de responsabilitate între funcționarul public, politicienii aleși și alegători. În practică poate apărea o distincție clară între responsabilitatea pentru deciziile politice pe care reprezentanții o au față de alegători și responsabilitatea pentru decizii administrative pe care funcționarii publici o au față de aleși.
- **Responsabilitatea publică** este un concept mai amplu decât res-

ponsabilitatea politică și este folosit pentru a descrie responsabilitatea celor care controlează resursele publicului în general. În unele cazuri, responsabilitatea pentru public este evidentă, cum ar fi situația unei companii din industria de servicii financiare care oferă consultanță, pe când, în alte situații, responsabilitatea publică poate să nu fie atât de clară.

- **Responsabilitatea managerială** este responsabilitatea care rezultă în urma poziției pe care o persoană o ocupă în cadrul unei ierarhii, un exemplu fiind faptul că subordonații sunt responsabili față de superiorul lor. Prin poziția sa, acesta le poate cere să explice de ce nu au atins obiectivul care li s-a impus.
- **Responsabilitatea profesională** există într-un grup profesional sau de experți, un grup în care membrii au un simț profund al datoriei față de alți membri ai grupului sau profesiei de care aparțin. Astfel, membrii unui corp contabil pot avea un simț al responsabilității cu privire la standardele profesionale ale acelui corp și față de membrii lui.
- **Responsabilitatea personală** are o natură individuală și se referă la a fi responsabil față de sine pentru menținerea propriului set de valori. Această afirmație se bazează pe presupunerea că toți au un set de valori personale pe care încearcă să le mențină, cu toate că din când în când le încalcă. Totuși, această responsabilitate poate fi foarte puternică, în special dacă este susținută de cultura organizațională în care cineva își desfășoară activitatea.

22 Auditing Practices Board, SAS 130 „*The Going Concern Basis in Financial Statements*”, emis în 1994

23 Institut der Wirtschaftsprüfer, PS 270 „*Evaluarea principiului continuității activității în cadrul auditului*”, 2003

24 Porter A. B., *The audit trinity: the key to securing corporate accountability*, Managerial Auditing Journal, Vol. 24 Nr. 2, 2009, p. 157

25 Gray, I., Manson, S., *The Audit Process. Principles, Practice and Cases*, Thomson Learning, Third Edition, London, 2005, p. 58

Aceste diverse tipuri de responsabilitate pot coexista într-o companie. Astfel, pe de o parte, managerii de departament pot deține responsabilitate managerială față de consiliul de administrație, iar, pe de altă parte, aceștia împreună cu respectivul consiliu de administrație pot avea responsabilitate politică față de acționari.

Responsabilitatea administratorilor

Entitățile economice pot supraviețui și pot evolua dacă li se acordă resurse financiare și resurse de altă natură. Cu cât dispun de mai multe resurse cu atât obțin aceste companii o putere economică, socială și politică semnificativă. În acest context, responsabilitatea pe care o au managerii reprezintă o verificare a puterii acordată lor prin oferirea de resurse²⁶. Pe măsură ce normele societății se schimbă în timp și pe măsură ce companiile cresc în dimensiune și își extind puterea și influența în societate, survin și schimbări în responsabilitatea managerilor, după cum se prezintă în figura 1. În prezent, managerii sunt responsabili nu doar față de acționarii sau asociații companiei pe care o conduc, ci și față de toate părțile interesate (creditori, angajați, furnizori, clienți, investitori, analiști, guvern), precum și față de societate în general. De asemenea, responsabilitatea managerilor nu se mai rezumă la folosirea onestă și autorizată a fondurilor, ci presupune eficiență și eficacitate în administrarea lor, comportament responsabil social (social, etic, de mediu) și o guvernare corporativă eficace.

Responsabilitatea managerilor presupune două obligații ale lor:

- (1) să raporteze cu privire la modul în care gestionează resursele încredințate;
- (2) să transmită aceste rapoarte spre examinare (sau audit independent) de către sau în numele celor față de care sunt responsabili²⁷.

În mod tradițional, este un fapt acceptat că procesul contabil, care culminează cu rapoartele financiare publicate, reprezintă mijlocul primar prin care managerii își îndeplinesc obligațiile. În majoritatea cadrelor contabile de reglementare, managerii poartă răspunderea pentru întocmirea situațiilor financiare. După cum s-a prezentat în secțiunea 3, principiul continuității activității este un principiu fundamental în întocmirea pachetului de situații financiare. Prin urmare, ține implicit de responsabilitatea managementului să evalueze adecvarea premisei continuității activității.

Unele cadre de raportare financiare, precum IAS 1, solicită explicit ca managementul să evalueze capacitatea entității de a-și continua activitatea²⁸. Alte cadre de raportare financiară nu conțin o prevedere explicită în acest sens. Cu toate acestea, potrivit ISA 570²⁹, deoarece principiul continuității activității este unul fundamental pentru întocmirea situațiilor financiare, managementul are, prin responsabilitatea pentru situațiile financiare, și responsabilitatea de a evalua adecvarea principiului continuității activității, chiar și în situația în care cadrul de raportare nu prevede o responsabilitate explicită. Și standardul propus de FASB în octombrie 2008 privind principiul în discuție stabilește, în pa-

ragraf 3, că la întocmirea situațiilor financiare, managementul va evalua adecvarea acestei premise. Potrivit FASB, cu excepția situației în care managementul are intenția de a lichida entitatea sau de a înceta tranzacțiile sau nu are o altă alternativă realistă pentru a evita lichidarea sau stoparea activității, situațiile financiare se întocmesc pe baza principiului continuității activității.

Pe lângă responsabilitatea de a evalua adecvarea acestui principiu, managementul are obligația să prezinte elementele de nesiguranță privind evenimente și situații care ridică un semn de întrebare asupra capacității entității de a-și continua activitatea. Conducerea trebuie să ofere suficiente informații, astfel încât utilizatorii situațiilor financiare să înțeleagă respectivele evenimente și situații, efectele lor posibile, evaluarea managementului asupra semnificației acelor situații și evenimente, posibilitatea întreruperii activității, planurile managementului pentru a diminua efectul respectivelor incertitudini etc³⁰. Această prevedere este menționată și în Ordinul ministrului finanțelor publice 3055/2009, conform căruia elementele de nesiguranță asupra valabilității principiului continuității activității trebuie prezentate în notele explicative la situațiile financiare³¹.

Responsabilitatea auditorului financiar

În prezent, presiunea exercitată asupra auditorilor este din ce în ce mai mare. Parțial, cauza acestei presiuni este așa-numita „*expectation gap*”, adică distanța între practica profesională și ceea ce publicul consideră

26 Porter A. B., *The audit trinity: the key to securing corporate accountability*, Managerial Auditing Journal, Vol. 24 Nr. 2, 2009, p. 158

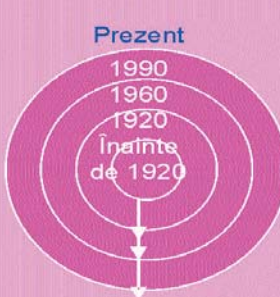
27 Porter A. B., *The audit trinity: the key to securing corporate accountability*, Managerial Auditing Journal, Vol. 24 Nr. 2, 2009, p. 165

28 International Accounting Standards Board, IAS 1 „Prezentarea situațiilor financiare”, emis în 2007, paragrafele 25-26

29 International Auditing and Assurance Standards Boards, ISA 570 „Principiul continuității activității”, 2009, paragrafele 4-5

30 Financial Accounting Standards Board, Exposure Draft „Going Concern”, 2008, paragraful 7

Figura 1 - Evoluția responsabilității companiei*

Societate	Manageri	Perioade de timp aproximative			
		Înainte de 1920	1920-1960	1960-1990	1990-prezent
 Responsabilitatea a crescut odată cu extinderea puterii pe care o au companiile în societate	Responsabil față de...	Acționari Creditori	Acționari Creditori Investitori Analiști	Acționari Creditori Angajați Furnizori Clienți Investitori Analiști Guvern	Acționari Creditori Angajați Furnizori Clienți Investitori Analiști Guvern Publicul larg
	Responsabil pentru...	Utilizarea onestă și autorizată a fondurilor	Utilizarea onestă, autorizată, eficientă și eficace a fondurilor	Utilizarea onestă, autorizată, eficientă și eficace a fondurilor Comportament responsabil social (prevenirea poluării)	Utilizarea onestă, autorizată, eficientă și eficace a fondurilor Comportament responsabil social (social, etic, de mediu) Guvernanță corporativă eficientă

* Porter A. B., The audit trinity: the key to securing corporate accountability, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 24 Nr. 2, 2009, p. 158

ca fiind responsabilitatea auditorului. Potrivit lui Tweedie (citată de Peel³²), singurul client al auditorului pare a fi publicul, deoarece auditorul trebuie să pună publicul mai presus de orice preocupare comercială. Atât în general, cât mai ales în contextul revizuirii principiului continuității activității, cerințele publicului privind responsabilitatea auditorului sunt ridicate și pot fi descrise astfel:

- *Un auditor reprezintă un sistem de alarmă contra celor care încalcă legea.* Pentru non-profesioniști este dificil să înțeleagă cum o companie poate suferi dificultăți financiare serioase în urma fraudelor la scurt timp după ce a primit o opinie necalificată de la auditorii săi;

- *Auditorul acționează ca un radar* capabil să detecteze indicii de insolvență;
- *Auditorul funcționează ca o rețea de siguranță.* Non-profesioniștii ar avea nevoie de asigurare suplimentară în ceea ce privește bunăstarea companiilor în care investesc;
- Publicul ar dori mai multe măsuri de siguranță privind *independența* auditorului;
- Publicul dorește de asemenea să înțeleagă ceea ce auditorul urmărește să spună; cu alte cuvinte, este necesară o *comunicare coerentă și clară* din partea auditorului.

Prin urmare, așteptările la adresa auditorului financiar sunt ridicate. În pri-

vința principiului continuității activității, ISA 570 stabilește ca responsabilitate a auditorului colectarea de probe adecvate și suficiente cu privire la adecvarea utilizării de către management a principiului continuității activității în întocmirea și prezentarea situațiilor financiare; în plus, auditorul trebuie să concluzioneze dacă există o incertitudine semnificativă cu privire la capacitatea entității de a-și continua activitatea³³. Secțiunea 341 „*Considerațiile auditorului privind capacitatea unei entități de a-și continua activitatea*” prevede că, în acest scop, auditorul se va folosi de cunoștințele sale privind situațiile și evenimentele relevante care există sau au avut loc înainte de data raportului auditorului. Astfel de informații

31 Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009 pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 766 bis din 10.11.2009, Secțiunea 7, articolul 38

32 Peel M. J., *The Going-Concern Qualification Debate: Some UK Evidence*, British Accounting Review 21, 1989, p. 331

33 International Auditing and Assurance Standards Boards, ISA 570 „Principiul continuității activității”, 2009, paragraful 6

vor fi obținute de către auditor prin proceduri de audit planificate și efectuate pentru a atinge obiectivele de audit legate de aserțiunile managementului privitoare la situațiile financiare auditate³⁴.

Cu toate acestea, nu este responsabilitatea auditorului să emită o concluzie finală asupra continuității activității. El are doar sarcina, de altfel dificilă, de a verifica argumentația internă a conducerii întreprinderii asupra ipotezei continuității activității³⁵. Însă din perspectiva așteptărilor ridicate ale publicului privind performanța auditorului financiar, auditorul poate eșua în două moduri în evaluarea judecății managementului asupra continuității activității³⁶. În primul rând, este posibil ca auditorul să emită o opinie adversă sau să includă în raportul de audit mențiuni asupra unor probleme legate de continuitatea activității, dar compania-client să nu falimenteze. Responsabilitatea auditorului financiar este cu atât mai semnificativă cu cât cercetarea a demonstrat că emiterea unui raport de audit care dezvăluie incertitudini legate de continuitatea activității poate avea consecințe serioase asupra companiei auditate, datorită așa-numitului *"efect al profeției care se auto-împlinește"*. Tucker, Matsu-mura și Subramanyam sugerează că un astfel de raport ar putea de fapt contribui la prăbușirea unui client viabil. Ei citează dovezi obținute în trecut privitoare la acest efect, care au fost obținute în primul rând prin experimente, observații și cercetare empirică³⁷.

În al doilea rând, s-a întâmplat ca, în caz de falimente răsunătoare, auditorul să nu emită o opinie contrară sau să menționeze în raport elementele de nesiguranță privitoare la continuitatea activității. Într-o astfel de situație, se poate imputa auditorului că a fost reticent la a face aceas-ta mai degrabă din rațiuni economice și nu luând în considerare efectele asupra reputației. Această imputare poate fi contracarată prin argumentul că auditorul nu are responsabilitatea de a face previziuni asupra situațiilor și evenimentelor viitoare. Faptul că este posibil ca o entitate să își întrerupă activitatea ulterior emiterii unui raport de la auditor care nu se referă la elemente semnificative de nesiguranță cu privire la principiul continuității nu indică, în sine, o îndeplinire neadecvată a muncii de audit³⁸. Așadar, faptul că raportul de audit nu face nicio referire la incertitudini privind continuitatea activității nu poate fi considerată o garanție asupra capacității entității de a-și desfășura în continuare activitatea³⁹.

Concluzii

Ipoteza continuității activității este un principiu fundamental pentru întocmirea situațiilor financiare. Această ipoteză afirmă că o entitate este privită de regulă ca prezentând o continuitate a activității sale în viitorul previzibil, neavând nici intenția și nici nevoia de a fi lichidată, de a-și suspenda activitatea sau de a căuta protecție față de creditori potrivit legislației. Prin urmare, cu excepția situației în care presupunerea continu-

ității activității este neadecvată pentru situația entității, activele și datoriile sunt înregistrate pe baza faptului că entitatea va putea să-și realizeze activele și să-și stingă datoriile și să obțină refinanțare (dacă este cazul) în cursul normal al activității sale. În urma analizei cadrelor de raportare financiară la nivel internațional, nord-american, european și național, se poate conchide că managementul entității deține responsabilitatea de a evalua plauzibilitatea principiului continuității activității pe baza căruia se întocmesc situațiile financiare, deoarece printre responsabilitățile managementului se numără pregătirea situațiilor financiare.

Pe de altă parte, auditorul financiar are responsabilitatea de a aprecia la fiecare misiune de audit adecvarea utilizării de către conducere a principiului continuității activității. Cu toate acestea, auditorului nu i se pot imputa situații în care firma auditată falimentează, deși a fost emis un raport fără mențiuni suplimentare la adresa principiului continuității activității. Totuși, responsabilitatea auditorului este cu atât mai semnificativă cu cât o opinie care atrage atenția asupra unor probleme de continuitatea activității poate duce la eșecul financiar al companiei-client, datorită așa-numitei *"profeții care se auto-împlinește"*. Efectul abaterii de la principiul continuității activității asupra situațiilor financiare, precum și efectul raportului de audit asupra companiei auditate reprezintă viitoare direcții de cercetare.

34 Public Company Accounting Oversight Board, AU Section 341 „Considerațiile auditorului privind capacitatea unei entități de a-și continua activitatea”, 2007, paragraful 2

35 Wiechers, K., *Die Beurteilung der Fortführung der Unternehmenstätigkeit*, Steuer- und Bilanzpraxis, Nr. 23, 2005, p. 1007

36 Barnes P., *The auditor's going concern decision and Types I and II errors: The Coase Theorem, transaction costs, bargaining power and attempts to mislead*, Journal of Accounting and Public Policy 23, 2004, p. 415

37 Tucker, R. R., Matsumura E. M., Subramanyam K.R., *Going-concern judgments: An experimental test of the self-fulfilling prophecy and forecast accuracy*, Journal of Accounting and Public Policy 22, 2003, p. 401

38 Public Company Accounting Oversight Board, AU Section 341 „Considerațiile auditorului privind capacitatea unei entități de a-și continua activitatea”, 2007, paragraful 4

39 International Auditing and Assurance Standards Boards, ISA 570 „Principiul continuității activității”, 2009, paragraful 7

Implementarea IFRS și reducerea costului capitalului pentru companiile românești cotate

Ion IONAȘCU*, Stere MIHAI** & Mihaela IONAȘCU***

Abstract

The Impact of IFRS Adoption on the Cost of Equity Capital of Romanian Listed Companies

The purpose of this paper was to identify possible economic benefits of IFRS adoption in Romania. Among the economic benefits of their adoption, the IFRSs are expected to increase transparency, diminish information asymmetry and risk and consequently reduce the cost of capital. In order to determine whether the cost of equity capital decreased as a result of IFRSs adoption in Romania, the authors based their analysis on one of the models advanced by Botosan and Plumlee (2005) and assessed the level of the cost of equity capital both on pre- and post-adoption samples. The results showed that the cost of equity capital did decrease after the IFRSs were adopted in Romania, from 0.8 (computed based on a pre-adoption sample) to 0.07, the IFRSs providing the economic benefit of a reduced cost of capital for Romanian listed companies.

Key words: disclosure quality, cost of equity capital, benefits of IFRS adoption in Romania

Cuvinte cheie:

calitatea raportării financiare,
costul capitalului, beneficiile adoptării
IFRS în România

Introducere

Obiectivul acestui studiu¹ este identificarea posibilelor beneficii economice ale adoptării Standardelor Internaționale de Raportare Financiară (IFRS) în România.

Cel puțin teoretic, aplicarea IFRS, considerate ca un referențial contabil de înaltă calitate, trebuie să conducă la *creșterea transparenței informației financiare*, *reducerea asimetriei informaționale* și *a riscului* și, în consecință, la *diminuarea costului capitalului*.

În literatura de specialitate există multiple dovezi empirice care atestă că atât cantitatea, cât și calitatea crescută a raportării financiare (de exemplu, precizia informațiilor furnizate) duc la reducerea costului capitalului (Botosan, 1997)².

Cu toate acestea, literatura care încearcă să susțină empiric impactul adoptării IFRS asupra costului capitalului este în stadiul incipient, fără a ajunge la un consens.

Nevoia de a documenta empiric existența sau lipsa beneficiilor adoptării IFRS este și mai stringentă în țările în care implementarea standardelor internaționale de contabilitate a fost decisă pe considerente mai mult politice, decât ca o cerință a mediului de afaceri.

În astfel de contexte, sunt evidențiate mai ales costurile aplicării IFRS, unii autori apreciind chiar ca fiind vorba de o "intruziune culturală" (Roberts, 2000).

* Prof. univ. dr., Academia de Studii Economice București, ionascui@cig.ase.ro.

** Lect. univ. dr., University College Dublin, stere.mihai@ucd.ie.

*** Lect. univ. dr., Academia de Studii Economice București, mihaela.ionascu@cig.ase.ro.

1 Lucrare realizată în cadrul grantului "Beneficiile adoptării normelor IFRS: o cercetare exploratorie privind impactul internaționalizării contabilității românești asupra reducerii costului capitalului", PNCDI II: 1840/IDEI II, finanțat de UEFISCSU.

2 Botosan, C.A. (1997) "Disclosure Level and the Cost of Equity Capital", *The Accounting Review*, Vol.72, No.3, 323-349.

Stadiul cunoașterii

În timp, problematica costului capitalului a constituit obiectul mai multor cercetări din perimetrul finanțelor și contabilității, care au vizat atât aspecte de natură conceptuală, cât și metodologică. Cu toate acestea, literatura legată de costul capitalului nu a ajuns la un punct de vedere comun asupra elementelor cheie ale acestui construct, respectiv definirea și măsurarea costului capitalului, relația teoretică între informația financiară și costul capitalului, precum și evidențe empirice privind raportul între calitatea raportării financiare și nivelul costului capitalului³ (Botosan, 2006).

De exemplu, lipsa consensului în definirea costului capitalului duce la puncte de vedere divergente legate de maniera de evaluare a acestuia. Astfel, definirea costului capitalului fie ca *rata minimă de profit* pe care investitorii o solicită pentru a finanța o entitate fie ca *rata de actualizare* pe care investitorii o folosesc pentru fluxurile viitoare de trezorerie generate de investiția lor (dividende) pentru a ajunge la valoarea acesteia (prețul curent al acțiunilor) duce la opinii divergente cu privire la măsura în care costul capitalului să fie determinat pe baza *modelului evaluării activelor financiare pe piața de capital* (Capital Asset Pricing Model: CAPM, engl.) sau ca o *rată internă de rentabilitate* (internal rate of return: IRR, engl.) care pune în ecuație așteptările pieței cu privire la fluxurile viitoare de trezorerie și prețul curent al acțiunilor. Chiar și în cadrul fiecăreia din cele două variante de calcul al costului capitalului (CAPM vs. IRR) nu există un punct de vedere unanim acceptat. De exemplu, în modelul CAPM, prima de risc a fost estimată, în mod curent, ca având valori între 7% și 9%, dar, de dată mai recentă, Claus și Thomas (2001)⁴ au susținut că valoarea acestei prime poate coborî până la 3%. Pe de altă parte, în abordarea IRR, Botosan and Plumlee (2005) au discutat validitatea conceptuală a nu mai puțin de cinci modele de calcul a ratei interne de rentabilitate, concluzionând că doar două dintre acestea pot duce la estimări relevante ale costului capitalului.

Deși literatura econometrică care investighează analitic relația inversă dintre raportarea financiară și costul capitalului a ajuns la anumite puncte comune, sunt însă unele probleme rămase nerezolvate. Una dintre acestea vizează măsura în care *riscul de estimare* (*estimation risk*, engl.), respectiv, riscul asociat cu informațiile legate de distribuția câștigurilor așteptate, este diversificabil sau nu și poate fi surprins de modelul CAPM. Potrivit lui Botosan (2006), această problemă este mai mult una de natură empirică decât teoretică.

Însă, cele mai multe neconcordanțe legate de relația dintre raportarea financiară a companiilor și costul capitalului sunt întâlnite în literatura empirică. Deoarece studiile empirice efectuate în acest perimetru de cercetare sunt numeroase, vom avea în vedere numai acele cercetări care investighează implicațiile schimbării unui referențial contabil asupra costului capitalului. Mai exact, ne vom raporta doar la rezultatele cercetărilor care documentează empiric impactul adoptării IFRS asupra costului capitalului.

Astfel de studii au furnizat rezultate divergente cu privire la relația dintre implementarea IFRS și costul capitalului. De exemplu, pe piața de capital germană, Leuz și Verrecchia (2000)⁵ au pus în evidență faptul că trecerea de la standardele contabile naționale la normele internaționale (IFRS) sau la cele americane (US GAAP) a dus la reducerea asimetriei informaționale din componența costului capitalului. În schimb, tot pe piața de capital germană, Daske (2006)⁶ a raportat recent că adoptarea IFRS sau US GAAP nu a oferit avantajul reducerii costului capitalului. În sfârșit, Bruggeman și Homburg (2007)⁷, care extind studiul efectuat de Leuz și Verrecchia în 2000, nu pot documenta o relație clară între trecerea la IFRS sau US GAAP și evoluția costului capitalului.

De o importanță specială pentru toate studiile menționate mai sus, este cercetarea dezvoltată de Easton (2006)⁸ care investighează atât analitic, dar și empiric lipsa de obiectivitate indusă de schimbarea referențialului con-

3 Botosan, C. A. (2006) "Disclosure and the cost of capital: what do we know?", *Accounting and Business Research*, 31-40.

4 Claus, J., Thomas, J. (2001), "Equity premia as low as three percent? Evidence from analysts' earnings forecasts for domestic and international stock markets", *The Journal of Finance*, Vol. 56 No.5, 1629-66.

5 Leuz and Verrecchia (2000) "The Economic Consequences of Increased Disclosure", *Journal of Accounting Research*, Vol. 38, Supplement: Studies on Accounting Information and the Economics of the Firm., 91-124.

6 Daske, H. (2006) "Economic Benefits of Adopting IFRS or US-GAAP - Have the Expected Cost of Equity Capital Really Decreased?", *Journal of Business Finance & Accounting*, Vol.33, No.3, 329-373.

7 Bruggemann, U. & Homburg, C. (2007) "The Switch from German GAAP to Internationally Accepted Accounting Standards and its Effects on the Cost of Equity Capital", paper presented at the 30th Annual Congress of the European Accounting Association, Lisbon, 25 -27 April.

8 Easton, P. (2006) "Use of Forecasts of Earnings to Estimate and Compare Cost of Capital Across Regimes", *Journal of Business Finance & Accounting*, April/May, 374-394.

tabil în previziunile analiștilor financiari. Astfel, Easton (2006) atrage atenția asupra faptului că, pentru companiile care trec de la standardele locale de raportare financiară la cele internaționale, previziunile analiștilor financiari au un grad de optimism mai ridicat în comparație cu cele aferente entităților care își mențin referențialul contabil. Prin urmare, Easton concluzionează că interpretarea rezultatelor unor studii ca cele amintite mai sus – în special Daske (2006) – trebuie efectuată cu atenție, întrucât aceste studii nu iau în calcul modificarea previziunilor analiștilor financiari și este posibil să nu estimeze corect magnitudinea costului capitalului.

Modelarea econometrică a costului capitalului

Definirea costului capitalului este strâns legată de evaluarea pieței asupra fluxurilor viitoare de trezorerie. Începând cu ideea capitalizării dividendelor propusă de Williams (1938)⁹, formula dividendelor actualizate oferă o bază pentru a pune în relație valoarea de piață a acțiunilor cu așteptările în ceea ce privește dividendele viitoare. Această relație poate fi descrisă simplu în ecuația de mai jos, costul capitalului fiind tocmai rata de actualizare pe care investitorii o aplică dividendelor viitoare pentru a ajunge la valoarea de piață curentă a acțiunilor:

$$P_t = \sum_{\tau=1}^{\infty} \frac{E_t(Div_{t+\tau})}{(1+r)^\tau} \quad (1)$$

unde: P_t = prețului fluxurilor de dividende la momentul t ;
 $E_t(Div_{t+\tau})$ = valoarea așteptată a dividendelor distribuite în anul $t+\tau$,
 r = rata de actualizare, respectiv costul capitalului.

Deși coerentă din punct de vedere conceptual, această formulă ridică probleme empirice importante, întrucât doar una din variabilele modelului, respectiv prețul acțiunilor, este observabilă. În schimb, nici costul capitalului și nici dividendele viitoare nu pot fi documentate empiric. Prin urmare, modelul implică estimarea celorlalte două variabile, iar una din variantele de estimare a costului capitalului, discutată de Botosan și Plumlee (2005)¹⁰ și adoptată de noi în cadrul prezentului studiu, rezidă în mod direct în construcția modelului. Potrivit acestei abordări, costul capitalului este definit ca *rata internă de*

rentabilitate care face ca valoarea actualizată a dividendelor viitoare să fie egală cu prețul curent al acțiunilor. Altfel spus, este vorba de un *cost implicit al capitalului*.

Ingredientele necesare pentru estimarea costului capitalului, în această perspectivă, sunt prețul curent al acțiunilor și o estimare a dividendelor viitoare așteptate. Însă, estimarea fluxurilor viitoare de lichidități așteptate este problematică, întrucât modelul vizează o perioadă indefinită, în timp ce previziunile analiștilor financiari (sursa principală pentru estimare fluxurilor viitoare de lichidități) nu se referă la o perioadă mai mare de treiseci ani. În consecință, în practica estimării costului capitalului, impactul fluxurilor viitoare de lichidități care depășesc perioada acoperită de previziunile analiștilor financiari este agregat într-o singură valoare, numită *valoare terminală* (*terminal value*, engl.). Botosan (2006) argumentează că de estimarea corectă a acestei valori terminale depinde în cea mai mare măsură acuratețea evaluărilor legate de costul capitalului.

O variantă de operaționalizare a acestei variabile este prețul estimat al acțiunilor la sfârșitul perioadei acoperite de previziunile analiștilor. Prin urmare, se presupune că prețul estimat la momentul respectiv reflectă evaluarea pieței în privința viitoarelor fluxuri de dividende.

$$P_0 = \sum_{t=1}^5 \left[(1+r_{DIV})^{-t} dps_t \right] + (1+r_{DIV})^{-5} (P_5) \quad (2)$$

unde: P_0 = prețului la momentul $t=0$ (momentul estimării);
 P_5 = prețului la momentul $t=5$;
 r_{DIV} = costul estimat al capitalului;
 dps_t = dividendul pe acțiune la momentul t .

Metodologia cercetării

Pentru estimarea costului capitalului societăților cotate românești, am utilizat o metodologie de tip cantitativ, care presupune testarea modelului propus de Botosan și Plumlee (2005) și prezentat mai sus (relația 2). Pe baza acestui model am evaluat costul capitalului la două momente diferite: t (înainte de adoptarea IFRS) și $t+\tau$ (după adoptarea IFRS). Întrucât armonizarea cu IFRS a început în anul 2000 am selectat ca date relevante anul 1999 (înainte de implementarea IFRS) și 2003 (după implementarea IFRS, moment la care este susceptibil ca piața să resimtă efectul noului sistem de raportare.

9 Williams, J. (1938) *The Theory of Investment Value*, Cambridge, MA, Harvard University Press. 1938.

10 Botosan, C.A. & Plumlee, M.A. (2005) "Assessing Alternative Proxies for the Expected Risk Premium", *The Accounting Review*, Vol.80, No.1, 21-53.

Variabila care prezintă interes este r_{DIV} , o estimare directă a costului capitalului. În condițiile în care IFRS au creat efectul reducerii costului capitalului, ne așteptăm ca valoarea lui r_{DIV} calculată pentru anul 1999 (înainte de adoptarea IFRS) să fie mai mare decât cea calculată pentru anul 2003 (după adoptarea IFRS).

Întrucât firmele românești cotate au fost primele vizate de Reglementările contabile armonizate cu IFRS, ne-am axat cercetarea noastră pe societățile cotate la Bursa de Valori București. Pentru comparabilitate, populația analizată a fost constituită din firmele care au fost cotate atât în 1999, cât și în 2003, rezultând o populație de 37 de companii.

Întrucât pentru piața de capital românească nu sunt disponibile informații previzionate, pentru o estimare preliminară a magnitudinii costului capitalului am folosit date efective. Datele au fost analizate cu ajutorul programului SPSS.

Rezultatele cercetării

Valorile obținute în urma analizării datelor sunt prezentate în tabelul de mai jos.

Așa cum se observă, valoarea lui r_{DIV} scade semnificativ de la 0,8 înainte de adoptarea IFRS la 0,07 după implementarea lor. Prin urmare, există un argument statistic pentru a susține că IFRS au indus o comunicare financiară mai bună care a generat avantajul economic al unui cost mai redus al capitalului pentru companiile românești cotate.

Concluzii și limitele cercetării

Obiectivul acestui studiu a fost identificarea posibilelor beneficii economice ale adoptării Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS) în România. Cel puțin teoretic, IFRS sunt așteptate să *crească transparența informației financiare, să reducă asimetria informațională și riscul și, în consecință, să diminueze costul capitalului*. Pentru a vedea măsura în care costul capitalului a scăzut ca urmare a adoptării IFRS în România, ne-am bazat analiza pe unul dintre modelele propuse de Botosan și Plumlee (2005) și am calculat valoarea costului capitalului atât înainte, cât și după implementarea normelor contabile internaționale.

Rezultatele cercetării noastre au arătat că, după adoptarea IFRS, costul capitalului a scăzut, într-adevăr, de la 0,8 (înaintea implementării) la 0,07 (după implementare). Altfel spus, IFRS au oferit avantajul unui cost al capitalului mai redus pentru firmele românești cotate la Bursa de Valori București.

Cu toate acestea, valorile prezentate reprezintă doar evaluări brute ale costului capitalului, întrucât modelul folosit s-a bazat pe date efective și nu pe previziunile analiștilor, iar, de asemenea, modelul nu a avut variabile care să controleze efectul posibilei ineficiențe a pieței românești de capital. Totuși, chiar dacă nu au un grad foarte înalt de acuratețe, aceste estimări oferă o primă imagine asupra nivelului costului capitalului al firmelor românești cotate, precum și un prim pas în încercarea de a evalua beneficiile economice ale adoptării IFRS.

Tabel 1 - Statistici descriptive

Statistici descriptive	r_{DIV}	
	Înainte de adoptarea IFRS	După adoptarea IFRS
Medie	0,80	0,07
Percentile		
5%	-0,06	-0,20
10%	0,11	-0,22
25%	0,40	-0,09
50%	0,75	0,08
75%	0,96	0,19
90%	1,39	0,32
95%	2,70	0,40
Abaterea medie pătratică	0,82	0,19
Minimum	-0,10	-0,26
Maximum	4,77	0,46
Nr. observații	37	37

Politici contabile - între necesitate și obligație legală

Georgeta PETRE*, Monica AVRAM** & Elisabeta DUINEA***

Abstract

Accounting Policies - Between Need and Legal Requirement

In the Official Journal of Romania, Part I and Part I bis has been published the accounting regulations complying with the European directives approved by the Order of the Minister of Public Finance No. 3055/2009, with applicability from the 1th of January 2010. Through this order is canceled the Order of the Minister of Public Finance No. 1752/2005, which approves Accounting regulations in line with EU Directives, with related modifications and updates applied later on.

Compared to previous accounting regulations, the new ones bring updates in respect to accounting policies which companies have to approve.

Beside the fact that accounting policies are required by law, the need for accounting policies results from the companies requirement to set up premises and conditions for some rendered activities with impact in accounting, aiming to obtain relevant and valid accounting information which are used in decision making by company management (Board of Directors) and shareholders.

Key words: accounting policies, accounting procedures, controlling in accounting, explanatory notes, accounting regulations, accounting information

Cuvinte cheie:

politici contabile, proceduri contabile, control intern în contabilitate, note explicative, reglementări contabile, informația contabilă

Politici contabile - reglementare

„Politicele contabile” reprezintă un concept relativ nou în legislația și practica românească în domeniul contabilității.

Acest concept a fost preluat inițial din IAS 8 „*Politici contabile, modificări în estimările contabile și erori*” și explicat prin *Reglementările contabile armonizate cu Directiva a IV-a a Comunităților Economice Europene și cu Standardele Internaționale de Contabilitate*, aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 94/2001², prin care au devenit aplicabile unele standarde internaționale de contabilitate, între care și IAS 8.

Ulterior, au fost introduse în legislație cerințe exprese cu privire la politicile contabile pe care trebuie să le aprobe administratorii societăților comerciale.

În ceea ce privește nivelul de reglementare a cerințelor privind politicile contabile constatăm două nivele, și anume:

* Dr., director, Direcția de Legislație și Reglementări Contabile, Ministerul Finanțelor Publice, e-mail: geta.petre@mfinante.ro

** Drd., consilier superior, Direcția de Legislație și Reglementări Contabile, Ministerul Finanțelor Publice, e-mail: monica.avram@mfinante.ro

*** Drd., expert asistent, Direcția de Legislație și Reglementări Contabile, Ministerul Finanțelor Publice, e-mail: eli.duinea@mfinante.ro

1 IAS 8 „Politici contabile, modificări în estimările contabile și erori”, Standardele Internaționale de Raportare Financiară, Editura CECCAR, București, 2007

2 Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 94/2001 (M.O. nr. 85 din 20 februarie 2001)

- a) reglementarea prin lege, care s-a realizat prin cuprinderea în Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale³, republicată, cu modificările și completările ulterioare, a cerinței privind aprobarea politicilor contabile de către administratori. În acest sens, la art. 142 alin. 2 lit. b) se prevede că între competențele de bază, care nu pot fi delegate directorilor, consiliul de administrație are și atribuții privind: „**stabilirea politicilor contabile și a sistemului de control financiar, precum și aprobarea planificării financiare**”.

Prin politicile contabile aprobate, administratorii gestionează și controlează în același timp modul de derulare a operațiunilor economice, stabilesc baza de determinare a informațiilor necesare acționarilor pentru fundamentarea deciziilor. Politicile contabile reprezintă pentru administratori un mijloc de control deoarece, odată aprobate, personalul societății comerciale nu se poate abate de la acestea și orice formă de control ulterior în societate se va raporta la cerințele cuprinse în politicile contabile aprobate.

Pentru personalul cu atribuții de execuție din compartimentele financiar-contabile, politicile contabile reprezintă „cadru legal” intern care trebuie respectat întocmai.

Se menționează că politicile contabile aprobate de administratori trebuie să respecte atât legislația în domeniul contabilității, cât și legislația națională în general;

- b) reglementare prin legislația secundară, emisă de instituțiile cu atribuții de reglementare în domeniul contabilității.

Reglementarea politicilor contabile prin legislația secundară se referă la prevederile cuprinse în reglementările contabile emise de instituțiile cu atribuții de reglementare în domeniul contabilității.

Astfel, potrivit art. 4 alin. (3) din Legea contabilității nr. 82/1991⁴, republicată, „**normele și reglementările contabile pentru instituțiile de credit, instituțiile financiare nebancare, definite potrivit reglementărilor legale, înscrise în Registrul general, Fondul de garantare a depozitelor în sistemul bancar, societățile de asigurare-reasigurare autorizate, reglementate și supravegheate de Comisia de Supraveghere a Asigurărilor, entitățile au-**

torizate, reglementate și supravegheate de Comisia de Supraveghere a Sistemului de Pensii Private, precum și pentru entitățile autorizate, reglementate și supravegheate de Comisia Națională a Valorilor Mobiliare se elaborează și se emit corespunzător de Banca Națională a României, Comisia de Supraveghere a Asigurărilor, Comisia de Supraveghere a Sistemului de Pensii Private și Comisia Națională a Valorilor Mobiliare, cu avizul Ministerului Finanțelor Publice”.

Pentru domeniile specifice menționate instituțiile corespunzătoare au aprobat reglementări contabile prin care au stabilit reguli de contabilizare și reguli privind întocmirea, aprobarea și publicarea situațiilor financiare anuale.

Atât reglementările contabile aplicabile operatorilor economici, cât și cele aplicabile entităților reglementate de instituțiile de mai sus cuprind prevederi similare referitoare la politici contabile, existând totuși unele elemente suplimentare în reglementările contabile emise de Banca Națională a României și de Comisia de Supraveghere a Asigurărilor.

Recent, prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009⁵ s-au aprobat reglementările contabile conforme cu directivele europene care înlocuiesc reglementările contabile aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1752/2005⁶. Noile reglementări contabile se aplică începând cu 1 ianuarie 2010.

O completare importantă a noilor reglementări se referă la **prevederile privind obligativitatea aprobării politicilor contabile**.

Față de **Reglementările contabile conforme cu directivele europene** aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1752/2005, cu modificările și completările ulterioare, care prevedeau obligativitatea aprobării politicilor contabile (pct. 224, 225 din reglementări), în ordinul de aprobare a noilor reglementări se precizează (art. 10) că „**în aplicarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, entitățile trebuie să dezvolte politici contabile proprii care se aprobă de administratori, potrivit legii. În cazul entităților care nu au administratori, politicile contabile se aprobă de persoanele care au obligația gestionării entității respective**”.

³ Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, republicată (M.O. nr. 1066 din 17 noiembrie 2004), cu modificările și completările ulterioare

⁴ Legea contabilității nr. 82/1991, republicată (M.O. nr. 454 din 18 iunie 2008)

⁵ Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009, M. O. nr. 766 din 10 noiembrie 2009

⁶ Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1752/2005 pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene (M.O. nr. 1080 din 30 noiembrie 2005), cu modificările și completările ulterioare

Ordinul ministrului finanțelor publice menționat, prevede, de asemenea, la art. 4 că „în cazul entităților administrate în sistem dualist, potrivit legii, referirile din prezentele reglementări la „administratori” se vor citi ca referiri la „membrii directoratului”.

Coroborând prevederile cuprinse în Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009 cu prevederile art. 142 alin. (2) lit. b) din Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, republicată, cu modificările și completările ulterioare rezultă că politicile contabile trebuie concretizate într-un manual intern și aprobate de administratorii entității sau de persoanele care îndeplinesc atribuțiile administratorilor.

Politicile contabile – definire, rol

Un prim aspect ce trebuie pus în evidență în legătură cu politicile contabile se referă la definirea și rolul acestora.

Atât în IAS 8, cât și în literatura de specialitate sunt prezentate aspecte teoretice referitoare la politici contabile, cu unele exemplificări. Având în vedere necesitatea de a concretiza și clarifica aspectele privitoare la politicile contabile, vom încerca să punem în evidență implicațiile în practică ale prevederilor cuprinse în Reglementările contabile conforme cu directivele europene, aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009.

Reglementarea contabilă conformă cu directivele europene, aprobată prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009, definește la pct. 267 alin. (1) politicile contabile ca fiind „**principiile, bazele, convențiile, regulile și practicile specifice aplicate de o entitate la întocmirea și prezentarea situațiilor financiare**”.

La alin. 2 al pct. 267 se prevede că „administratorii entității trebuie să aprobe politici contabile pentru operațiunile derulate, inclusiv proceduri proprii pentru situațiile prevăzute de legislație”.

Așa cum rezultă din textul reglementării, politicile contabile nu se limitează la tratamentele contabile, ci vizează opțiuni asupra cărora administratorii trebuie să se decidă și să le aprobe.

În afara faptului că politicile contabile sunt prevăzute de lege, necesitatea lor rezultă și din considerente practice, din nevoia de a stabili condițiile în care se desfășoară anumite operațiuni care au impact în contabilitate și, în final, în informația contabilă care stă la baza deciziilor pe care le iau administratorii și acționarii.

Exemple de politici contabile care au impact semnificativ asupra rezultatelor din contul de profit și pierdere și asupra totalului activelor din bilanț sunt:

- a) stabilirea sumei (plafonului) de la care un activ care are o durată de utilizare mai mare de un an se încadrează în categoria activelor imobilizate sau la active circulante, întrucât reglementarea contabilă nu are prevederi în acest sens.

De exemplu, un hotel nou dat în funcțiune poate avea în dotare mobilier care, luat individual, are valoarea de intrare (cost) de 1500 lei și o durată de utilizare de 2-3 ani.

Încadrarea acestui mobilier în categoria stocurilor și trecerea pe cheltuieli la darea în folosință a acestuia nu ar fi potrivită dacă valorile sunt semnificative deoarece ar denatura, prin majorare, cheltuielile perioadei și ar diminua nejustificat valoarea activelor prezentate în bilanț. În plus, analizele economice efectuate și calcularea ratelor de rentabilitate inclusiv pentru perioade viitoare nu ar fi reale. Se precizează că în astfel de cazuri nu ar putea fi utilizată o eșalonare a cheltuielilor prin includerea la stocuri a elementelor și utilizarea contului 471 „Cheltuieli înregistrate în avans”, așa cum se practică în unele cazuri;

- b) o altă decizie care ține de politicile contabile aprobate este cea referitoare la opțiunea de a reevalua sau nu imobilizările corporale.

Se știe că reevaluarea imobilizărilor corporale reprezintă tratamentul alternativ permis de reglementările contabile naționale.

În condițiile în care o entitate a decis să reevalueze imobilizările corporale, va înregistra un plus de valoare pentru acestea, care, prin amortizare sau prin trecerea pe seama cheltuielilor la scăderea din evidență, va diminua profitul și, implicit, dividendele ce pot fi distribuite.

Facem precizarea că, în condițiile reevaluării imobilizărilor corporale, pot fi înregistrate și diminuări ale valorii imobilizărilor corporale, dar reevaluarea se efectuează atunci când se constată că valoarea reală a imobilizărilor corporale este mai mare decât valoarea contabilă. Deprecierea valorii imobilizărilor corporale se înregistrează și în cazul în care imobilizările corporale sunt înregistrate la cost, prin înregistrarea ajustării de valoare constatate, cu ocazia inventarierii anuale și a evaluării acestora, în acest caz, nefiind necesară o reevaluare efectuată de un evaluator;

- c) stabilirea duratelor de viață economică pentru imobilizările corporale și necorporale, amortizarea

calculată și înregistrată în contabilitate fiind în funcție de acestea;

- d) stabilirea metodelor de amortizare pentru imobilizările corporale și necorporale;
- e) stabilirea de criterii tehnice, în funcție de care cheltuielile ulterioare cu imobilizările corporale și necorporale sunt înregistrate în contul de profit și pierdere sau majorează valoarea acestora, fiind capitalizate;
- f) stabilirea elementelor de calcul al costului de producție al bunurilor produse și serviciilor prestate;
- g) stabilirea metodei de determinare a cheltuielilor cu stocurile.

Elemente ce trebuie avute în vedere la stabilirea politicilor contabile

La stabilirea politicilor contabile administratorii trebuie să țină seama de contextul economic în care societățile comerciale își desfășoară activitatea, precum și de cerințele cuprinse în legislația sau de reglementările contabile aplicabile.

În acest sens, se vor avea în vedere următoarele aspecte:

a) necesitatea asigurării continuității aplicării politicilor contabile

Una din condițiile existente în reglementările contabile se referă la necesitatea asigurării continuității și consecvenței aplicării politicilor contabile.

Pentru ca situațiile financiare anuale să își atingă scopul, respectiv de a oferi informații necesare în luarea deciziilor, utilizatorii trebuie să poată compara situațiile financiare anuale ale unei entități în timp, pentru a identifica tendințele în poziția financiară și performanțele sale. În același timp, este important pentru investitori să compare informațiile din situațiile financiare ale diverselor entități pentru a alege cea mai potrivită investiție.

Pentru a selecta o politică contabilă potrivită, este necesar ca managementul societății să facă estimări pe perioade mai lungi, de 3-5 ani și să estimeze care sunt efectele aplicării unei politici contabile sau a alteia, pentru că s-ar putea ca o politică contabilă să fie corespunzătoare pe termen scurt, dar nepotrivită pe termen lung.

Pentru ca deciziile utilizatorilor de informații să fie luate în baza unor informații complete, în situațiile financiare anuale trebuie oferite informații despre politicile contabile utilizate la elaborarea situațiilor financiare anuale și despre orice modificarea a acestor politici, precum și despre efectele modificărilor;

b) probabilitatea aplicării Standardelor Internaționale de Raportare Financiară

Societatea comercială va analiza și va lua în considerare eventualitatea aplicării Standardelor Internaționale de Raportare Financiară. Un set de situații financiare elaborate în baza IFRS ar putea fi cerut de către instituții financiare, de anumiți investitori sau de o instituție cu atribuții de reglementare și supraveghere, cum este Comisia Națională a Valorilor Mobiliare.

Dacă există o asemenea probabilitate, atunci va trebui să se urmărească, pe cât posibil, o armonizare a politicilor contabile adoptate în baza reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, cu cele adoptate în baza Standardelor Internaționale de Raportare Financiară. De exemplu, [Reglementările contabile conforme cu Directiva a patra a Comunităților Economice Europene](#)⁷ permit ca, la calculul costului stocurilor scăzute din evidență, să se utilizeze metoda LIFO, pe când IAS 2 „Stocuri”⁸ nu permite acest lucru. Dat fiind volumul mare de muncă și importanța informației oferite de „costul stocurilor ieșite” și „valoarea la cost a stocurilor existente la sfârșitul perioadei”, este necesar ca societatea comercială să ia o decizie și, eventual, să renunțe la metoda LIFO;

c) apartenența societăților comerciale la un grup de societăți sau întocmirea de situații financiare anuale consolidate

Situațiile financiare anuale consolidate trebuie să fie întocmite folosind politici contabile uniforme pentru tranzacții asemănătoare și alte evenimente în circumstanțe similare.

Dacă un membru al grupului folosește alte politici contabile decât cele adoptate în situațiile financiare anuale consolidate, pentru tranzacții asemănătoare și evenimente în circumstanțe similare, în scopul întocmirii situațiilor financiare consolidate trebuie făcute ajustări corespunzătoare la situațiile sale financiare.

7 Directiva a patra a Comunităților Economice Europene 78/660/CEE din data de 25 iulie 1978 privind conturile anuale ale anumitor forme de societăți comerciale, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 222 din data de 14 august 1978, cu modificările și completările ulterioare

8 IAS 2 "Stocuri", Standardele Internaționale de Raportare Financiară, Editura CECCAR, București, 2007

Modificarea politicilor contabile

Deși reglementările contabile menționate pun accent deosebit pe nevoia de comparabilitate a situațiilor financiare anuale, acestea precizează totuși că: „**nevoia de comparabilitate nu trebuie confundată cu simpla uniformitate și nu trebuie să devină un impediment în introducerea de politici contabile îmbunătățite. Nu este indicat pentru o entitate să continue să evidențieze în contabilitate, în aceeași manieră, o tranzacție sau un alt eveniment dacă politica adoptată nu menține caracteristicile calitative de relevanță și credibilitate. Nu este indicat pentru o entitate să-și lase politicile contabile nemodificate atunci când există alternative mai relevante și mai credibile.**

Este, de asemenea, important ca situațiile financiare să prezinte informații corespunzătoare pentru perioadele precedente” (pct. 23 alin. 5 din reglementări).

Politicile contabile trebuie aplicate în mod consecvent de la un exercițiu financiar la altul, dar în anumite situații acestea pot fi modificate.

Modificările de politici contabile pot fi determinate de:

- a) **o decizie a unei autorități competente** și care se impune entității (modificare de reglementare), caz în care modificarea politicilor contabile nu trebuie justificată în notele explicative, ci doar menționată în acestea. Pot fi situații în care o prevedere cuprinsă într-un act normativ (hotărâre a guvernului, ordonanță a guvernului) impune un anumit tratament contabil sau poate fi o nouă reglementare contabilă, așa cum este cazul Reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009;
- b) **inițiativa entității**, caz în care modificarea trebuie justificată în notele explicative la situațiile financiare anuale.

Modificarea de politică contabilă la inițiativa entității poate fi determinată de:

- o modificare excepțională intervenită în situația entității sau în contextul economico-financiar în care aceasta își desfășoară activitatea;
- obținerea unor informații credibile și mai relevante.

Exemple de situații care justifică modificarea de politici contabile pot fi:

- admiterea la tranzacționare pe o piață reglementată a valorilor mobiliare pe termen scurt ale entității sau retragerea lor de la tranzacționare;
- schimbarea acționariatului, datorată intrării într-un grup, dacă noile metode asigură furnizarea unor informații mai fidele;
- fuziuni și operațiuni asimilate efectuate la valori contabile, caz în care se impune armonizarea politicilor contabile ale societății absorbite cu cele ale societății absorbante etc.

Deși schimbarea conducătorilor unei entități ar putea aduce idei noi privind organizarea și conducerea entității, se face precizarea că schimbarea conducătorilor entității nu justifică modificarea politicilor contabile. În acest sens trebuie avut în vedere că aprobarea politicilor contabile și a oricăror modificări aduse acestora este de competența administratorilor.

Reglementările contabile conforme cu directivele europene solicită ca, în cazul modificării unei politici contabile, entitatea să menționeze în notele explicative natura modificării politicilor contabile, precum și motivele pentru care aplicarea noii politici contabile oferă informații credibile și mai relevante, pentru ca utilizatorii situațiilor financiare să poată aprecia dacă noua politică contabilă a fost aleasă în mod adecvat, efectul modificării asupra rezultatelor raportate ale perioadei și tendința reală a rezultatelor activității entității.

În ceea ce privește aplicarea unei noi politici contabile, la pct. 44 alin. (2) din noile reglementări contabile se prevede că: „**modificarea politicilor contabile se efectuează numai pentru perioadele viitoare, începând cu exercițiul financiar următor celui în care s-a luat decizia modificării politicii contabile. Modificarea politicilor contabile poate fi efectuată numai de la începutul unui exercițiu financiar. Nu sunt permise modificări ale politicilor contabile pe parcursul unui exercițiu financiar**”.

Aceasta presupune că **nu se recunosc în contabilitate efectele modificării politicilor contabile pentru perioadele anterioare și, prin urmare, nu se utilizează contul 117 „Rezultatul reportat” și nu se modifică bilanțul perioadei anterioare celei de raportare.**

Controlul intern în contabilitate

Începând cu exercițiul financiar următor, conducerile entităților vor trebui să pună în aplicare prevederile secțiunii 11 „Controlul intern” din noile reglementări contabile.

În accepțiunea acestor reglementări, controlul intern în contabilitate vizează asigurarea:

- conformității cu legislația în vigoare;
- aplicării deciziilor luate de conducerea entității;
- bunei funcționări a activității interne a entității;
- fiabilității informațiilor financiare;
- eficacității operațiunilor entității;
- utilizării eficiente a resurselor;
- prevenirii și controlul riscurilor de a nu se atinge obiectivele fixate etc.

Procedurile de control intern au ca obiectiv urmărirea înscrierii activității entității și a comportamentului personalului în cadrul definit de legislația aplicabilă, valorile și normele sau procedurile interne ale entității, precum și verificarea dacă informațiile contabile, financiare și de gestiune comunicate reflectă corect activitatea și situația entității.

Scopul controlului intern contabil și financiar este acela de a asigura:

- conformitatea informațiilor contabile și financiare publicate, cu regulile aplicabile acestora;
- aplicarea instrucțiunilor elaborate de conducere în legătură cu aceste informații;
- protejarea activelor;
- prevenirea și detectarea fraudelor și neregulilor contabile și financiare;
- fiabilitatea informațiilor difuzate și utilizate la nivel intern în scop de control, în măsura în care ele contribuie la elaborarea de informații contabile și financiare publicate;
- fiabilitatea situațiilor financiare anuale publicate și a altor informații comunicate pieței.

Pentru atingerea scopului, sub aspectul regulilor contabile, controlul intern are în vedere următoarele:

- **existența unui manual de politici contabile;**
- **existența unei proceduri de aplicare a acestui manual;**
- **existența de controale prin care să se asigure respectarea manualului;**
- cunoașterea evoluției legislației contabile și fiscale;

- efectuarea de controale specifice asupra punctelor sensibile;
- identificarea și tratarea corespunzătoare a anomalilor în contabilitate;
- adaptarea programelor informatice la nevoile entității;
- conformitatea cu regulile contabile;
- asigurarea exactității și exhaustivității înregistrărilor contabile;
- respectarea caracteristicilor calitative ale informațiilor cuprinse în situațiile financiare, astfel încât să satisfacă nevoile utilizatorilor;
- pregătirea informațiilor necesare consolidării grupului;
- definirea și distribuirea procedurilor de elaborare a situațiilor financiare consolidate către toate entitățile de consolidat.

Întrucât în contabilitate există un grad ridicat de informatizare, controlul intern va evalua elementele de risc specifice, cum sunt:

- nivelul de dependență a entității de sistemul său informatic, cu influență asupra continuității exploatarei, atunci când dependența este prea mare;
- nivelul de confidențialitate a informațiilor vehiculate de sistem;
- obligația de respectare a dispozițiilor în vigoare referitoare la fiscalitate, protecția persoanelor, proprietatea intelectuală sau reglementări specifice anumitor sectoare de activitate.

Așa cum se constată din prezentarea scopului și enumerarea obiectivelor controlului intern în contabilitate, acestea se circumscriu obiectivelor auditului intern, în general, cu mențiunea că persoanele implicate în control trebuie să fie specializate în domeniul contabilității.

Concluzii

Având în vedere cele prezentate, apreciem că prin reglementările existente în domeniul contabilității s-a dezvoltat cadrul legal care oferă o bază pentru organizarea contabilității la nivelul entității, precum și a controlului intern în domeniu, astfel încât informațiile oferite utilizatorilor să răspundă cerințelor acestora.

Modificări aduse de Codul Fiscal impozitelor directe aplicabile societăților - implicațiile pentru auditul financiar

Ionuț SAS & Romana SCHUSTER***

Abstract

Changes to Fiscal Code Provisions Regarding Direct Taxation of Corporations - Implications for Financial Audit

On company tax matters, the most important change is the introduction of a new tax incentive, the long promised and awaited exemption of reinvested profit from corporate income tax. In this paper, the implications for financial audit are discussed, and also the issues associated with its application.

The Fiscal Code was also amended as of 1 January 2010, but most of the new legislative provisions do not change the current tax regime. They are rewordings for clarifications purposes and/or reinforcements of the already applicable regime, as clarified in the norms to the Fiscal Code. Also, the Tax Code has been completed with several provisions of the European Merger Directive expected to be implemented in the domestic legislation. Such provisions, although not likely to impact immediately the work of Romanian auditors provide more legal certainty in general and are thus welcomed. Still, certain definitions for tax recognition purposes have been amended. Among these amendments we mention change in the definition of fiscal value of long-term assets, such that it will be now more in line with their accounting value, established and re-valued in accordance with European Directives. For dividends, the taxable base is better defined and the payment of tax for dividends declared but not paid within the same year is now set at a more convenient time, 25th of January of next year.

Finally, it is also briefly discuss what are the most important tax regime changes of the year to be soon closed, year 2009, which has seen the advent of the minimum tax, restrictions on deductibility of car related expenses, and the taxable revaluation reserve.

Key words: Fiscal Code, corporate tax, deferred tax

Cuvinte cheie:
Codul Fiscal,
impozit pe profit,
impozite amânate

Introducere

În materia impozitelor directe, sfârșitul anului financiar 2009 a adus numeroase modificări de legislație fiscală, dintre care și unele pe care le apreciem ca având un potențial

impact semnificativ pentru activitatea de audit financiar din România.

Vom începe prin a analiza o măsură nou introdusă privind scutirea impozitului pe profitul reinvestit, aplicabilă nu doar în anul 2010, ci și în ultimul

* Membru ACCA, Senior Manager în Departamentul de Consultanță pentru Impozitele Directe ale Societăților din cadrul PricewaterhouseCoopers Tax Advisors & Accountants SRL, e-mail: ionut.sas@ro.pwc.com

** Membru IFA România, Assistant Manager, coordonator gestiunea informațiilor în Departamentul de Consultanță Fiscală și Juridică din cadrul PricewaterhouseCoopers Tax Advisors & Accountants SRL, e-mail: romana.schuster@ro.pwc.com

trimestru al anului fiscal 2009. Argumentăm, în primul rând, faptul că această prevedere legală este în mod impropriu numită „scutire”¹, când măsura reprezintă în fapt o amânare la plata impozitului pe profit, cu implicații pentru auditul financiar al entităților obligate să aplice Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS)² prin prisma aplicării IAS 12, standardul privind contabilitatea impozitului pe profit.

În afara faptului că impozitul scutit nu reprezintă o diferență permanentă, ci una temporară, ridicând probleme de recunoaștere și contabilizare a impozitului amânat, această măsură fiscală are și alte implicații majore în reconcilierea între rezultatul contabil și rezultatul fiscal.

În al doilea rând, vom enumera modificările Codului Fiscal introduse prin Ordonanța de Urgență³ a Guvernului nr. 109/2009, aplicabile de la data de 1 ianuarie 2010.

Principala rațiune a promovării de către Guvern a acestei ordonanțe a constituit-o obligația transpunerii în legislația națională a următoarelor Directive europene:

- Directiva⁴ 2008/118/CE a Consiliului din 16 decembrie 2008 privind regimul general al accizelor și de abrogare a Directivei 92/12/CEE și implicit a actelor administrative necesare pentru conformarea cu reglementările comunitare în domeniu;

- Directiva⁵ 2008/8/CE a Consiliului din 12 februarie 2008 de modificare a Directivei⁶ 2006/112/CE în ceea ce privește locul de prestare a serviciilor, cu aplicabilitate de la 1 ianuarie 2010;

- Directiva⁷ 2008/9/CE a Consiliului din 12 februarie 2008 de stabilire a normelor detaliate privind rambursarea taxei pe valoarea adăugată, prevăzută în Directiva 2006/112/CE, către persoane impozabile stabilite în alt stat membru decât statul membru de rambursare, cu aplicabilitate de la 1 ianuarie 2010;

- Directiva⁸ 2008/117/CE a Consiliului din 16 decembrie 2008 de modificare a Directivei 2006/112/CE privind sistemul comun al taxei pe valoarea adăugată, în vederea combaterii fraudei fiscale legate de operațiunile intracomunitare, cu aplicabilitate de la 1 ianuarie 2010;

- Directiva⁹ 90/434/CEE din 23 iulie 1990 privind regimul fiscal comun care se aplică fuziunilor, scindărilor, cesionării de active și schimburilor de acțiuni între societățile din diferite state membre, amendată prin Directiva¹⁰ 2005/19/CE, cu aplicabilitate de la 1 ianuarie 2010.

Ne rezervăm, totuși, comentariile numai pentru acele prevederi care vizează impozitele directe și care au,

în opinia noastră, un anumit impact pentru auditul financiar.

Menționăm că nu ne propunem să analizăm și una dintre cele mai importante schimbări de regim fiscal din ultimii ani, care ar trebui, în principiu, să își producă efectele din anul 2010, tocmai pentru că până la data elaborării acestui comentariu nu a fost elaborat și aprobat bugetul de stat.

Concret, avem în vedere probabilitatea amendării de ultim moment a Codului Fiscal, astfel încât să fie amânată trecerea și pentru entitățile care nu sunt societăți comerciale bancare, din 2010, la sistemul de impozit pe profit cu plăți în avans trimestriale ca fiind încă mare.

Apreciem, de asemenea, că și eliminarea din 2010 a regimului opțional privind impunerea microîntreprinderilor, o schimbare mai puțin relevantă pentru activitatea de audit financiar, este incertă.

Așadar, analiza impactului acestor două potențiale modificări de regim fiscal poate fi amânată până la momentul certitudinilor depline.

În final, considerăm necesar să reamintim care sunt schimbările de legislație fiscală din acest an pe care le considerăm de natură a avea un impact semnificativ asupra activității de audit financiar.

1 „Camera Consultanților Fiscali: Scutirea de impozit a profitului reinvestit e o simplă amânare”, sursa Hotnews, http://economie.hotnews.ro/stiri-finante_banci-6147835-camera-consultantilor-fiscali-scutirea-impozit-profitului-reinvestit-simpla-amanare.htm.

2 Standardele Internaționale de Raportare Financiară, Ed. CECCAR, București, 2007

3 Ordonanța de urgență nr. 109 din 7 octombrie 2009 pentru modificarea și completarea Legii nr. 571/2003 privind Codul fiscal a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 689 din 13 octombrie 2009

4 Publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 9/12 din 14.1.2009.

5 Publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 44/11 din 20.2.2008

6 Publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 347 din 11.12.2006.

7 Publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 44/23 din 20.2.2008.

8 Publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 14/7 din 20.1.2009.

9 Publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 225 din 20.8.1990.

10 Publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 58/19 din 4.3.2005.

Scutirea de impozit a profitului reinvestit – o variantă mai puțin avantajoasă a amortizării fiscale accelerate

În luna noiembrie 2009 a fost promulgată și publicată Legea¹¹ nr. 329/2009 privind reorganizarea unor autorități și instituții publice, raționalizarea cheltuielilor publice, susținerea mediului de afaceri și respectarea acordurilor-cadru cu Comisia Europeană și Fondul Monetar Internațional. Legea introduce un nou articol în Legea nr. 571/2003 privind Codul Fiscal, articol denumit „**Scutirea de impozit a profitului reinvestit**”. Introdusă ca o măsură pentru susținerea mediului de afaceri în scopul depășirii dificultăților financiare și relansării circuitului comercial, prevederea este aplicabilă pe o perioadă limitată de timp, de la data de 1 octombrie 2009.

Prin urmare, măsura are un efect retroactiv, dar Curtea Constituțională a apreciat, probabil, că nu încalcă principiul eficienței impunerii, care garantează asigurarea stabilității pe termen lung a prevederilor Codului fiscal, întrucât o astfel de prevedere nu conduce la efecte retroactive defavorabile pentru contribuabili, în raport cu impozitarea în vigoare la data adoptării de către aceștia a unor decizii investiționale majore.

În perioada în care această măsură a fost comunicată ca proiect de ordonanță elaborat de către Ministerul Finanțelor, ea a fost identificată de către consultanții fiscali ca o amânare la plată a impozitului pe profit și nu ca o scutire. Acest aspect, deosebit de important pentru auditul financiar, va face obiectul unei analize mai amănunțite în cele ce urmează.

În opinia noastră, împărțită, cum arătam, de către toți reprezentanții autorizați ai profesiei consultanților fiscali¹² din România, măsura introdusă nu este o facilitate fiscală care are ca efect scutirea la plată sau reducerea impozitului, fiindcă nu are ca efect diminuarea bazei de impunere sau reducerea cotei de impunere. Astfel, cumulat pe parcursul perioadelor fiscale în care investiția este exploatată, baza impozabilă nu este în fapt diminuată. Măsura constă doar într-o amânare pe termen scurt la plata impozitului pe profit, prin realocarea în timp a amortizării fiscale, care este devansată. Motivul pentru care această măsură nu poate fi considerată o scutire reală stă în prevederea potrivit căreia valoarea investițiilor pentru care s-a aplicat facilitatea nu se mai amortizează din punct de vedere fiscal, valoarea investită afectând, în întregime, la momentul efectuării investiției, contul de profit și pierdere.

Așadar, în substanță, măsura este o variantă a amortizării accelerate. Ea constă în opțiunea de a deduce fiscal

costul investiției în proporție de 100% la momentul efectuării acesteia, opțiune exercitabilă, de altfel, numai în măsura în care profitul contabil al perioadei este egal sau mai mare decât investiția eligibilă. Or, plătitorii de impozit pe profit pot deduce fiscal și în absența acestei facilități 50% dintr-o astfel de investiție la momentul efectuării ei, restul valorii fiscale putând fi dedus în tranșe egale pe durata normată rămasă (prin aplicarea metodei amortizării fiscale accelerate conform art.24, alin (6), lit. b) din Codul Fiscal).

Comparativ cu amortizarea accelerată, măsura dublează, în anumite condiții¹³ cuantumul impozitului pe profit ce poate fi amânat la plată în anul efectuării investiției, atunci când firmele investitoare resimt un maxim de presiune pe lichiditățile disponibile. După primul an, însă, pe parcursul duratei normale de funcționare rămase, respectiva amânare este anulată treptat. Pentru ilustrarea acestui fenomen, propunem exemplul numeric ipotetic prezentat în Tabelul 1, exemplu din care se poate vedea că bugetul statului va recupera în timp diferența de impozit acordată inițial ca „scutire”, întrucât utilajul sau echipamentul în care s-a investit și pentru care a fost aplicată facilitatea este considerat complet amortizat din primul an. Astfel, scutirea de impozit aduce doar un avantaj de lichiditate, nu și profituri nete suplimentare, pe termen lung, la dispoziția contribuabilului beneficiar.

11 Legea nr. 329 din 5 noiembrie 2009 privind reorganizarea unor autorități și instituții publice, raționalizarea cheltuielilor publice, susținerea mediului de afaceri și respectarea acordurilor-cadru cu Comisia Europeană și Fondul Monetar Internațional a fost publicată în Monitorul Oficial nr.761 din 9 noiembrie 2009.

12 Asociația Internațională de Fiscalitate – filiala România a exprimat o poziție similară celei adoptate de către Camera Consultanților Fiscali din România în scrisoarea de comentarii privind proiectul de scutire de impozit a profitului reinvestit, adresată Ministerului Finanțelor Publice. Sursa: http://www.ifaromania.ro/images/noutati/Scrisoare_de_comentarii-scutire_profit_reinvestit_26876.pdf.

13 Potențialul maxim este realizat doar dacă și în măsura în care firma investitoare în tehnologie are, chiar în anul investiției, un profit contabil (și fiscal) cel puțin egal cu valoarea investiției. Altfel, simplul fapt că în anul efectuării investiției profitul reprezintă doar 50% din costul investiției rezultă într-un efect echivalent cu cel produs de amortizarea accelerată, iar când acesta este sub pragul de 50% din valoarea investiției, măsura nou propusă este mai puțin avantajoasă decât amortizarea accelerată, întrucât cea din urmă produce efecte de diminuare a impozitului de plată, prin reportarea pierderii fiscale, și în anii următori.

Tabel 1 - Exemplu numeric comparativ privind impactul noii măsuri de scutire și al amortizării fiscale accelerate - ilustrând efectul de impozit amânat

An	Impactul investiției în baza impozabilă		Efectul de numerar eliberat prin amânarea impozitului		Efectul diferențial în numerar
	Noua măsură	Amortizarea accelerată	Noua măsură	Amortizarea accelerată	
2010	-1000	- 500	160	80	+80
2011	0	-125	0	20	-20
2012	0	-125	0	20	-20
2013	0	-125	0	20	-20
2014	0	-125	0	20	-20
	-1000	-1000			0

Ipoteze de lucru:

Profit contabil și fiscal peste 1000 lei în anul 2010.

Valoare investiție echipament tehnologic nou = 1000 lei

Durata normată de funcționare conform Catalogului duratelor normate = 5 ani

O estimare a avantajului financiar al aplicării acestei măsuri, valabilă numai în contextul acestui exemplu ipotetic, relevă că facilitatea propusă constă într-un câștig de maxim 6,17 lei pe 1000 lei investiți în echipament tehnologic. Estimarea este calculată ca echivalentul scutirii de penalitățile de întârziere (36.5% anualizat), aferente unui credit fiscal "rambursabil" în sumă de 80 lei, acordat în anul în care au fost investiți 1000 lei și restituit bugetului ulterior, în tranșe egale, pe parcursul utilizării investiției.

În exemplul numeric anterior nu am luat în calcul ipoteza, foarte probabilă, ca pentru o societate anul 2010 să fie un an în care realizează un profit contabil și fiscal mai redus. În această ipoteză, ilustrată printr-un exemplu numeric prezentat în Tabelul 2, se poate observa că măsura introdusă conferă același avantaj în anul aplicării pe care îl aduce aplicarea amortizării fiscale accelerate, dar noua măsură este mult defavora-

bilă față de aceasta în următorul an. Să presupunem că o societate, care înregistrează un profit contabil și fiscal de 100 lei în anul 2010, efectuează o investiție în echipament tehnologic nou în valoare de 1000 lei. În această situație, aplicarea amortizării fiscale accelerate are efect echivalent în primul an cu cel pe care îl poate avea măsura fiscală nou introdusă, adică un plus de lichiditate de 16 lei, reprezentând impozit pe profit amânat. Începând cu al doilea an însă, măsura nou introdusă nu mai poate produce niciun efect, pe când impactul aplicării metodei amortizării fiscale accelerate se reportează, sub forma pierderii fiscale, și în anul următor, aducând societății un plus semnificativ de lichiditate, dacă realizează profit impozabil.

Un al doilea aspect al acestei măsuri fiscale pe care îl considerăm important pentru auditul financiar îl constituie prevederea legală potrivit căreia se consideră profit reinvestit soldul

contului de profit și pierdere, respectiv profitul contabil cumulat de la începutul anului, utilizat în acest scop în anul efectuării investiției. Utilizarea ca bază de referință a profitului contabil și nu a celui impozabil este de natură să faciliteze reconcilierea rezultatelor fiscale și contabile, care ar fi devenit dificilă din cauza obligației de a respecta cerința ca profitul pentru care s-a beneficiat de scutire să se repartizeze cu prioritate pentru constituirea de rezerve până se va atinge nivelul profitului contabil de la sfârșitul exercițiului financiar¹⁴. Prevederea privind constituirea rezervei are efecte restrictive și defavorabile atât la nivelul acționarilor sau asociaților, cât și la nivelul societății. În primul rând, conturile de rezerve reprezentând facilități fiscale nu pot fi utilizate pentru majorarea capitalului social sau distribuite. Mai mult decât atât, reducerea unei rezerve care a fost anterior dedusă fiscal se include în veniturile impozabile, potrivit pre-

¹⁴ Pentru anul 2009, profitul contabil luat în considerare la aplicarea facilității este cel înregistrat după data de 1 octombrie 2009.

Tabel 2 - Exemplu numeric comparativ privind impactul noii măsuri de scutire în raport cu amortizarea fiscală accelerată, în cazul în care profitul realizat în anul efectuării investiției este redus și neacoperitor pentru costul investiției

An	Impact investiție - baza impozabilă		Efect în numerarul disponibil - prin amânarea impozitului		Efectul diferențial în numerar
	Noua măsură	Amortizarea accelerată	Noua măsură	Amortizarea accelerată	
2010	- 100	- 500	+16	+16	0
2011	0	- 400*	0	+64	+64
					+100

Ipoteze de lucru:

Profit contabil și fiscal 100 lei în anul 2010.

Valoare investiție în echipament tehnologic nou = 1000 lei

Durata normată de funcționare conform Catalog durate normale = 5 ani

*Pierdere fiscală reportată din anul precedent.

vederilor Codului Fiscal. Așadar, cu ocazia lichidării, de exemplu, un contribuabil se poate găsi în situația paradoxală de a fi impozitat din nou, cu toate că pentru acea sumă nu a beneficiat niciodată de o scutire. Acesta este motivul pentru care etichetarea improprie a măsurii nou introduse, respectiv încadrarea ei ca „scutire”, cu toate că este doar o amânare temporară, nu este o simplă chestiune semantică, ci una cu serioase consecințe pentru societățile care decid să o aplice.

De altfel, măsura este aplicabilă impozitului aferent profitului investit, în perioada de aplicare a facilității, exclusiv producției și/sau achiziției de echipamente tehnologice, respectiv mașini, utilaje și instalații de lucru. Mai mult, aplicarea se restrânge la echipamentele tehnologice considerate noi, în sensul că nu au fost anterior utilizate, și se acordă numai dacă acestea sunt folosite în scopul obținerii de profituri impozabile. Această restricție este de natură să creeze neclarități privind modul de aplicare acelor societăți care obțin atât venituri impozabile, cât și venituri neimpozabile, care ar putea fi ulterior cla-

rificate prin normele metodologice aplicabile acestui nou articol. Semnalăm, pe de altă parte, și un aspect deja clarificat prin textul de lege, și anume modul de aplicare a măsurii atunci când investiția se realizează pe parcursul mai multor ani consecutivi, pentru lucrările realizate efectiv și puse în funcțiune parțial într-o anumită perioadă fiscală.

Referitor la această măsură, subliniem în continuare și condiționările în aplicare, ale căror consecințe trebuie judicios cântărite în avans.

În primul rând, companiile au obligația de a păstra în patrimoniu activele respective cel puțin o perioadă egală cu jumătate din durata lor normală de funcționare. În caz contrar, pentru sumele aferente facilității se recalculează impozitul pe profit și se stabilesc majorări de întârziere, de la data aplicării ei. De la aceste consecințe sunt exceptate numai activele transferate în cadrul operațiunilor de reorganizare, în anumite condiții, și activele înstrăinate în cadrul procedurii de lichidare/faliment.

În al doilea rând, contribuabilii rămân obligați la plata impozitului minim, în cazul în care, ca urmare a aplicării

facilității, impozitul pe profit datorat este sub nivelul impozitului minim.

În al treilea rând, dacă aplică măsura, contribuabilii nu mai pot beneficia de sprijinul acordat în condițiile Legii 346/2004 privind stimularea înființării și dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii.

În plus, din experiențele anterioare cu facilități fiscale de acest gen, am învățat că, în practica aplicării, o problemă serioasă o va constitui aspectul celorlalte surse posibile de finanțare ale investiției, despre care în lege nu se menționează explicit dacă se vor lua sau nu în calcul. Astfel, nu este cert dacă în scopul stabilirii cuantumului profitului reinvestit pentru care se poate acorda facilitatea se vor lua în considerare, ca fiind adevăratele surse ale investiției făcute, celelalte surse posibile de finanțare, în afara profitului contabil, cum ar fi creditele, împrumuturile nerambursabile sau împrumuturile civile. Adăugirea clarificatoare este necesară pentru a se evita reeditarea situațiilor din trecut, când acordarea unor facilități fiscale asemănătoare a fost condiționată prin norme metodologice, ce adăugau la lege condiții suplimentare.

O altă incertitudine este următoarea: se pot aplica prevederile acestui articol dacă pentru activul respectiv se aplică, totodată, din punct de vedere fiscal, amortizarea accelerată? În principiu, ar trebui să fie posibil. În fapt, însă, normele de aplicare ar putea veni, din nou, cu surprize.

În concluzie, măsura scutirii de impozit a profitului reinvestit, odată aplicată de o societate comercială care întocmește raportările financiare pe baza Standardelor Internaționale de Raportare Financiară, poate aduce în atenția auditorului său financiar și problematica impozitului pe profit amânat.

Modificările aduse impozitelor directe de OUG 109/2009

Numeroase prevederi ale OUG 109/2009 nu schimbă, ci doar confirmă regimul fiscal aplicabil potrivit normelor date în aplicarea legii. În cele ce urmează vom menționa doar modificările importante pentru companii și de interes pentru auditorii financiari ai acestora.

Ordonanța introduce prevederi noi referitoare la:

❖ Regimul amortizării fiscale

În calculul amortizării mijloacelor fixe se va utiliza valoarea fiscală, care include reevaluările contabile, și nu valoarea de intrare, un concept eliminat din Codul Fiscal. În plus, devin amortizabile fiscal cheltuielile aferente oricăror imobilizări necorporale recunoscute din punct de vedere contabil, cu excepția cheltuielilor de constituire și a fondului comercial.

❖ Calculul profitului impozabil

Nu mai sunt încadrate în categoria cheltuielilor nedeductibile cheltuielile efectuate în baza contractului colectiv de muncă, dacă se încadrează în limita de 2% aplicată asupra valorii cheltuielilor cu salariile personalului, stabilită pentru cheltuielile sociale. Astfel, pot fi considerate cheltuieli deductibile limitat cheltuielile reprezentând tichetele de vacanță acordate de angajatori, potrivit legii. O altă modificare favorabilă societăților o reprezintă faptul că devin deductibile fiscal și amenzile, dobânzile, penalitățile sau majorările datorate în cadrul contractelor economice încheiate cu persoane nerezidente.

❖ Declararea și plata impozitului pe profit

Începând cu anul 2010, declarația anuală de impozit pe profit se depune până la data de 25 aprilie inclusiv a anului următor, iar până pe data de 25 februarie vor plăti și depune declarația organizațiile non-profit și contribuabilii care obțin venituri majoritare din cultura plantelor și contribuabilii, alții decât societățile comerciale bancare, care închid exercițiul financiar anterior până la data de 25 februarie.

❖ Regimul fiscal aplicabil “persoanelor juridice înființate potrivit legislației europene” și reorganizărilor transfrontaliere

Se introduce conceptul de “persoană juridică înființată potrivit legislației europene”, care include „orice persoană juridică constituită în condițiile și prin mecanismele prevăzute de reglementările europene”. Dacă au sediul social sau locul de exercitare a conducerii efective în România, per-

soanele juridice înființate potrivit legislației europene dobândesc statutul de rezident fiscal în România și se supun regimului fiscal aplicabil persoanelor juridice române, în ceea ce privește impozitul pe profit și dividendele. Se clarifică regimul fiscal aplicabil unei reorganizări transfrontaliere triangulare, în urma căreia sunt transferate activele și pasivele unui sediu permanent, situat într-un alt stat membru EU, al unei societăți cedente din România. În acest caz, dreptul de impozitare asupra acestui sediu permanent revine statului membru în care este situată compania beneficiară a transferului.

❖ Regimul fiscal al relocării sediului social a unei Societăți Europene sau Societăți Cooperative Europene din România într-un alt stat membru UE

Relocarea acestora nu reprezintă un transfer impozabil pentru diferența dintre prețul de piață al elementelor din activ și pasiv transferate și valoarea lor fiscală în anumite condiții. Nici la nivelul acționarilor unei Societăți Europene sau Societăți Cooperative Europene nu se supun impozitului venitul, profitul sau diferența dintre prețul de piață al elementelor din activ și pasiv transferate și valoarea lor fiscală, rezultate ca urmare a transferului de sediu social din România.

❖ Regimul impozitării dividendelor

A fost clarificat faptul că nu sunt considerate dividende:

- dobândirea de către societate a propriilor titluri de participare fără a modifica procentul de deținere al acționarilor;

- b) distribuția primelor de emisiune proporțional cu procentul de deținere al acționarilor;
- c) orice plată peste nivelul de piață pentru un bun sau serviciu, dacă suma respectivă se impozitează la primitor.

În cazul în care dividendele distribuite nu au fost plătite până la sfârșitul anului în care s-au aprobat situațiile financiare anuale, impozitul pe dividende aferent se plătește până la data de 25 ianuarie a anului următor. Acest nou termen de plată este valabil și în cazul impozitului pentru dividendele plătite către nerezidenți.

❖ Impunerea activităților independente

Se precizează că nu se include în venitul brut din activități independente, valoarea bunurilor rămase ca urmare a reorganizării, când bunurile își păstrează aceeași destinație.

❖ Regimul tichetelor de vacanță acordate de angajatori

Se stipulează că valoarea tichetelor de vacanță acordate conform legii nu este inclusă în categoria veniturilor salariale și nu este impozabilă.

Probleme generate de unele prevederi fiscale cu impact semnificativ în anul financiar 2009

În opinia noastră, modificările fiscale cu impact semnificativ pentru auditul financiar sunt mai cu seamă cele

introduse în primăvara anului, prin Ordonanța¹⁵ de Urgență a Guvernului nr. 34/2009, care au început să-și producă efectele începând cu 1 mai 2009.

Ne referim, în particular, la schimbarea regimului fiscal al reevaluărilor efectuate între 1 ianuarie 2004 și 30 aprilie 2009. Astfel, rezervele din reevaluarea mijloacelor fixe și a terenurilor efectuate în această perioadă, care sunt deduse prin intermediul amortizării fiscale sau al cheltuielilor privind activele cedate și/sau casate se impozitează concomitent cu deducerea amortizării fiscale, respectiv la momentul scăderii din gestiune a acestor mijloace fixe. Prin normele metodologice date în aplicarea Codului Fiscal, se face și precizarea că: „nu se schimbă regimul fiscal al rezervelor reprezentând surplusul realizat din rezerve din reevaluarea mijloacelor fixe, inclusiv a terenurilor, efectuată după data de 1 ianuarie 2004, existente în sold în contul 106.5 *Rezerve reprezentând surplusul realizat din rezerve din reevaluare*, la data de 30 aprilie 2009 inclusiv. Aceste rezerve rămân în continuare impozabile la momentul schimbării destinației acestora potrivit art. 22 alin. (5) din Codul fiscal”.

Schimbarea de regim fiscal are consecințe pentru auditul financiar nu numai în ceea ce privește o reconsiderare a impozitului pe profit amânat aferent rezervelor din reevaluare în situațiile financiare IFRS, dar și acordarea unei atenții deosebite calculului impozitului pe profit în anul 2009, fiindcă absența unor evidențe analitice ale rezervelor din reevaluare pe fiecare mijloc fix în parte, corect întocmite la 30 aprilie 2009, ridică probleme deosebit de dificile.

O altă modificare de regim fiscal adusă de OUG 34/2009 care ne așteptăm să genereze incertitudini de încadrare este cea privind nedeductibilitatea cheltuielilor cu combustibilul pentru autovehiculele deținute și utilizate de contribuabili exclusiv pentru transportul rutier de persoane.

Excepțiile de la această regulă sunt însă suficient de numeroase pentru a complica aplicarea regulii generale. Astfel, printre excepții se află, de exemplu, „vehiculele destinate exclusiv utilizării de către agenții de vânzări”, dar despre care normele de aplicare arată că reprezintă vehiculele utilizate în cadrul activității unei persoane impozabile de către angajații acesteia care se ocupă în principal cu prospectarea pieței, desfășurarea activității de merchandising, negocierea condițiilor de vânzare, derularea vânzării bunurilor, asigurarea de serviciu post-vânzare și monitorizarea clienților.

Un alt exemplu îl constituie „vehiculele utilizate exclusiv pentru transportul personalului la și de la locul de desfășurare a activității”, despre care în normele la Codul Fiscal se precizează că acestea reprezintă vehiculele utilizate de angajator pentru transportul angajaților în scopul desfășurării activității economice la și de la reședința acestora/locul convenit de comun acord la sediul angajatorului sau și de la sediul angajatorului la locul în care se desfășoară efectiv activitatea sau la și de la reședința angajaților/locul convenit de comun acord la locul de desfășurare a activității, *atunci când există dificultăți evidente de a găsi alte mijloace de transport* și există un acord colectiv între angajator și angajați prin care

15 Ordonanța de urgență nr. 34 din 11 aprilie 2009 cu privire la rectificarea bugetară pe anul 2009 și reglementarea unor măsuri financiar-fiscale, publicată în Monitorul Oficial al României nr.249 din 14 aprilie 2009.

angajatorul se obligă să asigure gratuit acest transport.

Considerăm că marja de interpretare lăsată introduce incertitudini în aplicare și solicită o atenție specială din partea auditorului financiar.

Deși cuantumul impozitului minim, introdus începând cu luna mai, în paralel cu impozitul pe profit, este puțin probabil să fie considerat o obligație fiscală importantă pentru societățile auditate, datorită faptului că este un impozit regresiv, el ridică totuși numeroase probleme auditorilor din cauza semnelor de întrebare în ce privește modul de calcul și de clarare.

De exemplu, din noul model al Declarației 101 prin care se va defini impozitul pe profit datorat pentru anul 2009, din modul de regularizare rezultă că impozitul ce se va plăti aferent anului 2009 este egal cu impozitul pe profit calculat conform regulilor stipulate pentru acesta, plus impozitul minim aferent trimestrelor în care impozitul minim datorat a fost mai mare decât impozitul pe profit de plată conform regulilor vechi. Regula vine ca o surpriză pentru cei care au înțeles prevederile OUG 34/2009 ca permițând o regularizare finală reală a obligațiilor de plată a unuia dintre aceste două impozite și nu plata amândurora, în paralel.

În concluzie, deși numeroase modificări ale Codului Fiscal care vor intra în vigoare în 2010 sunt de natură să crească gradul de certitudine a impunerii, majoritatea modificărilor introduse încă din anul 2009 sunt, dimpotrivă, de natură a genera confuzie și probleme în aplicare, reprezentând astfel serioase provocări pentru activitatea profesioniștilor contabili și financiari în general și, în particular, auditorilor financiari.

Manifestare științifică universitară la Cluj-Napoca „Convergența auditului și a contabilității”

În zilele de 25-27 noiembrie 2009, în organizarea Facultății de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, a avut loc Convenția anuală 2009 cu tema „Convergența auditului și a contabilității”, care a găzduit patru evenimente: „Conferința cu privire la convergența auditului și a contabilității”, un „Atelier de educație contabilă”, un simpozion consacrat noului proces de desfășurare a activității și contabilității și un atelier de cercetare intitulat „Inițiativa transilvăneană pentru atelierele de dezvoltare a cercetărilor în domeniul profesiei contabile”.

După cum ne-a declarat prof.univ.dr. **Dumitru Mățiș**, decanul facultății organizatoare, această „convenție” cu participare internațională a facilitat discuții deschise cu privire la cercetările în domeniu realizate de participanți, îmbunătățind experiența individuală și contribuțiile la cunoașterea științifică în condițiile actualelor provocări ale economiei globale.

În prima zi a lucrărilor, a luat cuvântul prof.univ.dr. **Ion Mihăilescu**, președintele CAFR, care a subliniat interesul organizației profesionale pe care o reprezintă pentru colaborarea cu mediul universitar și a relevat necesitatea de apropiere a programelor de activitate a organismelor profesionale – CECCAR, CAFR – în domeniul educației, de

activitatea mediului academic, precum și sprijinul pe care îl acordă Camera atât pentru asigurarea pregătirii la nivel înalt a viitorilor specialiști în domeniu, cât și pentru rezultatele proiectelor de cercetare științifică.

În context, a felicitat gazdele pentru organizarea exemplară a acestei manifestări științifice.

Participarea CAFR la Adunarea Generală a Companiei Naționale a Auditorilor din Franța

La 4 decembrie 2009 **Emil Culda**, vicepreședinte al CAFR, și **Irina Pungaru**, expert relații internaționale, au participat la Adunarea Generală a Companiei Naționale a Auditorilor din Franța, care la avut loc la Paris.

Evenimentul s-a axat pe tema capacității de adaptare a activității de audit în calitate de vector al dezvoltării. În cadrul lucrărilor s-au abordat subiecte de interes pentru contextul actual al profesiei franceze, precum: adaptabilitatea activității de audit (de la întreprinderile mici la marile grupuri), adaptabilitatea activității de audit în entitățile fără scop lucrativ (asociații, organizații profesionale, entități de interes public și universități) și viziunea organismelor de reglementare cu privire la adaptabilitatea auditului în contextul crizei actuale.

Viitorul auditului după criza financiară

Smaranda ȘTREANGĂ*

Abstract

Future of Audit after the Financial Crisis

In the current economic context, rushed reactions which had no success in other economic downfalls would be an unfortunate solution. ACCA is worried by the fact that we might reach a situation when stricter rules are implemented fast without any feasibility studies instead of placing a focus on correctly implementing the current legal and regulating measures. Their transparency is also a very important factor.

European institutions have received proposals to completely exempt micro-companies from issuing accounting reports. This would have serious implications and the fact that accounting information will disappear from the public domain should be a cause for concern. Fraud, money laundry, bribery and corruption, thriving in economic recessions, will have great chances of passing unnoticed.

The main mistake that the auditors have made was that of underestimating the importance of the forecasts of the financial-banking institutions regarding their future.

The audit role is to **instill discipline, financial rigor, better corporate governance** and can **minimize risk of fraud**. Unfortunately there is still a discrepancy between what the public expects from the audit profession and what the auditors know their role to be. The article approaches some key aspects considering the fact that they will determine the future role of audit: going concern, stakeholders, regulators etc.

Key words: corporate governance, fraud, going concern, stakeholders

Cuvinte cheie:

guvernanță corporativă, fraudă, continuitatea activității, grupuri de interese

Recentele tendințe economice au lăsat loc diverselor interpretări asupra viitorului rol pe care ar putea să-l joace auditorul financiar în cadrul mecanismelor economice post criză.

Fiind cea mai mare asociație profesională internațională în domeniul financiar-contabil, ACCA își propune permanent să puncteze și să influențeze tendințele profesiei, astfel că publică în fiecare an mai multe studii pe baza cărora s-a compilat acest articol.

Considerăm că în acest moment este important ca cei implicați în serviciile financiare, inclusiv cei din profesia de audit să își evalueze poziția și rolul lor în structura economiei. În cele ce urmează vor fi formulate câteva întrebări referitoare la rolul auditorilor în criza financiară, estimări ale impactului crizei asupra viitorului profesiei de audit și câteva răspunsuri care au fost generate în urma studiilor efectuate de către ACCA^{1,2}.

Demersuri metodologice

Pentru studiul **O profesie în schimbare – evoluția rolurilor, aptitudinilor și aspirațiilor de carieră în contabilitate** s-a adoptat o metodă de cercetare cantitativă. Studiul a fost întreprins în rândul membrilor ACCA din zone strategice ale lumii. Au fost înregistrate opiniile a 2521 de membri ACCA din 50 de țări.

Cercetarea cantitativă a fost derulată în numele ACCA de către ORC International care este o unitate operațională de cercetare a Opinion Research Corporation. Opinion Research Corporation are sediul central în Princeton, New Jersey și a fost fondată în 1938 cu scopul de a

* ACCA, Training Services Director, BDO Romania, e-mail: smaranda.streanga@bdo.ro

1 *O profesie în schimbare – evoluția rolurilor, aptitudinilor și aspirațiilor de carieră în contabilitate* (A Changing profession? The evolution of accounting roles, skills and career aspirations), www.accaglobal.com/pubs/mhc/research/previous/achanging_profession.pdf

2 *Contabili in afacere* (Accountants for Business), <http://www.accaglobal.com/pubs/mhc/research/latest/af.pdf>

transpune tehnicile de sondare a opiniei publice atunci când se face referire la problemele legate de mediul de afaceri.

În plus, ACCA a derulat o serie de interviuri scurte cu persoane care au responsabilitatea de a concepe programe de training și dezvoltare a personalului din cadrul organizației în care aceștia își desfășoară activitatea.

Organizațiile care au fost reprezentate în acest studiu includ entități naționale și multinaționale din toate sectoarele cheie din industrie – firme de contabilitate, sectorul corporativ, servicii financiare și sectorul public.

Studiul **Contabili în afacere** a avut la bază un sondaj cantitativ, realizat online, la care au răspuns 1353 de membri ACCA, din peste 170 de țări. La acesta s-au mai adăugat interviurile față în față cu o serie de profesioniști seniori din domeniul finanțelor și consultanți în afaceri externi.

Profilul respondenților a fost după cum urmează: 51% din sectorul corporativ, 16% din sectorul public, 17% din activități de liberă practică, 15% din servicii financiare.

S-a realizat, de asemenea, un profil al respondenților în funcție de dimensiunea organizației (cifra de afaceri) din care provin: \$0m-\$10m – 570 respondenți, \$10m-\$100m – 355 respondenți, \$100m – 428 respondenți.

Prima întrebare: auditorii pot fi învinovățiți de actuala criză?

Întâlnirea G-20, din noiembrie 2008 de la Washington, Summit-ul cu privire la Piețele Financiare și Economia Mondială, a legat criza financiară

globală cu precădere de eșecul supravegherii pieței financiar-bancare în unele dintre “țările avansate”. ACCA consideră că **prioritar** este să ne asigurăm că măsurile legislative și de reglementare **existente sunt implementate** și puse în aplicare eficient și nu să ne grăbim prin adoptarea unei noi legislații. În domenii cum ar fi cel contabil, a fi prea prescriptiv în ceea ce privește măsurile globale ar putea avea consecințe negative. Emiterea de reglementări care ar duce la o respectare mecanică a regulilor ar putea fi rețeta pentru dezastru.

Stabilirea de standarde bazate pe principii și pe raționamentul profesional joacă un rol vital și nu ar trebui să îngreuneze revenirea economică mondială. Transparența sporită a reglementărilor este, de asemenea, importantă. Mare parte dintre băncile mari combină acum retail-ul cu activitățile investiționale bancare și scopul reglementării ar trebui să fie separarea acestora pentru a proteja clienții retail sau cel puțin să îi atenționeze cu privire la riscurile existente dacă optează pentru depozitarea de fonduri în bănci care combină amândouă tipurile de activități.

Responsabilitățile fundamentale ale unui consiliu de administrație – de a furniza o privire de ansamblu și o direcție strategică, de a asigura mediul de control puternic și de a avea puterea de a cere explicații suplimentare managementului executiv – par a fi fost realizate într-un mod necorespunzător. Remunerația și pachetele de stimulente au încurajat gândirea pe termen scurt. Ar trebui să ne întrebăm care a fost elementul care a oprit consiliile băncilor să pună întrebările corecte și să înțeleagă riscurile care erau gestionate de către managementul lor.

În cele din urmă, modelul de afaceri

**Stabilirea de standarde
bazate pe principii
și pe raționamentul
profesional joacă
un rol vital și nu ar
trebui să îngreuneze
revenirea economică
mondială.
Transparența sporită
a reglementărilor este,
de asemenea,
importantă**

de investiții bancare s-a dovedit lipsit de viabilitate și bazat pe o serie de presupuneri eronate referitoare la viitorul economiei. Greșeala pe care auditorii externi au comis-o a fost de a subestima importanța previziunilor managementului lor cu privire la viitor.

Deși rolul auditorului nu este acela de a prezice viitorul, ci de a se asigura că situațiile financiare ale companiilor furnizează o imagine clară și corectă asupra performanței din ultimele 12 luni, este posibil ca auditorii să fi trebuit să fie mai sceptici vizavi de estimările realizate de management în situațiile financiare, oricât de dificil ar fi părut acest lucru.

Care este rolul auditului și cât de relevant este acesta?

Auditorul colectează și verifică dovezile de audit cu “scepticism”, dar nu adoptă atitudinea unui detectiv. Auditul nu este o investigație și nu ne așteptăm ca auditorul să fie un expert judiciar sau în detectarea fraudelor. Un aspect care trebuie revizuit este „discrepanța din punct

...se pune un accent sporit pe respectarea reglementărilor și cerințelor profesionale, astfel încât auditorii să poată satisface cererea tot mai mare aferentă responsabilității publice și transparenței

de vedere al așteptărilor” între ceea ce cred publicul și utilizatorii situațiilor financiare că este rolul unui auditor și ceea ce înțelege profesia de audit a fi rolul auditorului.

Opinia publică, de exemplu, crede că rolul unui auditor este, printre altele:

- să detecteze fraudă și eroarea în situațiile financiare,
- să dețină responsabilitatea primară pentru emiterea situațiilor financiare,
- să atenționeze din timp cu privire la un eventual eșec al afacerii.

În realitate, în orice caz, un audit nu este garanția solvabilității sau a performanței financiare. Managementul, fiind cel care întocmește aceste situații financiare, este responsabil pentru conținutul lor și deși auditorii planifică și desfășoară un angajament de audit adoptând un scepticism profesional, un proces de audit nu garantează că fraudă va fi detectată.

Ceea ce face auditul este să **insufle disciplină, rigoare financiară, guvernanta corporativă mai bună** și poate **minimiza riscul de fraudă**. Auditul este parte a mecanismelor operaționale ale economiei și succe-

sul piețelor de capital depinde de acesta în cazul în care există o piață de audit stabilă și competitivă. În orice caz, există dovezi destul de multe care arată că publicul și ceilalți utilizatori ai situațiilor financiare nu înțeleg care este rolul unui audit.

Este desigur în interesul atât al profesiei de audit, cât și al publicului să ne asigurăm că „discrepanța din punct de vedere al așteptărilor” este micșorată pe cât de mult posibil. Posibile modalități de a acționa includ:

- Extinderea rolului și responsabilității auditorilor în ariile de detectare a fraudei
- Consolidarea continuă a independenței auditorilor
- Furnizarea de servicii educaționale în ceea ce privește auditul – o mai bună educare a publicului și a utilizatorilor situațiilor financiare cu privire la limitările auditului.

Auditul este relevant și important; ca atare, e posibil ca rolul auditorilor profesioniști să fie necesar să evolueze în pas cu schimbările ce vor surveni ca urmare a crizei.

Rolul auditului nu este static – ar trebui să evolueze așa cum evoluează domeniul contabil, organizațiile și societatea.

Din **studiul ACCA „O profesie în schimbare – evoluția rolurilor, aptitudinilor și aspirațiilor de carieră în contabilitate”**, privind aspectele în schimbare ale profesiei contabile și de audit, reiese că se pune un accent sporit pe respectarea reglementărilor și cerințelor profesionale, astfel încât auditorii să poată satisface cererea tot mai mare aferentă responsabilității publice și transparenței.

În practică, serviciile de audit tradiționale se extind în zone tot mai diverse, precum investigațiile financiare, due diligence, contabilitatea de

mediu și ne așteptăm ca aceasta să se întâmple tot mai des din cauza evenimentelor economice.

Nu doar abilitățile și cunoștințele tehnice excelente ale unui profesionist contabil și auditor financiar sunt apreciate de către companiile în care activează sau de clienții pe care îi deserveste acesta, ci și aptitudini eficiente pentru relaționarea cu clienții, gestionarea în mod corespunzător a timpului, cât și abilitățile de consultanță. Din studiul ACCA a reieșit că 79% dintre beneficiarii serviciilor profesioniștilor contabili și auditori financiari au considerat competențele de interacțiune ca fiind extrem de valoroase, 68% au evaluat gestionarea timpului ca fiind extrem de importantă, 42% dintre respondenți au considerat competențele în consultanță ca fiind extrem de valoroase.

Ar trebui, ori putem vedea activitatea de audit ca parte a unui sistem de avertizare rapid pentru problemele din sistemul financiar?

Auditul intern poate contribui mai mult la un astfel de sistem de avertizare decât auditul extern. Totuși, aceasta din urmă poate aduce doar o contribuție limitată, deoarece multe dintre previziunile implicate de situațiile financiare sunt în mare parte o extrapolare a tendințelor trecute și actuale. În mod cert aceste date sunt inadecvate pentru a te putea baza pe ele într-o perioadă de schimbări economice rapide. Este necesar ca auditorii să se implice mai mult în planurile pe termen lung ale companiilor.

Totodată, din moment ce auditorii se bazează într-o mare măsură pe munca auditorilor interni, este impor-

tant să se asigure independența acestora și să se îmbunătățească calitatea muncii de audit intern.

Societățile neauditare, în continuare doar excepții?

Una dintre ariile în care se părea că lucrurile merg bine înainte de criză era exceptarea pentru companiile mici de la obligația de a fi auditate. Atât timp cât piața funcționează, iar încrederea este sporită acest lucru este viabil. Cu toate acestea, în timpul unei perioade de recesiune economică, în condițiile în care companiile își încetează activitatea de comerț și se pierd locuri de muncă, întreprinderile devin mai sceptice atunci când se implică în afaceri.

Există propuneri aduse în atenția instituțiilor europene în acest moment de a excepta complet microîntreprinderile de la obligația de a face rapoarte contabile. Acest lucru are implicații foarte grave și ar trebui să fie o cauză de îngrijorare că informațiile contabile vor dispărea din domeniul public.

Înseamnă că fraudă, spălarea banilor, mita și corupția, care în vremuri de recesiune economică cresc, vor avea mari șanse de a nu fi observate.

Auditorul trebuie să fie responsabil în fața altor grupuri de interese, precum proprietari, furnizori, clienți, publicul larg, la fel ca și în fața acționarilor?

Jurisprudența și prevederile legale oferă o interpretare restrânsă a răs-

punderii auditorilor. Răspunderea lor este numai față de proprietarii sau acționarii companiilor.

Orice extrapolări ale răspunderii auditorilor așa cum este ea înțeleasă în prezent ar trebui să se bazeze pe o extindere a scopului de bază al auditului.

În lumina modificărilor actuale și viitoare din domeniul raportărilor financiare și non – financiare, poziția ACCA ar fi de susținere a unor schimbări de ansamblu în ce privește funcția auditorului extern, dar ACCA opinează că o astfel de evoluție ar trebui să fie însoțită sau precedată de o stabilire a limitării răspunderii auditorului la un nivel acceptabil.

În ce privește auditorii, precum și rolul acestora în promovarea stabilității financiare, profesioniștii din domeniul auditului au o responsabilitate corporativă, și anume de a raporta către acționarii organizațiilor pe care le auditează. Acest lucru contribuie la promovarea încrederii în sectorul corporativ. Legea nu prevede însă că auditorii ar avea obligația legală de a promova stabilitatea financiară la nivel general sau național, iar definiția rolului lor ar trebui să fie considerabil modificată pentru a face din acest lucru una dintre responsabilitățile lor.

Cât de semnificativă este problema continuității activității? Ce se poate face pentru a atenua panica?

Conceptul continuității activității este una din pietrele de temelie ale lumii financiar - contabile. Responsabilitatea principală pentru evaluarea continuității activității revine consiliului de administrație, iar bunele practici vari-

... auditorii se bazează într-o mare măsură pe munca auditorilor interni, este important să se asigure independența acestora și să se îmbunătățească calitatea muncii de audit intern

ază enorm în acest domeniu. Rolul auditorului este de a forma o opinie cu privire la adevărul și corectitudinea acestor declarații, opinie care va include evaluarea consiliului de administrație.

Adevărata problemă în ceea ce privește continuitatea activității este că aceasta nu ține cont de data bilanțului sau de data când sunt semnate situațiile financiare. Din contră, companiile pot avea necazuri mari foarte repede după sfârșitul exercițiului financiar. Este important să ne aducem aminte că evaluarea continuității activității și raportul auditorului asupra acestei evaluări sunt efectuate la un anumit moment în timp și nu pot constitui o garanție absolută că organizația va mai exista și în viitorul previzibil.

Rapoartele asupra companiilor cotate sunt disponibile odată la șase luni – trebuie să luăm în considerare dacă nu ar trebui să li se dea mai multă responsabilitate auditorilor în acest interval. Auditorii externi ar putea de asemenea să lucreze mai eficient cu auditul intern, ceea ce ar putea aduce în atenție mai repede problemele de continuitate a activității.

Pe măsură ce evoluează rolul auditului, trebuie să privim nu doar fluxul de numerar și continuitatea activității, dar și modelul de business, strategia, și cât de bine servește acesta organizația pe termen mediu și lung.

Care este reacția autorităților de reglementare ale Uniunii Europene în fața crizei?

După apariția crizei, privirile sunt ațintite asupra autorităților de reglementare, în așteptarea unui răspuns, mai ales deoarece bănci de elită din câteva state membre UE au fost în parte naționalizate și deoarece costul total al diverselor scheme naționale în UE ar putea atinge chiar și 2000 de miliarde euro.

Legislativul utilizează de prea mult timp auditul și crizele financiare ca scuză pentru a introduce reglementări adiționale într-un domeniu care este deja foarte reglementat, iar viitorul se pare că nu va fi diferit.

Riscul în situații cum este aceasta este că politicienii vor fi tentați să introducă reglementări rapide ca reacție în fața celor care cer luarea de măsuri pentru a împiedica repetarea unei astfel de situații. Totuși, ACCA avertizează că nu trebuie să vedem reforma reglementării ca unică soluție, deoarece regimul de reglementare este departe de a fi singura cauză a crizei.

Reglementările introduse în acest fel sunt foarte rar bine făcute și de obicei nu beneficiază de o evaluare a impactului.

Astfel, legislația respectivă poate avea consecințe nedorite și poate cauza pagube în loc să protejeze.

ACCA este foarte îngrijorată de această posibilitate.

Industria serviciilor financiare din UE a făcut deja obiectul reformei reglementării în ultimii cinci ani, iar acum prioritatea ar trebui să fie să ne asigurăm mai degrabă că măsurile legislative și de reglementare existente sunt implementate eficient în UE, ca reacție la situația prezentă.

Va exista o singură autoritate de reglementare pentru toate serviciile financiare?

Serviciile financiare devin din ce în ce mai globale, iar activitățile care transcend granițele, din ce în ce mai multe – în perspectiva crizei actuale, cu siguranță vor spori vocile care cer, de asemenea, o formă de supraveghere care să ignore granițele.

Aceasta va lua forma unei singure autorități de reglementare, **pan-eu-ropeană**. În octombrie 2008, Comisia Europeană a numit un comitet condus de Jacques de Larosièr pentru a stabili cum ar putea arăta această supraveghere universală. Statele membre au trimis punctele lor de vedere și, la începutul anului 2009, a fost emis raportul Comisiei Larosièr.

Documentul propune reformarea, în două etape, a sistemului european de supraveghere financiară, urmând să fie creat un nou organism de supraveghere financiară.

Raportul menționează că încercările de consolidare a sistemului european de supraveghere financiară din ultimii ani au eșuat întrucât cele mai multe dintre statele membre ale Uniunii se opun delegării la nivel

european a atribuțiilor principale de supraveghere a piețelor lor financiare. Indiferent de soluția adoptată, în final trebuie evitată orice opțiune care creează prea multă centralizare și birocrație sau orice soluție care determină o abordare unică, fără să țină cont de particularitățile fiecărei piețe.

Câteva concluzii

Reglementarea nu este un substitut pentru practici comerciale corecte și pentru încredere.

Cu toate că s-ar putea ca starea economiei să determine suprareglementarea foarte atrăgătoare, aceasta nu va deveni neapărat mai utilă. Reforma reglementării și a profesiilor poate rămâne relevantă dacă este structurată astfel încât să producă niște îmbunătățiri reale în mediul de afaceri și nu rezultate arbitrare.

Etica și profesionalismul trebuie să fie în centrul reabilitării sectorului de servicii financiare. Ca parte din acest proiect, contabilii și auditorii profesioniști trebuie să aibă o voce mai puternică în cadrul acestui sector. Ei trebuie să fie sprijiniți de directorii non-executivi care sunt bine informați și calificați să pună întrebări incomode pentru a da o putere reală comitetelor de audit.

Auditorii externi trebuie să fie capabili să se bazeze mai mult pe eficacitatea comitetelor de audit ale organizației și pe funcția de audit intern.

De asemenea, auditorii externi au acces la multe informații din sectorul financiar, deci este clar că ei ar trebui să fie puși în contact cu autoritatea de reglementare a sectorului de servicii financiare mai des și mai regulat decât în momentul de față.

Un studiu KPMG concluzionează:

Funcțiile de audit intern trebuie consolidate pentru a susține companiile în condițiile economice actuale

- ❖ **Comitetele de audit la nivel internațional au fost mult mai eficiente în 2008 față de acum cinci ani, dar trebuie încă să-și întărească rolul de supraveghere asupra gestionării riscurilor afacerii.**
- ❖ **Începând cu anul trecut se impune și în România înființarea de comitete de audit pentru entitățile de interes public și alte tipuri de companii.**

Comitetele de audit din întreaga lume – Europa, Africa, America și Asia – s-au dovedit a fi mult mai eficiente astăzi față de cum erau acum cinci ani, membrii acestora simțindu-se mult mai încrezători în ceea ce privește rolul lor de supraveghere asupra judecăților profesionale aplicate de management în domeniul contabilității, asupra sistemului de control intern și respectării cerințelor legislative, a reieșit în urma unui sondaj realizat de KPMG International.

În urma analizei efectuate de KPMG a rezultat că membrii comitetelor de audit și ai comitetelor de supraveghere consideră că este necesară întărirea rolului comitetului de audit în supravegherea gestionării riscurilor, înțelegerea proceselor de gestionare și raportare a riscurilor, precum și îmbunătățirea comunicării acestuia cu managementul companiei.

Doar o treime dintre respondenții sondajului s-au declarat mulțumiți de felul în care comitetul de audit înțelege procesele derulate de management în ceea ce privește identificarea și evaluarea riscurilor și doar 32% dintre aceștia sunt satisfăcuți de informațiile furnizate de management cu privire la eforturile depuse cu privire la gestionarea riscurilor.

Deși aspectele legate de domeniul IT și securitatea datelor au urcat pe locul al patrulea în topul priorităților comitetelor de audit, o pătrime dintre respondenții la sondaj susțin că actualmente comitetele de audit nu supraveghează îndeajuns procesul de guvernanță IT al companiei, și doar 15% dintre aceștia sunt mulțumiți de rapoartele conducerii cu privire la riscurile de natură IT. 72% dintre respondenți susțin că comitetele lor de audit sunt responsabile doar pentru riscurile IT asociate raportării financiare.

O majoritate semnificativă (69%) își declară mulțumirea vizavi de capacitatea conducerii de a oferi comitetelor de audit informații cu privire la aspectele „tradiționale” supravegheate de acestea: cele mai importante politici contabile ale companiei, judecăți profesionale contabile aplicate și estimări contabile, controale interne și conformitate.

Mai puțin de o treime dintre respondenți apreciază pozitiv comunicarea existentă între comitetul de audit și alte comitete de conducere, de multe ori existând suprapuneri în ceea ce privește responsabilitățile acestora (spre exemplu, gestionarea riscurilor și recompensarea executivului).

În ceea ce privește interacțiunea cu auditul intern, aproape jumătate dintre respondenți se declară mulțumiți de felul în care auditul intern reușește să aducă un plus de valoare în companie, în timp ce mai puțin de jumătate susțin că sunt satisfăcuți cu privire la înțelegerea corectă de către directorul general, directorul financiar și alți directori a rolului auditului intern în cadrul companiei.

Trei pătrimi dintre respondenți spun că responsabilitățile auditului intern trebuie extinse mai departe de misiunea primară a acestuia - evaluarea controalelor interne - incluzând ajutarea organizației în atingerea obiectivelor strategice în domenii precum gestionarea riscurilor și îmbunătățirea proceselor afacerii.

România se aliniază practicilor internaționale în domeniul gestionării riscurilor și guvernanței corporative printr-o serie de acte legislative emise în domeniu: Ordonanța de Urgență nr. 90/2008 privind auditul statutar al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare anuale consolidate, intrată în vigoare în iulie 2008 și cerințele Ordinului 3055/2009 emis de ministrul finanțelor publice. Conform Ordonanței 90, entitățile de interes public au obligația de a monitoriza eficacitatea sistemelor de control intern și gestionare a riscurilor, iar această monitorizare va fi inclusă în sarcinile comitetului de audit. Totodată, potrivit Ordinului 3055/2009, Consiliul de administrație are obligația de a include în Raportul consolidat al administratorilor o descriere a principalelor trăsături ale sistemelor de control intern și de gestionare a riscurilor aplicate în procesele de raportare financiară.

În legătură cu aceste aspecte, Tanya Free, Partener în cadrul departamentului *Risk Advisory* al KPMG România, a opinat că: „**instaurarea crizei economice globale a sporit importanța gestionării riscurilor și este de apreciat faptul că România și-a îmbunătățit legislația în acest domeniu. Nu trebuie însă neglijat rolul auditului intern în tot acest proces de gestionare corespunzătoare a riscurilor și contribuția lui la îmbunătățirea proceselor și a mediului de control intern al afacerii.**”

„Auditul intern este încă la început de drum în România”, a adăugat Georgiana Iancu (Timofte), Manager în cadrul departamentului *Audit Intern* al KPMG România, „dovadă fiind și rezultatele unui studiu efectuat de curând de către echipa noastră în rândul membrilor comunității de audit intern din România. Studiul a vizat în principal interesul acordat pregătirii profesionale a auditorilor interni și calității resurselor alocate funcției de audit intern, astfel încât acesta să poată răspunde cerințelor din ce în ce mai sofisticate ale managementului și comitetelor de audit. Studiul ne-a atras atenția asupra faptului că rolul auditul intern nu este încă pe deplin înțeles și apreciat de către conducerea companiilor din România, ceea ce reiese și din faptul că bugetele alocate pentru pregătirea profesională a auditorilor interni sunt în cea mai mare parte sub 250 euro anual per auditor sau chiar lipsesc în totalitate, în condițiile în care, la nivel internațional, un

auditor intern are alocat în medie un buget pentru pregătire profesională de 1700 euro pe an. Totodată, mai mult de 60% dintre auditorii interni care au participat la studiu au recunoscut că nu dețin certificări specifice în domeniu (cum ar fi Certified Internal Auditor sau Certified Information Systems Auditor), chiar dacă la nivel internațional peste 60% din membrii unei echipe de audit intern dețin o astfel de calificare profesională. Auditorii interni din România simt o nevoie acută de cursuri de specialitate și perfecționare profesională în toate ariile specifice auditului intern, dar în același timp recunosc că accesul la acestea le este destul de limitat.”

„Toate acestea sugerează că, deși este necesară o îmbunătățire a gestionării riscurilor și a guvernanței corporatiste, atât în România, cât și pe plan internațional, nu sunt încă perfecționate toate instrumentele necesare acestui proces”, concluzionează doamna Free.

Important pentru autori!

Evaluarea articolelor științifice se realizează, în paralel, de către cel puțin doi membri din Consiliul Științific al revistei, în modalitatea *double-blind-review*, ceea ce înseamnă că evaluatorii nu cunosc numele autorilor și nici autorii nu cunosc numele evaluatorilor.

Criterii de evaluare a articolelor: originalitatea, actualitatea, importanța și încadrarea în aria tematică a revistei; calitatea metodologiei de cercetare; claritatea și relevanța prezentării și argumentării; relevanța surselor bibliografice utilizate; contribuția adusă cercetării în domeniul abordat.

Recomandările Consiliului Științific al revistei sunt: acceptare; acceptare cu revizuire; respingere. Rezultatele evaluărilor sunt comunicate autorilor, urmând a fi publicate numai articolele acceptate de Consiliul Științific. Articolele se trimit redacției la adresa de e-mail: revista@cafr.ro, obligatoriu în format electronic cu extensia **doc**, cuprinzând următoarele elemente: limba de redactare a articolului - **română**, pentru autorii români sau **engleză**, pentru autorii străini; textul în limba română se redactează cu diacritice, conform prescripțiilor lingvistice ale Academiei Române; dimensiunea maximă a articolului 7-10 pagini/2000 caractere grafice cu spații/pagină; în articol se precizează metodologia de cercetare folosită, contribuțiile autorilor și referințele bibliografice în subsolul paginii; un rezumat în limbile engleză și română de circa o pagină, în care se prezintă obiectivul cercetării, principalele probleme abordate și contribuția autorilor; rezumatul este însoțit de 4-5 termeni cheie, în limbile română și engleză.

Detalii pe site-ul www.revista.cafr.ro, la secțiunile „Recenzii” și „Manuscrise”.

Important for the Authors!

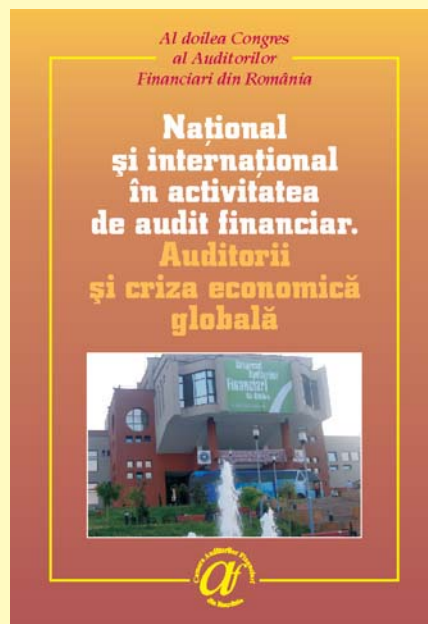
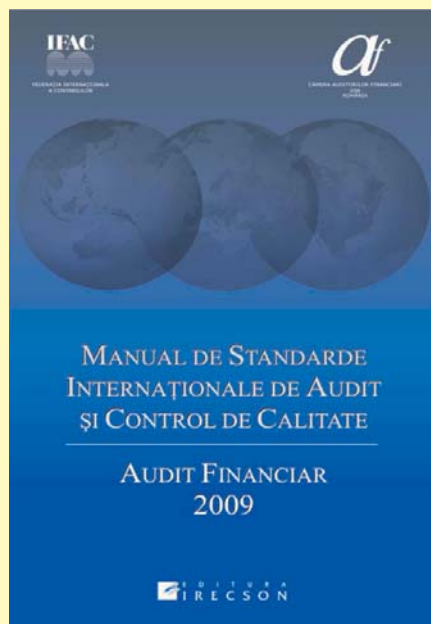
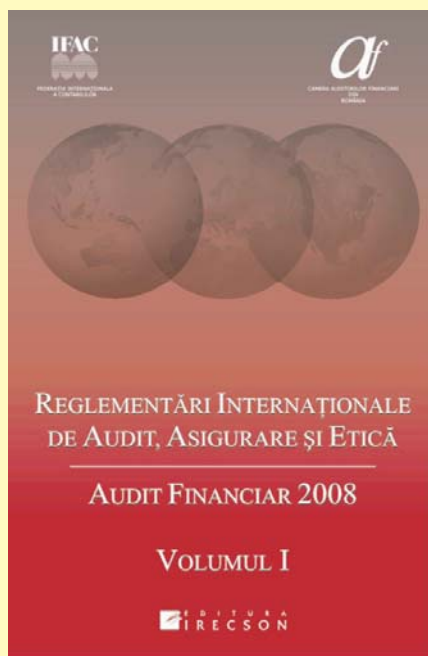
The review of the articles is performed in parallel by at least two members of the Scientific Council of the „Financial Audit” Journal, a double-blind-review, which means that those who perform the reviews do not know the names of the authors, and also the authors do not know the names of the reviewers.

Assessment criteria for articles: innovative input, actuality, importance and the relevance for the subject matter of the review; the quality of the research methodology; presentation and argumentation clarity and pertinence; the relevance of the bibliographic sources used; contribution made to the research in the area.

The recommendations of the Scientific Council are: accepted, accepted with reviewing, rejected. The results of the assessments are communicated to the authors and only the articles approved by the Scientific Council are published. The articles are submitted to the editor by e-mail at: revista@cafr.ro, compulsory in Microsoft Word format containing the following elements: the language the article is drafted is English; the maximum size of the article 7-10 pages/2000 signs/page, spaces included; the article mention the research methodology used, authors' contributions, footnote references from the bibliography; an abstract in English presenting the subject of the research and authors' contributions; the abstract is accompanied by 4-5 key words, in English.

Details – on our website www.revista.cafr.ro, sections: „Reviews” and „Manuscripts”.

Cărți editate de Camera Auditorilor Financiari din România în anul 2009

Cărțile pot fi procurate de la sediul CAFR.

CIEL Audit și Revizuire

programul Nr.1 pentru Audit Financiar în România

O NOUĂ VERSIUNE - 2.0 !

Principalele noi funcționalități:

- ➔ **TABLOUL DE BORD** - o zonă în care sunt prezentate principalele elemente funcționale cu posibilități de acces rapid;
- ➔ în secțiunea G s-a introdus posibilitatea alegerii și adăugării de noi conturi - inclusiv analitice - în cadrul rapoartelor existente;
- ➔ noi probe de lucru - Secțiunea B, Secțiunea E;
- ➔ noi foi de lucru: Secțiunea F, Secțiunea N;
- ➔ plus alte funcționalități, adăugate celor peste 50 de fișe de lucru introduse în versiunea anterioară.

La achiziția CIEL Audit și Revizuire beneficiați de 1 an de asistență tehnică telefonică și actualizări gratuite, avantaj important deoarece vom continua să introducem îmbunătățiri importante într-un ritm ridicat !

CIEL Audit și Revizuire:

- ☑ o aplicație specifică, construită conform Standardelor Internaționale de Audit, dar în același timp adaptabilă nevoilor tale;
- ☑ permite preluarea datelor de la clienți în formatele: EXCEL, TEXT, SQL, dBASE;
- ☑ calcularea automată a pragului de semnificație și a riscului de audit; propunerea unui mod de a realiza eșantionarea;
- ☑ completarea și listarea Procedurilor și a Caietului de Audit, cu atașarea de probe de lucru;
- ☑ Și multe altele !

Varianta monopost

2220 RON

Varianta rețea

3940 RON

(număr nelimitat de stații de lucru)

URMĂREȘTE-NE !

ciel.ro